

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ
BİLİM DALI

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNETTEKİ ETİK
İHLALLERİNE YÖNELİK ALGILARININ
İNCELENMESİ

Emine SALMAN
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Şemseddin GÜNDÜZ

KONYA - 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ
BİLİM DALI

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN İNTERNETTEKİ ETİK
İHLALLERİNE YÖNELİK ALGILARININ
İNCELENMESİ

Emine SALMAN
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Şemseddin GÜNDÜZ

KONYA - 2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Emine SALMAN
	Numarası	108305011009
	Ana Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı
	Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Ortaokul Öğrencilerinin İnternetteki Etik İhlallerine Yönelik Algılarının İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

24/07/2019
Emine SALMAN

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Emine SALMAN
	Numarası	108305011009
	Ana Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı
	Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Şemseddin GÜNDÜZ
	Tezin Adı	Ortaokul Öğrencilerinin İnternetteki Etik İhlallerine Yönelik Algılarının İncelenmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Ortaokul Öğrencilerinin İnternetteki Etik İhlallerine Yönelik Algılarının İncelenmesi” başlıklı bu çalışma 27/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi Şemseddin GÜNDÜZ	
Jüri Üyesi	Doç Dr. Ahmet Naci ÇOKLAR	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Serkan ŞENDAĞ	

ÖNSÖZ - TEŞEKKÜR

Hayatın birçok alanında kolaylıklar sağlayan İnternet, sınırsız bir ağ olması ve içeriğinin denetlenememesi nedeniyle birçok riski de barındırmaktadır. İnternetle tanışma yaşının gittikçe düştüğü günümüzde; fiziksel ve psiko-sosyal açıdan sağlıklı bir toplumun oluşması adına, İnternet'in sağlıklı ve verimli kullanımı konusunda bilinçli, etik ilkelere dikkat eden bireylerin yetişmesi büyük önem arz etmektedir. Çocukların İnternetteki etik ihlallerine yönelik algılarının betimlenmesi, onların İnternet'in zararlı etkilerinden korunması adına gerekli çalışmaların yapılmasına katkı sağlayacaktır.

Yüksek lisans eğitimim süresince ve tez aşamasında bana her türlü desteği veren ve yol gösteren, araştırmanın her aşamasında yardımlarını esirgemeyerek destek olan, kendisinden çok şey öğrendiğim, danışmanım, değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Şemseddin GÜNDÜZ' e sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca yüksek lisans eğitimim süresince ve tez aşamasında çalışmamda bana katkı sağlayan, fikir ve yardımlarını benden esirgemeyen başta Ayşe ÖZBEK ve Müzeyyen AYKUT olmak üzere verdiği destek ve dostluktan dolayı tüm değerli arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Son olarak çalışmam aşamasında her zaman yanımda olan, sabır ve desteğiyle bu çalışmanın ilerlemesine katkıda bulunan sevgili hayat arkadaşım Ahmet Necip SALMAN'a, varlığıyla bana güç veren biricik oğlum Ensar Mete SALMAN'a, bugünlere gelmemde büyük katkısı olan, maddi ve manevi en büyük desteği veren, sahip olduğum her şeyi kendilerine borçlu olduğum sevgili aileme sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım. İyi ki varsınız...

Emine SALMAN

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Emine SALMAN
	Numarası	108305011009
	Ana Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi
	Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Şemseddin GÜNDÜZ
	Tezin Adı	Ortaokul Öğrencilerinin İnternetteki Etik İhlallerine Yönelik Algılarının İncelenmesi

ÖZET

Bu araştırma, ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle ortaokul öğrencilerine yönelik geçerli ve güvenilir bir “İnternet Etik İhlali Algı Ölçeği” geliştirilmiştir. Ölçek; uygunsuz içerik, dürüstlük, mahremiyet, fikri mülkiyet olmak üzere toplam dört boyuttan ve 19 maddeden oluşmaktadır. Araştırma 2013-2014 eğitim öğretim yılında Konya ili merkez ilçeleri sınırları içerisinde yer alan 6 farklı ortaokulda 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda öğrenim gören toplam 527 öğrenciden elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının yüksek olduğu görülmüştür. Kız öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının içerik, dürüstlük, gizlilik alt boyutlarında ve genel toplamda erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sınıf düzeyinin arttıkça öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin internet kullanım sıklığı arttıkça internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının azaldığı görülmüştür. Başarılı öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının başarısız öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının evde

internet bağlantısı bulunma, bilgisayar dersi alma, anne babanın eğitim durumu ve aile ekonomik düzey açısından farklılaşmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Etik, internet, internet etiği, ortaokul öğrencileri, problemlerli internet kullanımı, internet etik ihlali, algı ölçeği

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Emine SALMAN
	Numarası	108305011009
	Ana Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi
	Bilim Dalı	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Şemseddin GÜNDÜZ
	Tezin Adı	An Investigation On Perception Of Secondary School Students Towards Unethical Behaviors On Internet

SUMMARY

This study was designed to investigate the perceptions of secondary school students about ethical violations on the Internet. In accordance with this purpose, a valid and reliable "Internet Ethics Violation Perception Scale" was developed primarily for secondary school students. The scale consists of four dimensions including inappropriate content, honesty, privacy, intellectual property, and 19 articles. The research was carried out with the data obtained from 527 students studying at 5, 6, 7 and 8 grades in 6 different secondary schools in the central districts of Konya province in 2013-2014 academic year.

As a result of the research, it was seen that students' perceptions of ethical violations on the internet were high. It was found that female students' perceptions of ethical violations on the internet were higher in terms of content, honesty, confidentiality sub-dimensions and overall total than male students. It is concluded that students' perceptions of ethical violations on the internet decreased as grade level increased. It is seen that as the frequency of internet usage increased, students' perceptions about ethical violations on the internet decreased. It was observed that

successful students' perceptions of ethical violations on the internet were higher than unsuccessful students. It was observed that students' perceptions of ethical violations on the internet did not differ in terms of having internet connection at home, taking computer lessons, parents' education level and economic level of the family .

Key words: Ethics, internet, internet ethics, secondary school students, problematic internet usage, internet ethics violation, perception scale

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	ii
ÖNSÖZ - TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xiii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2 Araştırmanın Amacı	3
1.3 Araştırmanın Önemi.....	4
1.4 Sınırlılıklar	6
1.5 Tanımlar	6
BÖLÜM II.....	7
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1 İnternetin Tanımı Ve Tarihsel Gelişimi.....	7
2.2 İnternet Kullanım Oranı Ve Amaçları	8
2.3 İnternetin Etik Kullanımı	12
2.3.1 Etik	12
2.3.2 Bilgisayar Etiği	14
2.3.2.1. Gizlilik	20

2.3.2.2 Erişim	21
2.3.2.3 Fikri Mülkiyet	22
2.3.2.4 Doğruluk	24
2.3.3 İnternet Etiği	25
2.4 Çocukların İnternet Kullanımı	29
2.5 Çocukların İnternet Kullanımında Karşılaştıkları Problemler	32
BÖLÜM III	38
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	38
BÖLÜM IV	44
YÖNTEM.....	44
4.1 Araştırma Modeli.....	44
4.2 Evren ve Örneklem	44
4.3 Veri Toplama Araçları	45
4.4 Verilerin Toplanması.....	46
4.5 Verilerin Analizi.....	46
BÖLÜM V.....	48
BULGULAR.....	48
5.1 İnternet Etik İhlali Algı Ölçeğinin Geliştirilmesi.....	48
5.1.1 Geçerlik Analizleri	49
5.1.2 Güvenirlik Analizleri	54
5.2 Ortaokul Öğrencilerinin İnternetteki Etik İhlallerine Yönelik Algıları.....	55
5.2.1 Ölçek Alt Boyutlarının Genel Ortalama Değerleri	55
5.2.1 Cinsiyet Açısından İnternetteki Etik İhlallerine Yönelik Elde Edilen Bulgular	56
5.2.2 Evde İnternet Bağlantısı Bulunma Durumu Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular	58
5.2.3 Bilgisayar Dersi Alma Durumu Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular	62
5.2.4 Sınıf Düzeyi Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular	63
5.2.5 İnternet Kullanım Sıklığı Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular	67
5.2.6 Aile Ekonomik Düzeyi Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular... 70	
5.2.7 Anne Eğitim Düzeyi Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular	72
5.2.8 Baba Eğitim Düzeyi Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular	74

5.2.9 Okul Başarısı Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular	75
BÖLÜM VI	79
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	79
6.1 Sonuç ve Tartışma	79
6.2 Öneriler.....	86
KAYNAKLAR	87
EKLER	97
ÖZGEÇMİŞ.....	98

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 Araştırmaya Katılan Öğrencilere Ait İstatistiki Bilgiler	45
Tablo 2 Normallik Testi Değerleri.....	47
Tablo 3 KMO ve Bartlett's Test Değerleri	51
Tablo 4 Faktörler ve Açıkladıkları Varyans Oranları.....	51
Tablo 5 Faktörlerin Özdeğerleri ve Varyans Oranları	52
Tablo 6 Faktör Analizi Sonrası Maddelerin Faktörlere Dağılımı ve Faktör Yükleri	53
Tablo 7 Faktörler ve İçerdikleri Maddeler.....	54
Tablo 8 Ölçek Güvenirlik Değerleri	54
Tablo 9 Alt Boyutların Ortalama Değerleri.....	55
Tablo 10 Cinsiyet Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri	56
Tablo 11 Cinsiyet Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular	57
Tablo 12 Evde İnternet Bağlantısı Bulunma Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri	59
Tablo 13 Evde İnternet Bağlantısı Bulunma Durumuna İlişkin Elde Edilen Bulgular	60
Tablo 14 Bilgisayar Dersi Alma Durumu Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri	62
Tablo 15 Bilgisayar Dersi Alma Durumuna İlişkin Elde Edilen Bulgular	63
Tablo 16 Sınıf Düzeyi Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri	64
Tablo 17 Sınıf Düzeyi Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular	65
Tablo 18 İnternet Kullanım Sıklığı Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri ..	67
Tablo 19 İnternet Kullanım Sıklığı Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular	68
Tablo 20 Aile Ekonomik Düzeyi Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri.....	70

Tablo 21 Aile Ekonomik Düzeyi Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular	71
Tablo 22 Anne Eğitim Düzeyi Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri.....	72
Tablo 23 Anne Eğitim Düzeyi Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular	73
Tablo 24 Baba Eğitim Düzeyi Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri.....	74
Tablo 25 Baba Eğitim Düzeyi Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular	75
Tablo 26 Okul Başarısı Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri.....	76
Tablo 27 Okul Başarısı Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular	77

KISALTMALAR**BT** : Bilgi Teknolojileri**BTK** : Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu**TÜİK** : Türkiye İstatistik Kurumu**TDK** : Türk Dil Kurumu**ODTÜ**: Ortadoğu Teknik Üniversitesi

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

Bilim ve teknoloji alanında gerçekleşen gelişmeler ile birlikte yoğun bir bilgi patlaması yaşanmakta ve günlük yaşam, sağlık, eğitim, ulaşım, üretim ve iletişim alanında kısaca hayatımızın her alanında bilgi teknolojilerinin sunduğu imkânlardan faydalanılmaktadır. Bilginin bu kadar yoğun kullanımı beraberinde bilgi çağı ve bilgi toplumu gibi yeni kavramların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Yaşadığımız çağı adlandırmak için uzmanların önerdiği atom çağı, sanayi ötesi çağı, uzay çağı gibi çok sayıda ifade arasından “Bilgi Çağı” ifadesi sıyrılarak standart bir klişe halini almıştır. Bunun nedeni ise insanların herhangi bir zaman ve yerde bilgiye ulaşmak veya iletişim kurmak için cep telefonu, bilgisayar, “kişisel dijital yardımcılar” gibi araçlara sahip olması (Headrick, 2002:12), günlük yaşamda yoğun bilgi kullanımı, üretimde bilginin gücünden faydalanılması, bilginin işlenmesinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı yaşadığımız dönemin bilgi çağı olarak anılmasına neden olmuştur (Tonta ve Küçük, 2005). Mason (1986), içinde bulunduğumuz çağın bilgi çağı olduğunu ve toplumun gerçekten bir bilgi toplumu olduğunu ifade etmiştir (Mason, 1986).

Toffler (1980), "*Third Wave (Üçüncü Dalga)*" adlı kitabında 21. yüzyılda internet, e-posta, interaktif medya ve kablolu TV kullanımının yaygınlaşacağından bahsetmiş, tarım ve sanayi devrimlerinin ardından üçüncü dalga olarak bilgi ve bilgisayar temelli devrimi betimlemiştir. Castells (2005: 39), “Enformasyon Teknolojisi Devrimi” olarak adlandırdığı bu teknoloji devrimini 18. yüzyılın sanayi devrimi boyutunda bir tarihsel olay olarak görmekte ve bu devrimin çekirdeğinde bilgi işleme ve iletişim teknolojilerini buldurmaktadır.

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda teknoloji alanında yaşanan gelişmelere ve yeniliklere baktığımızda bir önceki çağın etkilerini görmekteyiz. Özellikle 1940’lı yıllarda icat edilen ve insanlık tarihine damga vurmuş icatlardan biri sayılan bilgisayarlar günümüz teknolojisine yön vermektedir. 1970’li yıllarda kişisel bilgisayarların icadıyla ve 1990 lı yıllarda internetinde yaygınlaşmasıyla birlikte bilgi

ve iletişim teknolojileri farklı bir boyut kazanmıştır. Sunmuş olduğu imkânlar ve dünya genelinde bırakmış olduğu etki göz önüne alındığında bilgisayarlar ve internet günümüzdeki en etkili ve en büyük iletişim sistemidir diyebiliriz. Özellikle internetin sunduğu imkânlarla baktığımızda günümüzde internet kullanımı tüm kesimler tarafından bir ihtiyaç ve zorunluluk haline gelmiştir. İnternetin sunduğu imkânların başında ise bilgiye hızlı ve kolay erişim sağlaması gelmektedir. İnternet teknolojileri sayesinde bireylerin bilgi kaynaklarına ulaşması kolaylaşmış, insanların birbirleriyle mekândan bağımsız olarak aynı anda iletişim kurması sağlanmıştır. İnternet tabanlı sosyal ağların ortaya çıkması ile birlikte bireylerin iletişim kurma ve bilgiye ulaşma şekli değişmiştir. Sosyal ağlar aracılığıyla bireyler sosyalleşmekte, bu ağlar ayrıca öğrenme ve öğretme ortamlarında destek olarak kullanılmaktadır (Akça vd., 2014).

Bilgi ve iletişim teknolojileri sadece yetişkinler için değil çocuklar içinde gerek eğitim gerekse iletişim gibi birçok alanda onlara büyük katkılar sunmaktadır. Çocuklar sosyal ağlar, anlık mesajlaşma programları, eğitim platformları ve birçok amaç için hazırlanmış web sayfaları sayesinde istedikleri her an hızlı ve kolay bir şekilde iletişim kurabilmekte ve bilgiye ulaşabilmekte (Aslan ve Yılmaz, 2017).

Bilgi ve iletişim teknolojileri sunduğu imkânların yanı sıra birçok problemi de beraberinde getirmiştir. İnternet teknolojileri çocuk ve gençler için onların gelişimlerine katkı sağlayacak sınırsız bir öğrenme ve gelişim ortamı sunmanın yanı sıra onlar için birçok riski de barındırmaktadır. Şiddet ve cinsel içerikli yasa dışı sitelere kolay erişim, kişisel ve özel bilgilerin yabancı kişilerle paylaşımı, kötü niyetli insanlarla iletişim, sanal dolandırıcılığa maruz kalma, oyun bağımlılığı, uyuşturucu kullanımını özendiren içerikler, terör örgütü propagandası yapan sitelere ve içeriklere erişim, siber zorbalığa maruz kalma internet ortamında çocukları bekleyen çevrimiçi risklerden bazılarıdır (Canbek ve Sağiroğlu, 2007; Çelen vd., 2011; Kaşıkçı vd., 2014). Çocukların ve gençlerin interneti amacı dışında bilinçsizce kullanmaları onların internet aracılığıyla birçok kötü alışkanlık edinmelerine neden olabilmekte ve bu durum onları gerek fiziksel gerekse psikolojik olarak olumsuz etkilemektedir (Tuncer, 2000; Holman vd., 2005; Arnas, 2005).

Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte gerek yetişkinler gerekse çocuk ve gençler artık istedikleri zaman internete kolaylıkla erişebilmekte dolayısıyla internette geçirilen zamanda gittikçe artmaktadır. Akıllı telefonların yaygınlaşmasıyla birlikte

çocuklar ve gençler zamanlarının büyük bir kısmını internette geçirmektedirler (Global Digital Report, 2019; IPSOS, 2018; TÜİK, 2018). Burada önemli olan çocuklar ve gençlerin interneti ne kadar kullandığından ziyade nasıl kullandığıdır. Çocukların bu teknolojileri gerek bilerek gerekse bilmeden amacı dışında kullanımı hem kendilerine hem de topluma zarar vermekte ve bu zararların boyutu her geçen gün daha da artmaktadır. İnternetin barındırdığı bu kadar riske karşın sunduğu olanaklara ve kolaylıklara baktığımızda çocukları internetten uzak tutmak yerine onları interneti amacı doğrultusunda kullanan, etik kurallara özen gösteren bilinçli birer birey olarak yetiştirmek en doğrusu olacaktır.

Toplumlara hızla yön veren bilgi teknolojilerinin tüm bireyler tarafından amacı doğrultusunda kullanımı başarılı bireyleri olan dinamik bir toplum yapısının oluşmasını sağlayacaktır (Akpınar, 2005). Sağlıklı bir toplum yapısının oluşması adına bilgi teknolojilerinin kullanımında etik kurallara özen gösteren bilinçli bireylerin yetişmesi büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin internetteki etik ihlallere yönelik algılarının belirlenmesi, bu konuda alınması gereken önlemlerin belirlenmesine ve yapılması gereken çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz nedenlerden dolayı çalışmamızın problemini, ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının belirlenmesi oluşturmaktadır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarını belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle ortaokul öğrencilerine yönelik geçerli ve güvenilir bir “İnternet Etik İhlali Algı Ölçeği” geliştirilmek istenmiştir. Geliştirilen ölçek aracılığıyla öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algıları betimlenmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algıları; cinsiyet, sınıf, evde internet bağlantısı bulunma durumu, internet kullanım sıklığı, aile ekonomik düzeyi, anne ve babanın eğitim düzeyi, bilgisayar dersi alma durumu ve öğrenci başarısı değişkenleri açısından incelenmiştir.

Belirtilen bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır.

1. Geliştirilen “İnternet Etik İhlali Algı Ölçeği” ortaokul öğrencilerinin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarını geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçmekte midir?
2. Ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algıları ne durumdadır?
3. Ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarında;
  - a. Cinsiyet
  - b. Sınıf
  - c. Evde internet bağlantısı bulunma durumu
  - d. İnternet kullanım sıklığı
  - e. Aile ekonomik düzeyi
  - f. Anne ve babanın eğitim düzeyi
  - g. Bilgisayar dersi alma durumu
  - h. Öğrenci başarısı değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık bulunmakta mıdır?

1.3 Araştırmanın Önemi

İnternet kullanımının bir zorunluluk ve ihtiyaç haline geldiği günümüzde internet kullanım yaşı da gittikçe düşmektedir. Aslan (2016), 9-16 yaş aralığında toplam 784 çocuk üzerinde yapmış olduğu çalışmasında Türkiye’de çocukların interneti ilk kullanmaya başlama yaşınının 2010 yılında 5 iken, 2015 yılında 2 olduğunu belirtmiştir. Çocuklar internette, değişik türde ve yararlı çevrimiçi etkinlikler yapmaktadırlar. Bu etkinlikler; internette ödevlerini araştırma, video izleme, oyun oynama, mesajlaşma ve paylaşımında bulunma olarak belirtilmiştir.

Çocuklar interneti her ne kadar yararlı amaçlar için kullanmak isteseler de, internetin kolay ulaşılabilir, herkese açık, sınırsız bir ağ olması ve içeriğinin denetlenememesi nedeniyle çocuklar için birçok riski de barındırmaktadır.

Tuncer (2000), tüm masumiyetiyle açık ve korunmasız olan çocukların internette gezinirken ansızın pornografi, uyuşturucu, alkol, çeşitli silahlar, bomba

yapımı, kalpazanlık, hırsızlık yolları içeren sitelerle karşılaşması ve bunları merak etmesi, dolayısıyla bu sayfaları okumasının olağan bir durum olduğunu, küçük çocukların, gördükleri ve okudukları karşısında etkilenmemesinin mümkün olmadığını belirtmiştir. Kimlik kazanma ve gelişim döneminde olan çocukların internet kullanımında karşılaştıkları bu uygunsuz içerikler onların, gerek fiziksel gerekse psiko-sosyal gelişimleri üzerinde olumsuz etki bırakabilmektedir. Gelecekte fiziksel ve psiko-sosyal açıdan sağlıklı bir toplumun oluşması adına, internetin sağlıklı ve verimli kullanımı konusunda bilinçli, etik ilkelere dikkat eden bireylerin yetişmesi büyük önem arz etmektedir. Çocukların interneti ne kadar kullandıklarından ziyade nasıl kullandıklarının araştırılması gerekmektedir. Çalışmanın çocukların internetteki etik ihlallerine yönelik algılarını belirleyerek, onların internetin zararlı etkilerinden korunması adına gerekli çalışmaların yapılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yapılan alan yazın taraması sonucunda ortaokulda öğrenim gören öğrencilere yönelik Bilgisayar Etiği üzerine yapılmış birçok araştırma bulunmasına karşın İnternet Etiği üzerine yapılmış yeterli sayıda araştırma ve ölçek çalışmasının bulunmadığı görülmektedir. Torun (2007), tarafından ortaöğretimde öğrenim gören öğrencilerin internet etiğine ilişkin algılarını belirlemek amacıyla geliştirilmiş bir “İnternet Etiği Tutum Ölçeği” ayrıca Özdemir (2017) tarafından Yönetim Bilişim Sistemlerinde ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümünde öğrenim gören öğrencilerin internet teknolojilerinin etik kullanım düzeylerini incelemek amacıyla geliştirilmiş bir “İnternet Etik Kullanım Ölçeği” bulunmaktadır. Ancak ortaokulda öğrenim gören öğrencilere yönelik geliştirilmiş bir internet etiği ölçeğine rastlanmamıştır. Ortaokulda öğrenim gören öğrencileri 11-14 yaş grubu çocuklar oluşturmaktadır. Ergenlik dönemini de içine alan bu çağda çocukların fiziksel ve psikolojik gelişim çağı özellikleri göz önüne alındığında mevcut ölçekleri uygulamak yerine ortaokul öğrencilerine yönelik yeni bir ölçek geliştirilmesi gerekli görülmüştür. Bu gereksinimden hareketle ortaokul öğrencilerine yönelik geçerli ve güvenilir bir “İnternet Etik İhlali Algı Ölçeği” geliştirilmesi amaçlanmıştır. Geliştirilen ölçeğin ileride yapılacak çalışmalarda ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarını belirlemede faydalı olacağı düşünülmektedir.

1.4 Sınırlılıklar

- a. Bu çalışma Konya ili merkez ilçeleri (Meram, Selçuklu ve Karatay) sınırları içerisinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ortaokullar içerisinde seçkisiz örnekleme yöntemiyle belirlenen 6 farklı ortaokul ve bu ortaokullarda öğrenim gören 527 öğrenci ile sınırlı olmaktadır.
- b. Araştırma verileri, geliştirilmiş olan ölçeğin alt faktörleri ve öğrencilerin ölçek maddelerine verdikleri cevaplar ile sınırlı olmaktadır.
- c. 2013-2014 Eğitim Öğretim yılında ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin zamanla düşünce, algı ve davranışları değişebilmektedir. Araştırmanın belirli bir zaman diliminde yapılmış olması nedeniyle, araştırma yapıldığı zamanla sınırlıdır.

1.5 Tanımlar

İnternet Etiği: İnsanların netteyken nasıl davranmaları gerektiğini belirten kurallar.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 İnternetin Tanımı Ve Tarihsel Gelişimi

İnternet, terim olarak İngilizce Interconnected Networks kelimelerinin kısaltmasıdır. İnternetin birçok tanımı bulunmakla birlikte genel olarak interneti, *“Bilgisayar ağlarının birbirine bağlanması sonucu ortaya çıkan, herhangi bir sınırlaması ve yöneticisi olmayan uluslararası bilgi iletişim ağı”* şeklinde tanımlayabiliriz (TDK, 2015).

Castells (2005: 58), “Ağ Toplumunun Yükselişi” isimli kitabında internetin ilk olarak ABD tarafından, olası bir nükleer saldırıdan etkilenmeyecek bir iletişim sistemi yaratmak amacıyla ABD Savunma Bakanlığı İleri Düzey Araştırma Projeleri Kurumu (ARPA) tarafından askeri amaçla geliştirildiğini belirtmiştir. İlk bilgisayar ağı, 1 Eylül 1969’da University of California (UCLA), Stanford Research Institute (SRI), University of Utah ve son olarak Santa Barbara’daki University of California’nın (UCSB) birbirine bağlayan ARPANET tir. İnternetin temelinin oluşturulan ve ABD savunma bakanlığınca desteklenen ARPANET 1990 yılında kapatılmış ve yerini Ulusal Bilim Vakfı (National Science Foundation) tarafından işletilen NSFNET almıştır. Gerek bilgisayar sistemlerinin gelişmesi gerekse internet teknolojilerinin ilerlemesiyle birlikte özel sektörde bu hizmetten yararlanmak istemiştir. Bunun üzerine internet, 1995 yılında tamamen özelleştirilmiştir.

Türkiye’de ise ilk bilgisayar ağı çalışması Ege Üniversitesi öncülüğünde kurulan EARN (European Academic and Research Network)/BITNET (Because It's Time Network) bağlantılı TÜVAKA (Türkiye Üniversite ve Araştırma Kurumları Ağı) ile 1987 yılında başlamıştır (Gönenç, 2003). Bu ağ ilk olarak akademik kurumlar arasında kullanılmıştır. Ege Üniversitesi ilk olarak Pisa Üniversitesi (İtalya), daha sonra Montpellier Üniversitesi (Fransa) ile kablolar aracılığı ile bağlantı kurmuştur (İnan, 1999).

İnternetin sadece akademik kurumların kullanımından sıyrılıp tüm Türkiye’ye yayılması ise 1991 yılında başlamıştır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) ve TUBİTAK TR-NET adlı ortaklaşa bir proje başlatmış ve TÜVAKA’dan farklı olarak

sadece akademik kurumları değil, Türkiye'deki tüm sektörleri internet ağına katmayı amaçlamış ve bu amaç doğrultusunda Türkiye'nin ilk İnternet bağlantısı 12 Nisan 1993'de gerçekleştirilmiştir. Bu bağlantıdan sonra üniversitelerin ve kamu kuruluşlarının birçoğu ODTÜ üzerinden internet erişimine sahip olmuşlardır. Özel kuruluşlarında internet servisi almaya başlamasıyla birlikte zamanla internet erişimi ülke geneline yayılmıştır. Türkiye'nin ilk internet siteleri ODTÜ ve Bilkent Üniversitesi'nin web siteleri başı çekmek üzere ortaya çıkmaya başlamıştır. Türk Telekom 1996 yılında TURNET projesi ile internetin ticari kuruluşlar ve hane halkları gibi geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır (ODTÜ, 2018).

İnternetin tarihsel gelişimine baktığımızda ilk olarak askeri bir proje olarak ortaya çıkmış olsa da teknolojinin ilerlemesiyle birlikte internet te gelişim göstermiş ve şu an tüm dünyada insanlar için en hızlı ve en kolay iletişim sistemi haline gelmiştir.

2.2 İnternet Kullanım Oranı Ve Amaçları

İnternetin ilk ortaya çıktığı yıllara baktığımızda, bir bireyin interneti kullanabilmesi için bilgisayar sistemlerinin kullanımı için gerekli olan bilgi ve becerilere sahip olması gerekiyordu. Bu durum internetin sadece akademisyenler, bilim adamları, mühendisler veya bilgisayar uzmanları gibi belli bir kesim tarafından kullanılmasına neden oluyordu. Bilgisayar ve internet teknolojisinin gelişmesi ile birlikte zor ve karmaşık bilgisayar sistemlerinin yerini kullanılabilirlik açısından oldukça kolay ve sade olan uygulamalar almıştır.

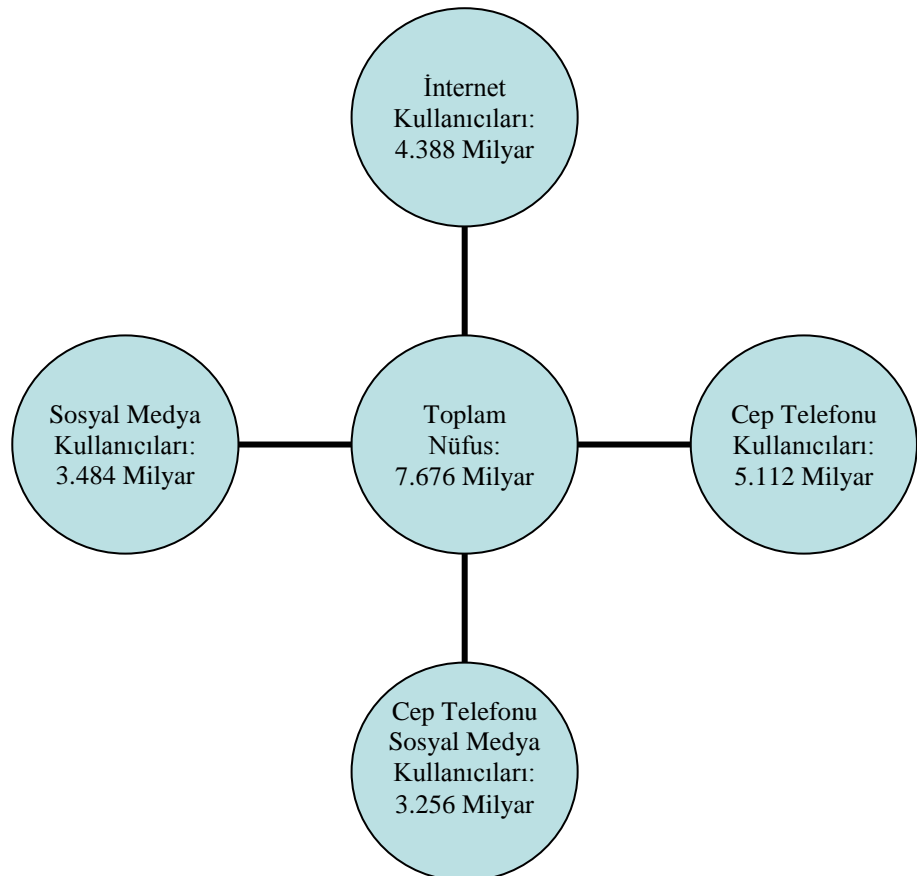
İnternet bireylere; bilgiye erişim ve bilgi paylaşımı, iletişim, alışveriş, bankacılık, eğitim, sağlık, eğlence gibi birçok alanda kolaylıklar sunmaktadır. İnternet kullanımının sunduğu olanaklarının her geçen gün artmasıyla birlikte internet kullanıcı sayısı da artmaktadır.

Dünyada internetin kullanım oranlarına baktığımızda, 1994 yılının sonuna kadar 110 ülkeden yaklaşık 25 milyon kişi internete bağlanmışken, bu sayı ilk web sitelerinin kullanıma girdiği 1995 yılında 60 milyona ulaşmıştır (Bedir, 2012). 2013 yılında internet kullanıcı sayısı 2,8 milyarı aşmış ve 2018 yılında ise bu sayı yaklaşık 4 milyara ulaşmıştır (Global Digital Report, 2019). Tüm bu verilere baktığımızda internetin tarihte en hızlı yayılma gösteren iletişim teknolojisi olduğu görülmektedir.

Castells (2016: 9), internetin bu kadar hızlı yayılmasını üç etkenin birleşimine bağlamıştır. Bunlar:

1. Tim Berners-Lee'nin World Wide Web'i yaratması ve 1973' te Vint Cerf ile Robert Kahn'ın TCP/IP internet protokolünü açık kaynak kodlu olarak tasarlaması ve küresel bir kullanıcı topluluğunun açık kaynak katkısı sayesinde geliştirmesi. Web hala aynı açık kaynak kodu ilkesi ile işlemekte ve web servis sağlayıcılarının üçte ikisi bağımsız bir programcı topluluğunun işlettiği Apache programı tarafından yönetilmektedir
2. İnternetin özelleşerek hem ticari hem işbirliği amaçlı kullanımını sağlayan kurumsal değişikliklerin gerçekleştirilmesi
3. Kültür ve toplumsal davranışlarda meydana gelen değişimler: Bireyselleşme ve ağlar oluşturma.

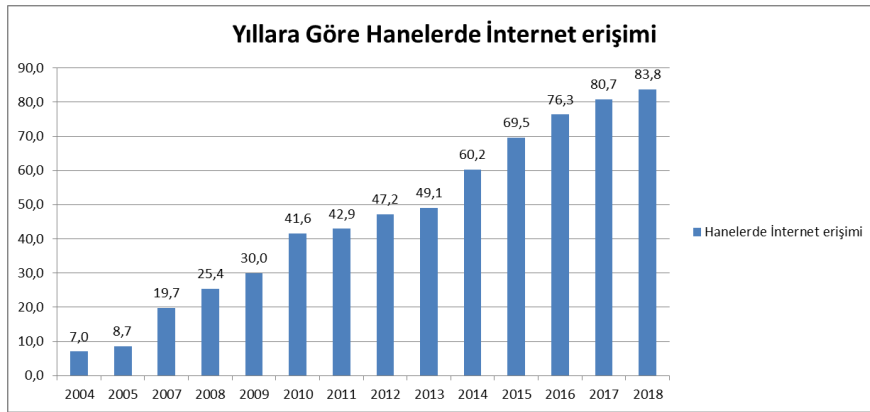
Dijital medya platformu "HootSuite" ve küresel dijital medya ajansı "We Are Social" tarafından her yıl yayınlanan " Global Digital Report, 2019" raporuna göre 2018 yılında dünyada 4 milyardan fazla insan internet kullanıyor ve bu rakam geçen yıla göre yaklaşık 370 milyonluk bir artış göstermiştir. Rapora göre internet kullanımına ait veriler Şekil 1 de gösterilmiştir.

Şekil 1 Digital in 2019 Raporu Verileri

Araştırma verilerine baktığımızda 2018 yılında dünyada 7.676 milyar insan yaşamakta ve 4.388 milyar insan internet kullanmaktadır. Sosyal medyayı aktif olarak kullanan kişi sayısı 3.484 milyar, aktif mobil sosyal medya kullanıcı sayısı ise 3.256 milyar olarak belirtilmiştir. 5.112 milyar kişi ise cep telefonu kullanmaktadır. Özellikle akıllı telefonların kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte 2018 yılında interneti kullanan kişi sayısı ile birlikte internette geçirilen vakit de artmış ve rapora göre bir internet kullanıcısı günde 6.5 saatini internette geçirmektedir. Raporun Türkiye verilerine baktığımızda; ülkemizde internet kullanıcı sayısı bir önceki yıla göre 5 milyon artmış ve 59.36 milyona ulaşmıştır. Aktif sosyal medya kullanıcı sayısı ise yaklaşık 52 milyondur. İnternette geçirilen toplam süre 7 saat, sosyal medyada geçirilen süre ise 2.5 saattir. İnternetin daha çok video izlemek, alışveriş yapmak ve sosyal medya platformlarında gezinmek amacıyla kullanıldığı belirtilmiştir (Global Digital Report, 2019).

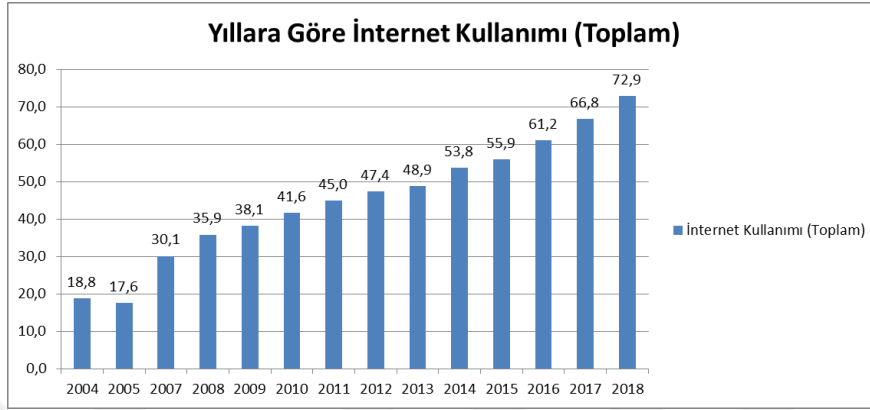
Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de internet kullanımı hızla yaygınlaşmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2018 yılında yapmış olduğu Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım araştırması sonuçlarına göre hanelerin evden internete erişim imkânı 2017 yılında % 80.7 iken 2018 yılında bu oran % 83.8 e ulaşmıştır. Yıllara göre hanelerden internete erişim oranı Şekil 2 de verilmiştir.

Şekil 2 Yıllara Göre Hanelerde İnternet Erişim Oranları

Şekil 2 de yer alan verilere baktığımızda yıllara göre hanelerden internete erişim oranı 2004 yılında % 7.0 iken, 2007 yılında % 19.7' ye, 2013 yılında ise % 49.1 e ulaşmıştır. Yani artık her iki haneden birinde internet bağlantısı bulunmaktaydı. Hanelerden internete erişim oranı her yıl hızlı bir artış göstererek

2018 yılında % 83.8'e ulaşmıştır. İnternet kullanım oranına baktığımızda ise 2018 yılında internet kullanım oranı % 72.9 olmuştur. Yıllara göre internet kullanım oranları Şekil 3 de verilmiştir.

Şekil 3 Yıllara Göre İnternet Kullanım Oranları

Şekil 3'e göre İnternet kullanım oranı 2004 yılında % 18.8 iken 2007 yılında % 30.1'e, 2014 yılında ise % 53.8'e ulaşmıştır. İnternet kullanım oranı her yıl hızlı bir artış göstererek 2018 yılında bu oran % 72.9'a ulaşmıştır.

Bilgisayar ve İnternet kullanım oranlarının en yüksek olduğu yaş grubu ise 16-24'tür. Bireylerin internet kullanım amaçlarına baktığımızda ilk sırayı sosyal medya kullanımı almaktadır. İnternet kullanan bireylerin % 84.1'i sosyal paylaşım sitelerine katılım sağlarken, bunu % 78.1 ile paylaşım sitelerinden video izleme, % 69.5 ile internet üzerinden görüntülü görüşme, % 68.8 ile sağlıkla ilgili bilgi arama, % 67.8 ile mal ve hizmetler hakkında bilgi arama, % 44.8 ile e-posta gönderme-alma, % 39.5 ile internet bankacılığı, % 35.3 ile oyun oynama ve indirme takip etmektedir. Alışveriş alışkanlıklarımız da zamanla değişmiş ve günümüzde insanlar artık istedikleri bir ürünü satın almak için alışveriş sitelerini tercih etmektedirler. Araştırma sonucunda internet üzerinden alışveriş yapma oranı %29.3 olarak belirtilmiş ve bu oran önceki yılın aynı döneminde (2016 Nisan- 2017 Mart) %24.9 dur. E- devlet hizmetlerinin kapsamının genişlemesiyle birlikte bireylerin e-devlet hizmetleri kullanım oranı da zamanla artmıştır. 2017 yılında e-devlet hizmeti kullanım oranı %42.4 iken bu oran 2018 yılında %45.6'ya ulaşmıştır (TÜİK, 2018).

Ipsos Araştırma Şirketinin, Kasım 2017'de Türkiye'nin tüm coğrafi bölgelerinde yoğun olarak internet kullanan 15 yaş üstü 1500 birey ile

gerçekleştirdiği Dijital Hayatlar Araştırması sonuçlarına baktığımızda, insanlar artık “İstediğim zaman, istediğim yerde, istediğim içerik” düşüncesinden hareketle mobil cihazlara yönelmiştir. Gençler internette günde ortalama 7 saat vakit harcamaktadırlar. Hemen hemen hepsi (% 94) akıllı telefon kullanmakta ve günde 4 saatlerini telefon ekranına bakarak geçirmektedirler. Sosyal medya kullanıcılarının yarısından fazlası profilini gizlemektedirler. 15-24 yaş aralığındaki gençler ve kadınlar gizlilik konusunda daha hassas davranmaktadırlar (IPSOS, 2018). Araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere internet kullanıcı sayısı her geçen gün artmakta, özellikle akıllı telefonların kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte gerek yetişkinler gerekse gençler zamanlarının büyük çoğunluğunu internette geçirmektedirler.

2.3 İnternetin Etik Kullanımı

İnternet etiği kavramından önce etik, ahlak ve hukuk kavramlarının incelenerek birbirleri arasındaki farkların ortaya konulmasına gereksinim duyulmaktadır.

2.3.1 Etik

“Ahlak felsefesi” olarak da adlandırılan etik ile ilgili yazın taraması yapıldığında birçok tanımının bulunmasıyla birlikte oldukça geniş ve karmaşık bir kavram olduğu görülmektedir. Bauman (2011: 33) etiği, “*Her ahlaklı kişinin itaat etmek zorunda olduğu, birbirleriyle tutarlı ilkelerden oluşan tek buyruklar grubu*” şeklinde tanımlamış ve kendimizi güvende hissedebilmemiz, birbirimize yardım edebilmemiz, işbirliği yapabilmemiz ve birbirimizin varlığından korku ve kuşku duymadan huzur içinde keyifle yaşayabilmemiz için bu kurallara ihtiyacımız olduğunu belirtmiştir. Çüçen (2001: 252) ise etiği, “*Ahlakın ne olduğunu, ahlaki davranışların nasıl oluştuğunu, insan davranışlarının dayandığı temelleri, iyi ve kötü eylemlerin nedenlerini inceleyen felsefi bir disiplin.*” olarak tanımlamaktadır. Etik ile ilgili yapılan tanımlarda ahlak ifadesine sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Etik ve ahlak kelimeleri iç içe geçmiş iki kavram olmakla birlikte çoğu zaman birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Peki, etik ve ahlak kavramları aynı anlamı mı ifade etmektedir?

İnsanlar toplumda uyum içinde yaşamak, davranışlarını, eylemlerini ve birbirleriyle olan ilişkilerini düzenelemek amacıyla bir takım ilkeler belirlerler. Belirlenen bu ilkeler bütününe ahlak denir. Etik ise ahlaki davranışların temelini oluşturan bu ilke ve yasaları inceleyen felsefi bir disiplindir (Çüçen, 2001: 251,252). Bir felsefe disiplini olarak etğin görevi herhangi bir türde bir ahlak geliştirip buna uyulmasını istemek değil, ahlaksal bağıntıların niteliği üzerine bir görüş elde etmektir (Özlem, 2001: 336).

Kuçuradi (2003) ahlak kavramını; “Belirli bir zamanda, belirli bir kültürde neyin “iyi” neyin “kötü” olduğunu, dolayısıyla kişilerin neleri yapmaları, neleri yapmamaları gerektiğini belirleyen değişken norm sistemleri” olarak tanımlamıştır. Etik ve ahlak kavramları arasında yaşanan karışıklığı önlemek için bu yazılı olmayan norm sistemlerini “ahlak normları” olarak adlandırmıştır.

Ahlak, toplumsal huzurun sağlanması adına insanların toplum içinde nasıl davranmaları gerektiğini belirleyen kurallar sistemi olması nedeniyle hukukla da ilişkilidir. Hukuk, toplum hayatını düzenleyen ve devlet müeyyidesi (yaptırım) ile güçlendirilmiş kurallar bütünüdür. Tanımdan da anlaşılacağı üzere hukuk kurallarına uygun düşmeyen davranış ve eylemlerin gerçekleşmesi durumunda eylemin derecesine göre yine hukuk kuralları çerçevesinde bir yaptırımın uygulanması söz konusudur. Ahlak kurallarına aykırı bir davranışın veya eylemin gerçekleşmesi durumunda ise herhangi bir yaptırımın uygulanması söz konusu değildir. Verilen tepki ya kişinin vicdanen pişmanlık duyması ya da toplum tarafından ayıplanması şeklinde gerçekleşmektedir. Ahlak ve hukuk kavramları bu noktada bir birinden ayrılmaktadır (Pulaşlı, 2001: 1,5).

Ahlak ve hukuk insan ilişkilerinin düzenlenmesi hususunda aynı veya farklı şeyleri söyleyebilirler, fakat hukuk hiçbir zaman ahlak sistemine indirgenemez. Çünkü bazı ahlak kuralları toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir. Ayrıca ahlaki kabul edilen bazı davranışlar hukuk tarafından yanlış kabul edilmekte ya da tam tersi de olabilmektedir (Çüçen, 2001: 52). Ahlak kurallarının veya hukuk kurallarının tek başına uygulanmasının sosyal düzeni sağlaması beklenemez. Toplum hayatının huzur ve güven içinde devamı ve insan ilişkilerinin düzenli bir şekilde gelişmesi için ahlak ve hukuk kurallarının bir arada etkin bir şekilde uygulanmasına ihtiyaç vardır (Pulaşlı, 2001: 8).

İnsanoğlu yaradılıştan ahlaki olarak iyi veya kötü değildir, çünkü insanlar doğası gereği ahlaki birer varlık olarak doğmazlar fakat toplumsal kuralları ve hayattaki görevlerini idrak edecek erginliğe ulaştığında ahlaki birer varlık haline gelir. İnsanoğlunun onu ayıplara yöneltten içgüdü ve dürtüleri dolayısıyla bütün ayıplara karşı bir eğilimi vardır fakat nefesine hakim olarak erdemleri sayesinde iyi birer birey olabilir (Kant, 2018:70). Akıl sahibi bir varlık olarak insan, seyreden, gözlemleyen ve bağıntı kuran bilen varlıktır ama tüm bunlardan önce insan, tasarlayan, amaçlayan, plan yapan, amaca uygun araç gereç yapan, tercihlerde bulunan ve tüm bu plan, amaç ve seçimlere bağlı olarak eylemde bulunan bir varlıktır. İnsanlar iyi-kötü, doğru-yanlış kavramları üzerinden gerekli değerlendirmelerde bulunarak eylemlerini yönlendirir (Özlem, 2004).

Toplumsal hayat değiştikçe ahlak kavramları da değişmektedir. Ahlak tarihçileri, ahlaki pratiklerin ve ahlaki yargıların içeriğinin toplumdan topluma ve kişiden kişiye değişebileceğine bunun yanı sıra aynı doğru ve iyi kavramlarının evrensel olduğuna kanaat getirmişlerdir (MacIntyre, 2001:27).

2.3.2 Bilgisayar Etiği

İnsanlık tarihi boyunca insanlar iyiye doğru sürekli bir eğilim ve yönelim göstermiştir. Dürüstlük, yardımseverlik, sadakat, doğruluk gibi değerleri iyi değerler olarak kabul etmiş ve bunlara yönelmiş; yalancılık, hile, aldatma, sahtekarlık, hırsızlık, cana kıyma gibi davranışları “kötü” olarak kabul etmiş ve bunlardan sakınıp uzak durmaya çalışmıştır. Bu değer öğeleri her toplumda insanların vazgeçemediği evrensel etik değerler olarak kabul görmüştür (Aydın, 2000). Bu değerlerin yanı sıra içinde bulunduğu toplum yapısına göre farklılık gösteren ve yaşanan çağın özelliklerine göre ortaya çıkan yeni etik değerler de bulunmaktadır. Yirminci yüzyılda bilim ve teknoloji alanında büyük gelişmeler yaşanmış ve 1946 yılında ilk elektronik bilgisayar kabul edilen ENIAC’ın (Electronic Numerical Integrator And Computer) icadı ile birlikte bilgi teknolojilerinin temelleri atılmıştır. Bilgi teknolojileri zamanla eğitim, ticaret, sağlık, ulaşım, güvenlik, haberleşme gibi birçok alanda kullanılmaya başlanmıştır. Bilgi teknolojileri toplum yaşamını, aile yaşamını, insan ilişkilerini, eğitimi, kariyerleri, özgürlüğü ve demokrasiyi gerek olumlu gerekse olumsuz açıdan önemli ölçüde etkilemiştir. (Bynum, 2008).

Bilgi teknolojileri birçok alanda hayatımızı kolaylaştırıyor olsa da yaşanan kaygılar “bilgi etiği” veya “bilgisayar etiği” olarak adlandırılan yeni bir etik dalının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bilgi etiği ve bilgisayar etiği kavramları bazı kaynaklarda aynı anlamda kullanılmaktadır. Capurro (2013) bilgi etiğini “İnsan iletişiminin iyi ve kötü uygulamaları ile ilgilenen felsefi bir disiplin.” olarak tanımlamıştır. Bilgi etiğinin kapsamına dair farklı görüşler bulunmaktadır. Bir kesim bilgi etiğinin yalnızca bilgi teknolojileri tarafından şekillendirilen insan iletişimi ile ilgili olduğunu ifade etmektedir. Bu durumda bilgi etiği, günümüzde hala kullanılmakta olan veya diğer çağlarda ve kültürlerde yaygın olarak kullanılan dijital olmayan iletişim araçlarını kapsamamaktadır. Bazı filozoflar ise bilgi etiğinin, iletişim alanında kullanılan her türlü varlığı kapsayan geniş bir alan olduğunu belirtmişlerdir.

Bilgi etiği, bilgisayarların icadı ve internet kullanımının yaygınlaşması ile birlikte önemli bir konu haline gelmiştir. Bilgi etiği zamanla bilgisayar ve internet alanlarında yaşanan kaygıları da kapsayacak şekilde genişlemiştir (Froehlich, 2004). Bynum ve Rogerson (1996), her yerde bilgisayarların kullanıldığı ve küreselleşen bir döneme girildiğini bu nedenle “küresel bilgi etiğinin” ikinci döneminin bilgisayar etiği olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bilgi etiği ile ilgili düşünce ve uygulamaların; köleleştiren veya güçsüzleştiren bir teknolojiden ziyade, demokratik ve güçlendirici bir teknolojiyi gerçekleştirmeye yardımcı olmak için daha geniş, daha derin ve her şeyden önce etkili olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Bilgisayar etiği kavramının temelleri Profesör Norbert Wiener tarafından 1940’ lı yıllarda atılmıştır. Wiener 1948 yılında yazdığı “*Cybernetics*” kitabında elektronik bilgisayarların sosyal ve etik etkileri hakkında bazı çıkarımlarda bulunmuştur. Yeni icat edilen bilgi işlem ve bilgi teknolojisinin topluma uyumunun, toplumun yeniden inşasına ve ikinci sanayi devrimine yol açacağını belirtmiştir. 2 yıl sonra 1950 yılında yayımladığı “*The Human Use of Human Beings*” adlı kitabında bilgisayar teknolojilerinin yol açacağı etik sorunları araştırmıştır. Wiener çalışmalarında günümüzde de önemini hala koruyan bilgisayar ve güvenlik, bilgisayar uzmanlarının sorumlulukları, engelliler için bilgisayarlar, bilgi ağları ve küreselleşme, sanal topluluklar, uzaktan çalışma (teleworking), yapay zekâ gibi birçok konuya yer

vermiştir. Wiener yapmış olduğu çalışmalar ile bilgisayar etiği alanının temellerini atmış olmasına rağmen kendisini yeni bir etik alanın kurucusu olarak görmemiş ve çalışmaları için “bilgisayar etiği” veya “bilgi etiği” gibi bir tanımlama yapmamıştır (Aktaran: Bynum, 2008).

“Bilgisayar etiği” ifadesi ilk olarak Walter Maner tarafından kullanılmıştır. 1976 yılında Maner, Old Dominion Üniversitesi'ndeki Tıbbi Etik dersinde ele alınan etik soruların ve sorunların, bilgisayarlar dâhil edildiğinde genellikle daha karmaşık hale geldiğini ve önemli ölçüde değiştiğini fark etmiştir. Bilgisayar teknolojilerinin kullanımı yeni etik sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Maner, “Yazılımın mülkiyeti yasalarca korunmalı mı?” veya “Kişisel bilgilerin yer aldığı devasa veri tabanları gizliliği tehdit ediyor mu?” gibi sorular sorarak fikri mülkiyet haklarının korunması ve insanın mahremiyetinin korunması gibi konuların yer aldığı yeni bir etik alana dikkat çekmiştir. Maner, bu yeni alanı “Bilgisayar teknolojisiyle ağırlaştırılmış, dönüştürülmüş ya da yaratılmış etik problemleri inceleyen alan” olarak tanımlamış ve bu alanın tıp etiği, iş etiği gibi mevcut alanlara benzer yeni bir uygulamalı etik dalı olması gerektiğini ifade etmiştir. Ortaya çıkan bu yeni alan için “Bilgi etiği” adını düşündükten sonra “Bilgisayar etiği” ifadesinin daha uygun olacağına karar vermiştir (Aktaran: Bynum, 2008).

Deborah Johnson 1985 yılında yayınladığı “Computer Ethics” isimli kitabında Maner’ in düşüncelerinden farklı olarak bilgisayarların tamamen yeni etik problemler ortaya çıkarmadığını aksine eskiden beri var olan iyi bilinen etik problemlerin daha da şiddetlenmesine ve yeni durumlarının ortaya çıkmasına neden olduğunu belirtmiştir. Johnson çalışmalarında fikri mülkiyet, bilgi işlem ve gizlilik, bilgisayar uzmanlarının sorumlulukları, teknoloji ve insan gücünün adil dağılımı, izinsiz olarak insanların bilgisayarlarına girme, engelliler için bilgisayar teknolojisi ve internet' te etik konularına yer vermiştir.

Bilgisayar etiği konusundaki en geniş ve en etkili tanımlama James Moor tarafından yapılmıştır. Moor (1985) bilgisayar etiğindeki problemlerin bilgisayar teknolojisinin nasıl kullanılması gerektiğine dair gerekli ilkelerin belirlenmemesinden kaynaklandığını ifade etmiş ve bilgisayar etiğini; “Bilgisayar

teknolojisinin doğası ve sosyal etkisinin analizi ve bu teknolojinin etik kullanımı için ilgili ilkelerin uygun bir şekilde oluşturulması ve gerekçelendirilmesi.” olarak tanımlamıştır. Ayrıca bilgisayar etiğinin, sürekli değişen bilgisayar teknolojisi ile gerçekler, kavramsallaştırmalar, ilkeler ve değerler arasındaki ilişkileri göz önünde bulunduran dinamik ve karmaşık bir çalışma alanı olduğunu ifade etmiştir. Moor bilgisayar etiğini tanımlarken yazılım, donanım ve ağ bağlantılarında yaşanan kaygıları da kapsayacak şekilde “Bilgisayar teknolojisi” ifadesini kullanmıştır.

Gotterbarn (1991), “Computer Ethics: Responsibility Regained” isimli makalesinde bilgisayar etiğinin farklı bir boyutuna değinmiş ve bilgisayar etiğinin mesleki etik boyutuna vurgu yapmıştır. Gotterbarn bilgisayar etiğini, iyi bir uygulama geliştirmek için gerekli standartların oluşturulmasına ve bilgisayar uzmanlarının dikkat etmesi gereken davranış kurallarının belirlenmesine yönelik profesyonel bir etik alanı olduğunu ifade etmiştir. Bilgisayar uzmanlarının eserlerini geliştirme aşamasında verdiği etik kararların bilgisayar etiği kavramı altında tartışılan konuların çoğuyla doğrudan ilgili olduğunu belirtmiştir.

Bilgisayarlar mantıksal olarak işlenebildiği için devrimsel bir araçtır. İnsanlar bilgisayarlar aracılığıyla mantıksal işlemler bağlamında her hangi bir işlemi gerçekleştirmek için istedikleri birçok şeyi tasarlayabilmektedirler. Bilgisayarların sınırları büyük ölçüde kendi yaratıcılığımızın sınırlarıdır. Bu durum bilgisayar teknolojisinin diğer teknolojilere kıyasla çok daha fazla etik sorunu ortaya çıkarmasına neden olmaktadır (Moor, 1985). Bilişim sistemlerine saldırı, veri ya da para hırsızlığı, zararlı yazılımların oluşturulması ve yayılması, terör amaçlı kullanım, fikri mülkiyet hakkının ihlali, yetkisiz erişim bilgisayar teknolojilerinin neden olduğu ve çözülmesi gereken sorunlar arasında yer almaktadır (Dedeoğlu, 2006: 26). Mason (1986) bilgisayar etiği konusunda çözülmesi gereken birçok sorunun olduğunu belirtmiş ancak özel bir endişe konusu olarak mahremiyet, doğruluk, fikri mülkiyet ve erişilebilirlik konularını belirlemiştir. Bilgi teknolojilerinin yanlış kullanımı sonucunda ortaya çıkabilecek problemlerin önlenmesi adına bilgi teknolojilerinin kullanımında kişisel bilgilerin gizliliğinin ihlal edilmemesi, bilgilerin doğruluğu,

fikri mülkiyet hakkının korunması ve sosyal katılımın sağlanması adına bilgi sistemlerinin herkes tarafından erişilebilir olması gerektiğini belirtmiştir.

Bilgisayar teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişme insanların bu teknolojilere uyum sağlamasını güçleştirmekte, bilgisayarların sorunlu kullanımı sonucunda ortaya çıkan problemler her geçen gün daha da zor ve karmaşık bir hal almakta ve çözümü güçleşmektedir. Kallman ve Grillo (1996) bilgisayarların sorunlu kullanımı sonucunda ortaya çıkan problemlerin çözümünde karşılaşılan zorlukları şu şekilde ifade etmiştir:

- BT'nin iletişim amaçlı kullanımı insan ilişkilerini değiştirmiş, kişisel yakınlığın azalması ve hızlı haberleşme insanların davranışlarının etik boyutunu düşünmelerine zaman bırakmamıştır.
- Çok daha kolay değiştirilebilir ve yetkisiz erişimlere açık olması nedeniyle elektronik bilgi kâğıt üstünde olan bilgiye göre çok daha kırılgandır ve tehditlere açıktır.
- Fikri mülkiyet, telif hakkı ihlali, korsanlık ve gizlilik sorunları güncel sorunlar haline gelmiştir.
- Bilginin bütünlüğü, güvenilirliği ve erişilebilirliğinin korunması için gösterilen çaba ile bilginin paylaşımının sağladığı faydalara yönelik istekler birbiri ile çatışmaktadır (Aktaran: Mollavelioğlu, 2003).

Bilgisayarlar yeni yetenekler kazanmamıza ve yeni davranışlar edinmemize neden olmakta fakat mevcut ilkeler yaşanan problemlerde yetersiz kalmaktadır. Bilgisayar etiğinin temel bir görevi, bu gibi durumlarda ne yapmamız gerektiğini belirlemek ve eylemlerimizi yönlendirecek ilkeler geliştirmektir. Bilgisayar teknolojisinin etik kullanımı için hem kişisel hem de sosyal ilkeler dikkate alınmalıdır (Moor, 1985; Floridi, 1999). Bilgisayar etiği konusunda istenen hedeflere ulaşmak için deneysel kanıtlar ve mantıksal belgeler bir araya getirilmeli, akılcı kararlar alınarak mevzuat kabul edilmeli, teknik, eğitimsel ve etik problemler bir an önce çözülmelidir. Bilgisayar etiği son yirmi yıl boyunca zihinsel deneylerden ziyade çok sık rastlanan vakaların yoğun bir analizini gerçekleştirerek gerçek dünya meselelerine yönelik bir prosedürü benimsemiş ve savunulabilir etik ilkelere dayanan kavramsal değerlendirmeler, ahlaki iç görüler, normatif kurallar, eğitim programları

veya yasal tavsiye açısından daha genelleştirilmiş sonuçlar sunmayı amaçlamıştır (Floridi, 1999).

Günümüzde teknoloji ve insan davranışlarındaki değişim çok hızlı gerçekleşmekte, bu alandaki etik problemleri ortadan kaldırmak amacıyla hazırlanan kanun ve yönetmelikler bu hıza yetişememektedir. Demokratik toplumların yasama-yürütme ve yargı sürecinden örnek bir olayın değerlendirilip bu konuda bir kanun ve yönetmeliğin oluşması ve kabulü yıllar almakta, bu süreçte o suç unsuru değişerek farklı bir kavrama girmekte veya daha geniş önlemler alınmaya çalışıldığında ise özgürlüklerin kısıtlanmasına neden olabilmektedir (Özpınar vd., 2010). Bu nedenle etik problemlerin ortadan kaldırılması için sadece yasa ve kanunlar oluşturmak yeterli görülmemekte aynı zamanda bu konuda etik ilkeleri benimsemiş bilinçli bir toplum yapısının oluşturulması gereklilik arz etmektedir.

Computer Ethics Institute (Bilgisayar Etik Enstitüsü) başkanı Barquin (1992), bilgisayar kullanımında uyulması gereken 10 etik ilkeyi şu şekilde belirtmiştir:

- Bilgisayarı başka insanlara zarar vermek için kullanmayın.
- Başka insanların bilgisayar çalışmalarına karışmayın.
- Başka insanların dosyalarına girmeyin.
- Bilgisayarı hırsızlık yapmak için kullanmayın.
- Bilgisayarı yalan bilgiyi yaymak için kullanmayın.
- Bedelini ödemediğiniz yazılımı kopyalamayın ve kullanmayın.
- Başka insanların bilgisayar kaynaklarını izin almadan kullanmayın.
- Başka insanların bilgilerini kendinize mal etmeyin.
- Yazdığınız programın sosyal hayata etkilerini dikkate alın.
- Bilgisayarı insanlara saygı göstererek kullanın.

Bilgisayar Etik Enstitüsü, yayınlamış olduğu on emir ile bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin etik boyutuna değinmiş ve bilgisayarların amacı doğrultusunda uygun kullanımına dikkat çekmeyi amaçlamıştır.

İçinde bulunduğumuz bilgi çağında bilgi teknolojilerinin kullanımında yaşanan etik sorunları Mason (1986), gizlilik (Kişisel bilgiler nasıl korunacak?), erişim (Hangi tür bilgiye ulaşılabilir), fikri mülkiyet hakkı (Bilginin gerçek sahibi kimdir?)

ve doğruluk (Bilginin doğruluğu) olarak 4 ana başlık altında incelemiştir (Mason, 1986:5).

2.3.2.1. Gizlilik

Yaşadığımız bilgi çağında bilginin önemi her geçen gün artmakta ve bilginin oluşturulması, depolanması, iletilmesi ve kullanılmasında bilgisayar teknolojilerinden yararlanılmaktadır. E-devlet uygulamaları, sosyal paylaşım siteleri, bulut depolama (cloud computing) gibi teknolojiler aracılığıyla insanlar gerek özel bilgilerini gerekse ihtiyaç duyduğu diğer bilgilerini artık bilgisayar ortamlarında saklamayı tercih etmektedirler. Bu durum beraberinde bazı risklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Mason (1986: 6), “Kişisel Bilgiler Nasıl Korunacak” sorusunu sorarak bilgisayarların etik kullanımında yaşanan sorunlardan biri olan gizlilik kavramına dikkat çekmiştir. Günümüzde milyonlarca insanın bilgileri veri tabanlarında saklanmaktadır. Bunun yanı sıra tüm bilgilerin tek bir merkezde toplanması bazı etik riskler taşımaktadır. Bu bilgilere erişim imkânı olan kişiler bu bilgileri istedik amaçlar için kullanabileceği gibi istenmeyen amaçlar içinde kullanabilmekte, bu nedenle bu kişilerin gizlilik konusunda özen göstermesi gerekmektedir. Son zamanlarda yaşanan bir olaya baktığımızda bunun somut örneğini görmekteyiz. 2018 yılında dünyanın en çok tercih edilen sosyal medya platformlarından biri olan Facebook, 87 milyon üyesinin bilgilerini, üyelerin bilgisi dışında bir analiz firmasına vermekle suçlandı ve Facebook'a dava açıldı. Analytica adlı veri analiz firmasının, 87 milyon Facebook kullanıcısının hesaplarından izinsiz topladığı kişisel verileri, ABD'de Kasım 2016'da yapılan başkanlık seçimleri ile İngiltere'de Haziran 2016'da gerçekleşen Avrupa Birliği (AB) referandumunu etkilemek için kullandığına dair suçlamalar yöneltildi. Ayrıca kullanıcı bilgilerinin reklam şirketlerine satıldığına dair suçlamalar yöneltildi. Konu üzerine çok sayıda kullanıcı hesaplarını silerek sosyal medya platformuna yönelik tepkilerini dile getirdi ve bunun üzerine gizlilik tartışmaları yaşandı (BBC Türkçe, 2018).

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü üzere korunması gereken kullanıcı bilgilerinin başkalarının eline geçmesi insanların güvenini zedeleyecektir, bu nedenle gizlilik konusunda gerekli hassasiyetin gösterilerek bu konuda üst düzey güvenlik

önlemlerinin alınması gerekmektedir. Ülkemizde de kişisel verilerin işlenmesinde temel hak ve özgürlüklerin gözetilerek özel hayatın gizliliğini korumak ve kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişilerin yükümlülükleri ile uymaları gereken usul ve esasları düzenlemek amacıyla 7 Nisan 2016 tarihinde 6698 nolu “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu” yürürlüğe girmiştir.

Bireylerin, resmi veya özel kurumların bu konuda gerekli hassasiyeti göstererek başkalarının özel bilgilerinin korunması hususunda gerekli özeni göstermesi gerekmektedir.

2.3.2.2 Erişim

Bilgisayar teknolojilerinin sunduğu imkânların en önemlilerinden birisi de şüphesiz bilgiye erişimdir. İnsanlar artık istedikleri yerden istedikleri zamanda istedikleri bilgiye çok kolay ve hızlı bir şekilde ulaşabilmektedirler. Fakat internette yer alan birçok bilgiye erişimin bir ücrete tabi tutulduğu da görülmektedir. Mason, bilgiye erişim için bilgi teknolojilerini kullanma becerisine sahip olmanın yanı sıra yeterli bir ekonomik duruma sahip olmak gerektiğini belirtmiştir (Mason, 1985:11). Tabi bu durum insanların bilgiye erişim hakkını kısıtlamaktadır. Tim Berners-Lee özgür bir ağ sistemini savunmuş ve bilginin tek merkezde toplanmayarak insanların fikirlerini paylaşabildiği özgür bir ortamın gerekliliğini belirtmiştir. Böylece insanların internet aracılığıyla kendilerini rahatlıkla ifade edebilmelerini, istedikleri bilgiyi elde edebilmelerini ve başkalarına aktarabilmelerini, bilgiye ulaşmak için daha az çaba gösterebileceklerini ifade etmiştir (Aktaran: Torun, 2007).

Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte kişilerin bilgiye erişim olanakları da artmıştır. Bunun yanı sıra bu konuda yaşanan problemlerin de arttığı görülmektedir. Günümüzde insanlar elbette istediği bilgiye erişme hakkına sahiptir fakat başkalarının özel bilgilerine de saygı göstermek zorundadır. Mason, “*Hangi tür bilgiye ulaşılabilir?*” sorusunu sorarak bu konuya dikkat çekmiştir (Mason, 1986:5).

Erişim, kişilerin bilgisayardaki bilgilere ulaşması olarak ifade edilmekte ayrıca yetkisiz kişilerin bu bilgilere erişimini engellemek için alınacak önlemleri de kapsamaktadır. Yetkisiz kişilerin bu bilgilere ve veri tabanlarına izinsizce ulaşması bazı problemlere yol açmaktadır (Mason, 1986; Mollavelioğlu, 2003). Henkoğlu ve Uçak (2012), elektronik bilgi kaynaklarının maddi ve manevi zarara yol açabilecek

etik dışı girişimlerden korunabilmesinin; hukuki eksikliklerinin giderilerek etik değerlerin benimsenmesi ve uygulanması ile mümkün olabileceğini belirtmişlerdir. Ülkemizde 5237 nolu Türk Ceza Kanununun 243. Maddesi ile “*Bir bilişim sisteminin bütününe veya bir kısmına, hukuka aykırı olarak giren ve orada kalmaya devam eden kimse*” ifadesi kullanılarak yetkisiz erişimde bulunan kişilere yönelik gerekli yasal düzenleme gerçekleştirilmiştir (TCK m.243/1).

2.3.2.3 Fikri Mülkiyet

John Locke, mülkiyet hakkının esasının emek olduğunu, insanın bizzat kendisinin meydana getirdiği eserler veya çalışarak elde ettiği şeyler üzerinde mülkiyet hakkının olduğunu belirtmiştir (Akipek, 1954). Mülkiyet hakkı çok eskilere dayanan bir kavramdır fakat 1980 li yıllarda “*Nasıl ki malların mülkiyeti var, fikrinde mülkiyeti olmalı.*” görüşü ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıldan itibaren teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ve ortaya çıkan eser ve icatlarla birlikte o ürünün sahipleri tarafından patent adı altında fikri mülkiyet kavramı gündeme gelmiştir (Atabek, 2006). Fikri mülkiyet, insan zekâsı ile ortaya çıkan edebiyat ve sanat eserleri, tasarımlar, bilgisayar programları ve veri tabanları gibi ürünleri kapsamaktadır. Fikri hak ise fikir ürünlerini koruyan haklara verilen genel addır (YTÜ TTO, 2015). Ticaret alanında mal ticareti ile birlikte hizmet ticareti de önem kazanmaya başlamış, bunun sonucunda 1994 yılında Dünya Ticaret Örgütü’nün (WTO) kurulmasıyla birlikte Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Sözleşmesi (TRIPS) imzalanmıştır. Sözleşme, hizmet ticareti ile ilgili düzenlemeleri kapsamasının yanı sıra sanatsal ürünler, medya içerikleri, bilgisayar yazılımları gibi çok sayıda ürünle ilgili fikri mülkiyet düzenlemelerini de kapsamaktadır (Atabek, 2006). Bilişim teknolojileri alanında üretilen yazılımların korunmasına baktığımızda ABD, Japonya ve Kanada gibi ülkelerde bu ürünler buluşlar gibi patent adı altında korunurken ülkemizde ise eser olarak kabul edilip 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) hükümlerince korunmaktadır (YTÜ TTO, 2015).

Günümüzde insanlar bir konu hakkında bilgi edinmek veya araştırma yapmak istediğinde ilk başvurduğu yöntem bilişim teknolojileri olmaktadır. Özellikle internet ortamında yer alan arama motorları sayesinde insanlar istedikleri bilgiye anında ulaşabilmektedir. Artık insanlar bilgileri kâğıtlarda saklamak yerine kolay

ulařılabilir, az maliyetli ve yok olmaya karřı daha güvenli olduđunu dűřűndűđű dijital ortamlarda saklamayı tercih etmekte ve gerek bilgisayarlarda gerekse internette yer alan bilgiler her geçen gűn daha da artmaktadır. Bunun yanı sıra insanlar elde ettikleri bilgileri paylařarak bilginin hızlı bir řekilde yayılmasını sađlamaktadır ama bu durum beraberinde bazı riskleri de getirmektedir. Dijital ortamlarda saklanan verilerin çok kolay bir řekilde kopyalanması, çođaltılması ve paylařılması ‘‘Bilginin gerçek sahibi kimdir?’’ sorusunu gűndeme getirmiřtir. Mason (1986: 51), fikri műlkiyet ile ilgili konuların oldukça zor ve karmařık olduđunu, bu konuyla ilgili etik ve ekonomik bazı kaygıların yařandığını belirtmiřtir. Bilginin űretilmesi çok çalıřma ve yűksek maliyet gerektirmektedir fakat űretilen bilginin kopyalanması ve çođaltılması çok kolay gerçekleřtirilmektedir. Dijital ortamlarda saklanan bilgilerin korunması fiziksel bir yapısı olan bilgiye gűre çok daha zordur.

İnternetin herkes tarafından kullanılabilen űzgűr bir platform olması telif hakkı ihlallerini kolaylaştırmaktadır. Johnson ve Simpson (2005), telif hakkı ihlaline neden olan davranışları;

- Bilgisizlik ve yanlış algılamalar
- űrűnlerin çok kolay kopyalanabilmesi
- Telif hakkı kavramının maddi boyutunun dűřűnűlmemesi
- Telif hakkı konusundaki yasal boşluklar
- Telif hakkı izni almanın zorluğu ve maliyeti
- Telif hakkı konusunda yařanan karmařıklar řeklinde sıralamıřtır. Ayrıca bazı űreticilerin bu hak kapsamında insanların űdeyebileceđinin çok űstűnde űcret talep etmeleri de bu konuda problemler yařanmasına neden olmaktadır.

Tűrkecul (2004) da internette eserlerin kolay bir şekilde oğaltılabilmesinin ve paylaşılmasının, web sayfalarında yer alan içeriklerin koruma sınırlarının tam olarak belirlenmemesinin, uluslararası işbirliği çalışmalarının yetersiz kalmasının internet ortamında gerçekleşen hak ihlallerinin tespitini ve űnlenmesini zorlaştırdığını belirtmiştir.

Fikri műlkiyet hakkının ihlali bireylerin istedikleri çalışmalara bir emek harcamadan kolay bir şekilde ulaşmalarını sağlayarak onları kolaycılığa alıştırmakta, bu durum zamanla bireyin űretim isteğine ve yaratıcılığına ket vurmakta onu

tembelliğe alıştırmaktadır. Sanat, bilim, ekonomi gibi daha birçok alanda toplumun kalkınması ve üreten bir toplum yapısı için fikri mülkiyet hakkının korunmasına ihtiyaç vardır.

2.3.2.4 Doğruluk

Bilgisayar teknolojilerinin özellikle internetin günümüzdeki en geniş bilgi kaynağı olduğunu söyleyebiliriz. İnternette yer alan e-devlet uygulamaları, eğitim platformları, sosyal paylaşım siteleri, bankacılık uygulamaları, kişisel ve kurumsal web sayfaları gibi daha birçok alan bizlere sınırsız bilgi sunmaktadır. İnsanlar bilişim teknolojilerini kullanarak elde ettikleri bilgiler sayesinde bir konu hakkında bilgi sahibi olmakta, kendileri yeni bilgiler ekleyerek veya başka bilgilerle birleştirerek yeni bilgiler ortaya çıkarmaktalar. Artık insanlar kıyafet seçiminden, okuyacağı okula, oy vereceği siyasi partiye, gideceği yerin yol bilgisine kadar birçok konuda elde ettiği bilgiler ışığında karar vermekteler. Peki, insanlar için bu kadar önemli olan bu bilgiler gerçekten doğru mu? Mason (1986: 5), “Bilginin doğruluğundan güvenilirliğinden ve gerçekliğinden kim sorumludur?” sorusunu sorarak bu konuya dikkat çekmiştir.

Bilgisayarlara aktarılan verilerde yanlışlıkla yapılabileceği gibi, kasıtlı olarak da yanlış bilgi aktarımı gerçekleştirilebiliyor (Mollavelioğlu, 2003). Tabii yapılan bir hata çok büyük problemlere yol açabilmektedir. İnternete yüklenen bilginin doğruluğu konusunda yapılan hatalar kasıtsız yapılabileceği gibi başkalarına zarar vermek amacıyla kasıtlı olarak da yapılabilmektedir. Gelişen teknolojilerle birlikte insanlar artık teknik bilgiye gereksinim duymadan çok kolay bir şekilde istediği bilgileri internete aktarabilmekte ve paylaşabilmektedir. İnternetin özgür bir sistem olması sebebiyle de bu bilgilerin birçoğu ne yazık ki denetlenememektedir bu da interneti geniş bir bilgi hazinesi yapmanın yanı sıra bir bilgi çöplüğü haline de getirmiştir. Peki, internette ulaştığımız bilgilerin doğruluğundan nasıl emin olacağız?

İnternette çok fazla bilgi bulunması, arama motorları kullanılarak yapılan araştırma sonucunda binlerce kaynağa erişilmesi vakit kaybına yol açmakta o nedenle değerli ile değersiz birbirinden ayrılması gerekmektedir. Elde edilen bilgiler hatalı olduğunda kişinin de hata yapma olasılığı artmaktadır. Bu nedenle bilginin niteliğinin ölçümü yani kaynak değerlendirmesi büyük önem arz etmektedir.

Bir kaynağın doğruluğunu değerlendirmek için elde edilen bilginin başka kaynaklarla da karşılaştırılması gerekmektedir. Elde edilen bilgileri doğrulayacak en az üç kaynak bulunmalıdır. Eğer bir kaynaktan tarih yoksa veya eskiyse, tartışmalı konularda tek bir görüşe yer verilmişse, kuşku verici genellemeler yapılmışsa o kaynağın doğruluğundan şüphelenmek gerekir. İnternette yer alan kaynaklarda da diğer kaynaklarda olduğu gibi yazarın gerekli yerlerde yararlandığı kaynaklara atıfta bulunması ve bir kaynakçaya yer vermesi gerekmektedir (Kurbanoglu, 2002).

2.3.3 İnternet Etiği

Farklı ortamlardaki milyonlarca insanın etkileşim kurmasını sağlayan internetin hayatımıza girmesiyle bilgisayarların kullanım alanları genişlemiş ve kullanım amaçları farklı bir boyut kazanmıştır. Bilgisayar sistemlerinin kullanımında yaşanan sorunların benzerleri internet kullanımında da yaşanmaya başlanmıştır.

Mohay, Anderson, Collie, Olivier ve McKemmish (2003: 4), "Computer and Intrusion Forensics" isimli kitaplarında, insanların yaşamlarında yaptıkları iyi ya da kötü işlerin benzerlerini internette de yaptıklarına değinmişlerdir. İnsanlar interneti iyi amaçlar için kullanmalarının yanı sıra, yalan söylemek, dolandırıcılık, hırsızlık, başkalarını izinsiz dinleme, sömürmek ve hatta daha da ileri giderek bir cinayeti plânlama ya da uygulama gibi olumsuz faaliyetler içinde kullanılmaktadırlar. İnternet kullanımında yaşanan bu sorunların neden olduğu maddi ve manevi zararların gün geçtikçe artması internet etiği kavramını daha da önemli bir konu haline getirmiştir.

İnsanların internet kullanımında yapmış olduğu ve ahlaki kabul edilmeyen davranışlar etik olmayan internet davranışları olarak ifade edilmektedir. İstenmeyen e-posta gönderme, lisanssız yazılım kopyalama ve kullanma, özel bilgileri izinsiz kullanma veya yayma, kaynak göstermeden başkalarının yayınlarını kullanma, internet üzerinden yanlış bilgi verme ve uygunsuz görüşmeler yapma, virüs gönderme, kumar oynama, taciz etme, ırkçılık, tehdit etme ve telif hakkı yasalarını ihlal etme vb. davranışlar internette sıkça karşılaşılan ve etik olmayan davranışlardan bazılarıdır (Kavuk vd.).

İnternet kullanımının yaygınlaşması ile birlikte, kullanıcıların internetteki davranışlarını inceleyen "internet etiği" terimi ortaya çıkmıştır. İnternet etiği, bilgisayar etiğinin özel bir uzantısı olarak düşünülebilir, ancak aralarındaki temel

fark, internet etiğinin sadece internette gerçekleştirilen davranışları konu edinmesidir (Odabaşı ve Kuzu, 2008). İnternet etiğinin birçok tanımının bulunmasıyla birlikte genel olarak “İnsanların internetteyken nasıl davranmaları gerektiğini belirten kurallar bütünü” olarak tanımlanmaktadır (Torun, 2007). İnternet etiği insanların internet kullanımında sahip olduğu tüm hakları ve yapmaması gereken tüm davranışları kapsamaktadır (Lin, 2008).

Odabaşı ve Kuzu (2008), internet kullanımının yaygınlaşması ile birlikte ortaya çıkan sorunlar uygun kullanım, gizlilik, bilgi güvenliği ve telif hakları (fıkri mülkiyet) olmak üzere dört başlık altında gruplandırmıştır.

- Uygun Kullanım: İnsanlar bazen interneti kumar oynamak, istenmeyen e-posta gönderme, yetkisiz alışveriş gibi uygunsuz amaçlar için kullanmaktadırlar.
- Gizlilik ve bilgi güvenliği: Bilgisayarlar, kullanıcılara kişisel bilgileri ve özel dosyaları dahil olmak üzere büyük bilgileri saklama fırsatı vermektedir fakat bilgisayarlar sanıldığı kadar güvenli değildir. Bilgisayar teknolojilerinde uzman olan bazı kötü niyetli kişiler bilgisayar sistemlerindeki yazılım boşluğu nedeniyle bilgilere kolayca erişebilmektedirler.
- Telif hakları: Bilgisayar teknolojileri aracılığıyla insanlar birçok bilgiyi bilgisayarlara aktarıp internette yayınlamaktadır. Bu durum tüm dünyada bilginin paylaşılması adına iyi olsa da, bilgiler dijital ortamda kolaylıkla çoğaltılıp dağıtılabildiği için, bazı insanlar bilgiyi kendilerine aitmiş gibi alıp kullanabilmektedirler.

İnternet ortamında yaşanan etik sorunlardan birisi de internette sohbet adabıdır. İnternet günümüzdeki en gelişmiş iletişim sistemi olarak nitelendirilmektedir. İnsanlar artık e posta hizmetleri, anlık mesajlaşma programları, sosyal paylaşım siteleri, forum ve sohbet siteleri aracılığıyla çok hızlı ve kolay bir şekilde birbirleriyle iletişim kurabilmektedir. Bu durum ağ görgü kuralları anlamına gelen net-etik (net etiquette - netiquette) kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Net-etik kelimesi ağ ve görgü kuralları kelimelerinin birleşimiyle oluşmuştur ve internet aracılığıyla iletişim kurarken uyulması gereken görgü kuralları olarak tanımlanmıştır (Scheuermann ve Taylor, 1997). İnternet kullanıcıları için önerilen görgü kurallarından bazıları; önce düşünün, büyük harf yazmayın (Tamamen büyük harf

kullanmak bağırarak anlamına gelmektedir), kısaltmalardan kaçının, özlü olun, hemen sinirlenmeyin, kolaylıkla darılmayın, karşıdakini (izleyiciyi) tanıyın (Scheuermann ve Taylor, 1997); saygılı olun, geçerli bir gerekçe yoksa kimliğinizi gizlemeyin, başkalarının düşüncelerini, verilerini ve yazılımlarını sahiplenmeyin (Kurt ve Teker, 2017); şüpheli olun her yazılıma inanmayın, kişisel ve gizli bilgilerinizi paylaşmayın, dil bilgisi ve imla kurallarına dikkat edin (Kurbanoglu, 1996). Szofran (1994) internet sohbet adabındaki sorunların önlenmesi için interneti kullanırken bir makine ile değil insanlarla karşı karşıya olduğumuzu düşünmemizi tavsiye etmiş ve böyle düşündüğümüz takdirde sağduyumuzun bize ne yapmamız veya ne yapmamamız gerektiğini söyleyeceğini belirtmiştir.

İnternet etiğinde yaşanan sorunlardan biri de ahlaksal sorunlardır. Ahlaksal sorunlar görgü kurallarından çok daha ciddi boyuttadır. Sosyal bir varlık olarak insanın toplum içinde yaptığı ve ahlaki olmayan davranışlar toplumdaki huzur ve güven ortamına zarar vermekte ve bu davranışlar toplumda “suç” olarak nitelendirilmektedir. İnsanların ahlaka aykırı bu davranışların benzerlerini internette de gerçekleştirilmesi bilişim suçu olarak da adlandırılan “siber suç” kavramının gündeme gelmesine neden olmuştur. Siber suç, “Bir bilişim sisteminin güvenliğini ve buna bağlı verileri veya kullanıcılarını hedef alan ve bilişim sistemleri kullanılarak işlenen suçlardır”. Bilişim sistemine yetkisiz ve izinsiz erişim (hacking), verilerin silinmesi, değiştirilmesi veya çalınması, özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi, başkasına ait kişisel verilerin kaydedilmesi, veri hırsızlığı, dolandırıcılık, banka veya kredi kartı bilgilerini ele geçirme ve kullanma, çocuk pornografisi, kumar oynama, bilişim sistemine yönelik yapılan saldırılar siber suç olarak nitelendirilen suçlardan bazılarıdır (EGM, 2019).

Siber suçlar; teknik erişim kontrol mekanizmaları ve bilgisayar yasalarını içeren mevcut önleyici önlemlere rağmen, yavaşlamadan hızla çoğalmakta ve dünyanın her köşesine yayılmaktadır. Siber suçluların iyi eğitilmiş ve uzmanlaşmış bilgi ve becerilere sahip ancak ahlaki değerlerden yoksun kişiler olduğu görülmektedir. Lee (2015) bu durumu, bilim ve teknolojinin öğretilmesinde sadece zor, uzmanlık gerektiren bilgi ve becerilerin hâkim olduğu, ahlaki değerlerin öğretiminin ise ihmal edildiği öğrenme hedeflerine sahip müfredat programlarının uygulatılması ile ilişkilendirmektedir. Bu alandaki mezun bilim adamları ve teknoloji

uzmanlarının birçoğunun sadece teknik mükemmellik ve kısa vadede yüksek ekonomik kazanç elde etme gayreti içerisinde oldukları görülmektedir. Lee, etik eğitiminin insan davranışları üzerindeki etkisini incelemek ve öğrencilerin bilgisayar etiği hakkındaki tutumlarını araştırmak amacıyla yapmış olduğu çalışmada etik eğitiminin öğrencilerin bilgi sistemlerini kötü amaçlar için kullanma oranını azaltmada olumlu etkisi olduğunu belirlemiştir. Bu nedenle bilgisayar bilimi derslerinde bilgisayar etiği ve sosyal sorumluluk üzerine yeni bir konuya yer verilerek müfredatın geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Kurbanoglu da (1996) internet etiğinde yaşanan sorunların önlenmesinde etik eğitiminin önemine dikkat çekmiş ve bu sorunların çözümü için interneti diğer kullanıcıları rahatsız etmeden, başkalarının haklarını ihlal etmeden, mahremiyetlerine dokunmadan en verimli şekilde kullanan bireylerin yetişmesinin gerektiğini belirtmiştir.

Günümüzde insanlar hazır içerik yönetim sistemleri sayesinde kolaylıkla bir web sitesi hazırlayabilmekte ve içeriğini istediği gibi düzenleyebilmektedir. Bir web sitesi hazırlamak için zor ve karmaşık sistemleri ve programlama dillerini bilmeleri gerekmemektedir. Ayrıca sosyal paylaşım sitelerinin kullanımının yaygınlaşması ile birlikte insanlar her gün milyonlarca içerik paylaşımında bulunmakta ve bu paylaşımların bir bölümü uygunsuz ve yasa dışı içeriklere sahip olmaktadır. Ülkemizde 5651 nolu “*İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun*” ile her ne kadar bu içerikler denetleniyor olsa da paylaşılan içeriklerin çokluğu ve VPN gibi IP numarasının gizlenmesini sağlayan sistemlerin kullanımı nedeniyle uygunsuz içeriklerin denetimi de oldukça zorlaşmaktadır. Bu denetimsizlik haliyle beraberinde birçok risk de getirmektedir.

Livingstone ve Haddon (2008) yayınladıkları “*Risky experiences for children online: Charting European research on children and the Internet*” isimli çalışmalarında internette karşılaşılan riskleri; içerik, bağlantılı kişi, ticari ve gizlilik olmak üzere dört ana başlıkta sınıflandırmışlardır.

- İçerik riskleri: Yasadışı içerikler, zararlı içerikler (müstehcenlik, ırkçılık, şiddet, uyuşturucu vb.), yanlış bilgiler vb.

- Bağlantılı kişi riskleri: Siber zorbalık, yabancılarla iletişim kurma vb.
- Ticari riskler: Yasa dışı kumar oynama, istenmeyen reklamlar, telif hakkıyla korunan film, müzik, program vb. indirme
- Gizlilik Riskleri: Kişisel bilgilerin paylaşımı, gizli bilgilerin başkalarının eline geçmesi vb.

Bu risklerin yanı sıra oyunlara ve sosyal ağlara aşırı bağımlılık ve sosyal ağlarda paylaşılan kişisel bilgilerin neden olduğu kişisel bilgi güvenliği risklerini de internette yer alan riskler arasında sayabiliriz (Çelen vd., 2011; Kaşıkçı vd., 2014) .

Akça, Saymer, Salı ve Başak (2014) ise internette karşılaşılan riskleri; kimliği bilinmeyen zararlı ve virüslü e-postalar, hakaret, saldırı ve tehdit içeren karalama postaları, sosyal medya iletileri, kısa mesajlar, yine sosyal ağlarda paylaşılan uygunsuz görseller ve videolar şeklinde sıralamıştır. İnternetin etik dışı kullanımı nedeniyle günümüzde siber dolandırıcı, siber tacizci, siber gözetleyici gibi bireyler ve kavramlar ortaya çıkmıştır.

Barındırdığı bu kadar problem ve riske karşın kullanımının bir ihtiyaç ve zorunluluk haline geldiği internet teknolojilerinden uzak durmak neredeyse imkânsızdır. Var olan yasalar, internet etiği konusunda yaşanan problemlerin çözülmesine her ne kadar katkı sağlıyor olsa da, bilgi hakkı, güvenlik ve özel yaşamın gizliliği gibi bazı hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına neden olabilmektedir. Özel yaşamın gizliliği, haberleşme ve ifade özgürlüğü gibi haklar demokratik toplumlarda temel bireysel hak ve özgürlükler kapsamında yer almaktadır. Aşırı denetim bu hak ve özgürlüklerin ihlaline yol açarak başka bir problemin yaşanmasına neden olabilmektedir (Dedeoğlu, 2006). Bu nedenle kullanıcıların karşılaştığı bu problem ve risklerle başa çıkma yöntemlerini öğrenmesi ve internetin etik kullanımı konusunda gerekli hassasiyeti göstermesi büyük önem arz etmektedir.

2.4 Çocukların İnternet Kullanımı

Günümüzde, çocuklar ve ergenler çok erken yaşlardan itibaren internetle tanıştıkları ve interneti en çok kullanan gruplardan biri oldukları için “dijital nesil” olarak adlandırılmaktadır (Livingstone, 2002). İnternet kullanımının yaygınlaşması ve internete erişim olanaklarının artmasıyla birlikte çocukların internetle tanışma yaşı da gittikçe düşmektedir. Avinç (2017), dokunmatik ekranlı cihazların ve tabletlerin

klavye ve fare tıklaması gibi motor beceriler gerektirmediğinden çocukların artık çok küçük yaşlardan itibaren bu teknolojileri kullanabildiğini, bununla birlikte internetle tanışma yaşının da gittikçe düştüğünü belirtmiştir. Avrupa çevrimiçi çocuklar proje grubunun gerçekleştirdiği araştırma bulgularında çocukların interneti 10 yaşından itibaren kullanmaya başladıkları ve günde 1-1.5 saat internet kullandıkları belirtilmiştir. Çocuklar interneti en fazla;

- Okul işleri (% 92)
- Oyun oynamak (% 49)
- Haberleri okumak ya da izlemek (% 40)
- Eğlence - video klip izlemek (% 59)
- Müzik ya da film indirmek (% 40)
- Arkadaşları ile sosyal ağlarda paylaşımda bulunmak (% 48) için kullanılmaktadırlar (EU Kids Online, 2010).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2013 yılında yapmış olduğu araştırma sonuçlarında 06-15 yaş grubundaki internet kullanan çocukların internet kullanmaya başlama yaşı ortalama 9 olarak belirtilmiştir. Çocukların % 45.6'sı hemen her gün internet kullanmaktadır. Haftalık ortalama internet kullanım sürelerine bakıldığında ise, 06-15 yaş grubundaki çocukların % 38.2'si interneti iki saate kadar, % 47.4'ü üç ile on saat arasında, %11.8'i on bir ile yirmi dört saat arasında, % 2.6'sı ise yirmi dört saatin üzerinde kullanmaktadır. 06-15 yaş grubu çocuklar interneti en çok % 84.8 ile ödev veya öğrenme amacıyla kullanırken, bunu % 79.5 ile oyun oynama, % 56.7 ile bilgi arama, % 53.5 ile sosyal medya ağlarına katılma takip etmektedir (TÜİK, 2014). Aslan (2016) ise yaptığı çalışma sonucunda çocukların internetle tanışma ortalama yaşının 8'e düştüğünü aynı zamanda çocukların günlük internet kullanım sürelerinin de arttığını belirtmiştir. Akıllı telefon kullanımının yaygınlaşması, internette yapılan etkinliklerin çeşitlenmesi, internetin sosyal iletişimin bir parçası olması, internete erişim olanaklarının ve eğitim amaçlı kullanımının artması çocukların internet kullanımlarında ortaya çıkan artışın nedenleri olarak görülmektedir. Araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere çocuklar internetten birçok konuda faydalanmaktadırlar.

İnternet bilinçli ve doğru kullanıldığında çocukların gelişimine birçok konuda olumlu katkı sağlamaktadır. Kubey, Lavin, ve Barrows (2001), yayınlamış oldukları çalışmada, internetin bilinçli ve doğru kullanıldığında bilgiye ulaşma, araştırma, problem çözme, yaratıcılık, kritik düşünme gibi konularda çocuk ve gençlerin kişisel gelişimlerini desteklediğini belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra internetin bilinçsizce, kontrolsüz ve aşırı kullanımı birçok endişelere yol açmıştır. Bu endişeleri; ödevlerde intihal yapma (Gündüz ve Şahin, 2011), cinsel içerikli görsellere erişim, telif hakları ihlali (Torun, 2007), insanları rahatsız edici küfür ve tehditkâr mesajlar gönderme, kumar oynama, yanlış arkadaşlıklar kurma, yasa dışı örgütlerle iletişime geçme (Rader, 2002), şiddet içerikli oyunlar oynama ve görsellere erişim (Gürcan vd., 2008) vb. şeklinde sıralayabiliriz. Ersoy (2002), ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin internet kullanma durumlarını ortaya koymak amacıyla yapmış olduğu çalışmasında öğrencilerin interneti etkili ve verimli kullanmadığını belirtmiştir.

Gençlerin interneti gereğinden fazla ve etik dışı kullanımı onların psikolojik, bedensel ve kişisel gelişimlerini, sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkilemekte ayrıca akademik başarılarının düşmesine neden olabilmektedir (Kulu, 2012).

Shields ve Behrman (2000), uzun süreli bilgisayar kullanımının yol açtığı bedensel rahatsızlıklara değinmiş ve kişilerde göz rahatsızlıklarına, duruş ve iskelet yapısında bozukluklara, el ve bileklerde uyuşma ve ağrıya neden olduğunu ayrıca uzun süre hareketsiz kalmaya bağlı olarak obeziteye yol açabileceğini belirtmişlerdir. Uzun süre radyasyona maruz kalmaya bağlı olarak da bazı fiziksel problemlerin ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Tuncer (2001) ise aşırı ve uygunsuz bilgisayar ve internet kullanımının çocuklarda; bilgisayar bağımlılığı, stres, sorumlulukları ihmal etme, akademik başarıda düşme, anne babaya karşı gelmede artış, dilin bozulması gibi olumsuzluklara yol açtığını belirtmiş ve sosyal ilişkilerinin zayıflayarak gittikçe içe kapanıp yalnızlaştıklarını bu durumda onların psiko-sosyal gelişimini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Schwab (2017: 112,113), artık küçük yaşlardan itibaren çocukların günlük aktivitelerini yaparken bile çevrimiçi kaldıklarını ve bu durumun ileride onların dinlemekte, göz temasında bulunmakta ya da beden dilini okumakta zorluklar yaşayacağı endişesine yol açtığını belirtmiştir. Her zaman bağlantıda olma isteği bizi derin düşünmekten ve sohbet etmekten alıkoyabilir. Teknoloji dünyasında çok fazla zaman geçirmek dikkatimizi toplamakta zorluk yaşamamıza ve bilişsel

yeteneklerimizin içinin boşalmasına neden olmaktadır. İnternette gezinirken sürekli dikkatimiz kesilir, dikkatimizin sık sık kesilmesi ise düşüncelerimizin dağılmasına, hafızamızın zayıflamasına neden olmaktadır. Bu durum ise bizim gergin ve endişeli olmamıza yol açmaktadır.

2.5 Çocukların İnternet Kullanımında Karşılaştıkları Problemler

Sunduğu imkânlar göz önüne alındığında internet çocuklar için birçok fırsat barındırmaktadır. İnternet sayesinde çocuklar;

- Çok hızlı ve kolay bir şekilde bilgiye erişebilmekte
- Sosyal ağlar ve anlık mesajlaşma uygulamaları sayesinde çok hızlı bir şekilde iletişim kurabilmekte
- Başka okuldaki hatta ülkedeki çocuklarla iletişime geçerek ortak proje üzerinde çalışabilmekte
- Araç gereç eksikliğinden veya barındırdığı risklerden dolayı yapamadığı bazı deney ve uygulamaları simülasyonlar aracılığıyla daha kolay ve güvenli bir şekilde gerçekleştirebilmekte
- Sosyal ağlar aracılığıyla yeni arkadaşlıklar edinebilmekte
- Online eğitimler sayesinde akademik, sosyal ve kültürel alanda kendini geliştirebilmekte
- Elde ettiği bilgiler ışığında yeteneklerini keşfederek yaratıcılığını pekiştirebilmektedirler.

İnternetin sunduğu bu imkânlar onların akademik, kişisel, sosyal ve fiziksel gelişimlerine olumlu katkı sağlamaktadır (Tuncer, 2001).

Çocuklar interneti her ne kadar yararlı amaçlar için kullanmak isteseler de, internetin kolay ulaşılabilir, herkese açık, sınırsız bir ağ olması ve içeriğinin denetlenememesi nedeniyle çocuklar için birçok risk barındırmaktadır. Çocuklar internette gezinirken aniden cinsellik veya şiddet içeren, uyuşturucu madde özendirici görsellerle veya videolar ile karşılaşabilmekte, kumar, hırsızlık, terör içerikli web sayfalarına istemsiz olarak ulaşabilmekte, tanımadığı ve kötü niyetli insanlarla safça duygularla iletişim kurabilmektedirler.

OECD (2011), The Protection of Children Online raporunda çocukların internet kullanımında karşılaştığı riskler, internet teknolojisi riskleri (Uygunsuz içerik ve iletişim), tüketici kaynaklı riskler (Çocukların bir tüketici olarak hedeflenmesi), bilgi mahremiyeti ve güvenlik riskleri şeklinde sıralanmıştır. Odabaşı ve Şendağ (2006), internette çocukları bekleyen olası tehlikeleri;

- Tanımadığı kişilerle tanışma
- Kişisel bilgilerin paylaşımı
- Çevrimiçi kavgalar
- Uygunsuz içerik
- Silah ve uyuşturucu madde kullanımı
- Telif hakkı ihlali
- Kendini tehlikeye atma şeklinde sıralamıştır.

Avrupa Çevrimiçi Çocuklar araştırması sonuçlarında, çocukların internet kullanımında karşılaşılabileceği riskler; pornografi, zorbalık, cinsel içerikli mesaj almak, daha önce tanımadığı kişilerle iletişime geçmek, çevrimiçi görüştüğü kişilerle gerçek ortamda görüşmek, kullanıcı tarafından oluşturulmuş potansiyel zararlı içerik ve kişisel bilgi istismarı olarak belirtilmiştir (Eu Kids Online, 2010).

Çocuklar web sitelerinde dolaşırken terör, pornografi ve şiddet gibi içeriklerle istemsiz olarak sıklıkla karşılaşmaktadırlar. Dolayısıyla çocukların İnternet kullanımları artıkça bu tür içeriklerle karşılaşma oranları da artmaktadır (Muslu ve Bolşık, 2009). Zararlı içeriklerin bir kısmı çocuklar tarafından fark edilmemekte, fakat onların bilinçaltına yerleşmektedir. Çocuklar tüm saflıkları ve masumiyetleri ile gördükleri karşısında ister istemez etkilenmekte ve bu durum onların gerek fiziksel gerekse psikolojik gelişimlerini olumsuz etkilemektedir.

Aslan (2016), yayınlamış olduğu çalışmasında çocukların internet kullanımında karşılaştıkları risklerin 2010 ile 2015 yılları arasındaki değişimine yer vermiş ve çocukların internet kullanımında karşılaştığı risklerin zamanla arttığını belirtmiştir. Çocukların internet kullanımında karşılaştıkları riskleri; müstehcen içerikli resim ve görüntülerle karşılaşma, müstehcen içerikli mesaj alma, yabancılarla iletişime geçme, zorbalık ve internet bağımlılığı şeklinde sıralamıştır. Çocukların müstehcen içeriklerle karşılaşma oranı 2010 yılında % 14.4 iken 2015 yılında bu oran % 51'e

yükselmiştir. Müstehcen içerikli mesaj alma oranı ise 2010 yılında % 11.5 iken 2015 yılında bu oran % 30.7'ye yükselmiştir.

İngiltere de 2004 yılında 9-19 yaş arası gençler üzerinde gerçekleştirilen “UK Children Go Online” araştırması sonuçlarına göre çocukların internet kullanımı sırasında çevrimiçi pornografiye rastlama oranı % 57, pornografik içerikli reklam çıkması % 38, yanlışlıkla bir porno sitesine girmesi % 36, pornografik içerikli mesaj (e-posta veya anlık ileti) alması % 25, şiddet ve korku içerikli bir siteye rastlaması % 22, bilerek bir pornografi sitesini ziyaret etmesi % 10 olarak belirtilmiştir (UK Children Go Online, 2005).

Karahisar (2014) gerçekleştirmiş olduğu çalışmada, araştırmaya katılan çocukların % 46.7'sinin internet kullanırken cinsellik unsuru taşıyan görsel ve videolarla karşılaştığını belirtmiştir. Çocukların İnternet'te karşılaştıkları önemli risk türlerinden biri de iletişim kaynaklı risklerdir. Çalışmada, araştırmaya katılan çocukların % 22.7'si sosyal paylaşım sitesinde tanımadığı kişileri arkadaş listelerine eklediklerini, % 18.7'si ise internette hiç tanımadıkları kişiler ile sohbet ettiklerini belirtmiştir. Aslan (2016) ise çocukların yabancılarla iletişime geçme oranının 2010 yılında % 4.1 iken 2015 yılında bu oranın % 13.7'ye yükseldiğini belirtmiştir.

Çocukların karşılaştığı tüm bu risklere bakıldığında en dikkat çekici olanlardan birisinin de siber zorbalık olduğu görülmektedir. Siber zorbalık, “*Kişi veya kişiler tarafından bilişim teknolojileri tabanlı iletişim araçları kullanılarak kendini savunma noktasında yetersiz olan kişi veya kişilere karşı kasıtlı ve tekrarlı olarak saldırganlık davranışının sergilenmesidir.*” (Horzum ve Ayas, 2011).

Willard (2007) siber zorbalık türlerini; parlama (ani gelişen, kısa süreli ateşli tartışma), taciz (bir kişiye yönelik gerçekleştirilen sürekli ve saldırgan davranışlar), kötüleme (karalama), başkasının kimliğine bürünme, başkasına ait özel bilgilerin paylaşımı ve hile, dışlama, siber takip (kişiye sürekli rahatsız edici mesajlar gönderme) şeklinde gruplandırmıştır.

Akca (2017) ise sıklıkla karşılaşılan siber zorbalık davranışlarını şu şekilde sıralamıştır:

- Başkalarının görüntülerini onların izni olmadan çekip paylaşma
- Çevrimiçi ortamlarda başkalarına aşağılayıcı, hakaret veya tehdit içerikli mesajlar gönderme

- Başkasına ait kişisel bilgileri izinsiz olarak internet ortamında paylaşma
- Sosyal ağlarda başkalarıyla ilgili yalan haber yayma
- Başkası adına sahte hesap açma veya web sayfası hazırlama
- Sosyal ağlarda başkalarını rahatsız edici davranışlarda bulunma
- Sosyal ağlardaki paylaşımlara sürekli olumsuz yorumlar yapma
- Hedef olarak seçilen bireyin sosyal olarak dışlanmasını sağlama.

Tamer ve Vatanartıran (2014) yayınlamış oldukları çalışmada çocukların sıklıkla karşılaştıkları siber zorbalıkları; tehdit edilme, mail adreslerinin ele geçirilmesi, virüslü bir e-posta alma, gizli numaradan aranarak cinsel içerikli konuşmalara maruz kalma şeklinde belirtmişlerdir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında çocukların, siber zorbalık mağduru, siber zorba ya da hem siber zorba mağduru hem de siber zorba gibi farklı biçimlerde siber zorbalığa dâhil olduğu görülmektedir. Aslan (2016), çocukların internet kullanımı sırasında zorbalığa maruz kalma oranının 2010 yılında % 10.1 iken 2015 yılında % 45.2'ye yükseldiğini belirtmiştir.

Akca,, Sayımer ve Ergül (2015), ortaokul öğrencilerine yönelik yapmış oldukları araştırma sonucunda öğrencilerin % 9.5'inin sadece siber mağdur, % 7'sinin sadece siber zorba ve % 7.5'inin siber mağdur/zorba olduğunu, tüm örneklem % 24'ünün ise bir şekilde siber zorbalık/mağduriyet durumuna dâhil olduğunu belirtmişlerdir. Ayas ve Horzum (2012), yayınlamış oldukları çalışmada, öğrencilerin % 18.6'sının sanal zorbalığa maruz kaldığı, % 11.6'sının sanal zorbalık davranışlarını sergilediğini belirtmişlerdir.

Kocaeli Üniversitesi'nde siber zorbalığın yaygınlığını ve yarattığı sonuçları ortaya koymak amacıyla TÜBİTAK'ın desteği ile yürütülen proje kapsamında Akca, Salı ve Başak 2015 yılında yedi ilde 7. ve 8. sınıfa devam eden 1400 öğrenci ile anket çalışması yapmış ve araştırmaya katılan öğrencilerin;

- % 11.64'ü sözlü siber zorbalığa maruz kaldığını; % 10.13'ü ise siber zorbalık yaptığını,
- Yaklaşık % 56.5'i internette tanımadığı kişilerle konuştuğunu,
- % 57.6'sı sosyal ağlarda "kullanıcıyı şikayet et/bildir" linkini kullanarak şikayette bulunduğunu,

- % 25.4'ü siber ortamda, sözlü tacize maruz kaldığını,
- % 32.5'i siber zorbalığa maruz kalmaları halinde “kanıt içeriği silme” davranışını tercih ettiğini,
- Kız öğrencilerin % 16'sı, erkek öğrencilerin ise % 30.5'i siber zorbalığa maruz kalmaları halinde “misilleme” yoluyla zorbalığa karşılık vermeyi uygun bulduğunu,
- Siber zorbalığa maruz kalmaları halinde bunu öncelikle arkadaşları ile paylaşacaklarını (okul arkadaşına söylemek % 41, çevrimiçi arkadaşına söylemek % 31)
- % 37'si ailesiyle paylaşacağını, % 15'i ise öğretmeniyle paylaşacağını belirtmişlerdir (Akca, Salı ve Başak, 2015).

Samsung Electronics Türkiye, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) işbirliği ile siber zorbalık konusunda çocukların, gençlerin, ailelerin ve öğretmenlerin farkındalığını artırmayı hedefleyen “Siber Zorbalık Farkındalık Projesi” kapsamında 2015-2017 yılları arasında siber zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlara baktığımızda gençlerin % 25'i tekrar eden zorbalığa maruz kalmaktadır. Siber zorbalığa maruz kalanların birçoğunun intikam almaya meyilli olduğu, kendisini çaresiz hissettiği ve öfke duyduğu görülmektedir. Gençlerin % 11'i rızası ve bilgisi dışında çekilen utandırıcı fotoğraflarının internette paylaşıldığını ve % 33'ü çevrimiçi tehditler aldığını belirtmiştir. Gençlerin neredeyse tamamına yakını (% 95) siber zorbalığı görmezden geldiğini ve yarısı da bu durumu aileleriyle paylaşmadığını belirtmiştir (BTK, 2017).

Siber zorbalığa maruz kalan kişiler ağır duygusal problemler yaşamakta bu durum onların akademik ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Siber zorbalığa maruz kalan kişilerde depresyon, özgüven kaybı, korku, üzüntü, hayal kırıklıkları, utanç, alkol ve uyuşturucu kullanımı, güvensizlik, eğitim hayatında başarısızlık, okuldan kaçma ve yalnızlık hissi gibi olumsuz durumlar ortaya çıkabilmektedir. Siber zorbalığa maruz kalan öğrenci “misilleme” yoluyla zorbalığa karşılık vermekte bu da siber zorbalığın artarak devam etmesine neden olmaktadır (Akca, 2017).

Bilgisayar ve İnternet teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte tüm bu risklere ek olarak internet bağımlılığı gibi bir kavramda ortaya çıkmıştır. İnternet bağımlılığı genel olarak, *“İhtiyaçları ve amaçları dışında kontrolsüz ve aşırı şekilde internet kullanımı”* şeklinde tanımlanmaktadır (Young, 1998).

Aslan (2016), çocukların internet bağımlılığı oranının 2010 yılında % 23.2 iken 2015 yılında % 36.8'e yükseldiğini belirtmiştir. Günbatar ve Gökçearslan (2011), lise öğrencileri üzerinde yapmış oldukları araştırma sonucunda, öğrencilerin % 2.33'ünün internet bağımlısı olduğunu, % 17.45'inin ise internet bağımlısı olma eğiliminde olduğunu belirtmişlerdir.

Şimşek ve Akça (2015) yapmış oldukları çalışma sonucunda lise öğrencilerinde, umutsuzluk ve internet bağımlılığı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmada internet bağımlılığı belirtileri gösteren ergenlerin umutsuzluk puanları da yüksek çıkmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 3.6'sının internet bağımlısı, % 21.8'nin ise internet bağımlılığı sınırında olduğu belirlenmiştir.

Bayhan (2011), 1800 lise öğrencisi üzerinde yapmış olduğu araştırma sonucunda araştırmaya katılan öğrencilerin % 18'inin kendini internet bağımlısı olarak gördüğünü ve % 14'ünün internet bağımlısı olduğunu belirtmiştir.

Tüm bu araştırma sonuçlarına baktığımızda internetin aşırı, kontrolsüz ve bilinçsiz bir şekilde kullanımı kimlik kazanma ve gelişim döneminde olan çocukların gerek fiziksel gerekse psiko-sosyal gelişimleri üzerinde olumsuz etki bırakabilmektedir. Sağlıklı bireyler sağlıklı toplum demektir. Çocukların fiziksel ve psiko-sosyal gelişimlerini sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmeleri ve sağlıklı birer birey olmaları adına çocukların internetteki olası tehlikelerden korunması büyük önem arz etmektedir.

BÖLÜM III

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Kulu, 2012 yılında yayınlamış olduğu “*Öğrencilerin İnternet Kullanımına Yönelik Görüşleri Ve Okul Başarısı İle İlişkisi*” isimli tez çalışmasında öğrencilerin internet kullanımına yönelik görüşlerini belirleyip, okul başarısı ile ilişkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2010–2011 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Şişli Teknik ve Endüstri Meslek Lisesinde okuyan 153“ü kız 362“si erkek toplam 515 mesleki ve teknik ortaöğretim öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışma sonucunda öğrencilerin tamamına yakınının internet kullandığı ve okul dışındaki vakitlerinin büyük çoğunluğunu internet başında geçirdiği, yarısından fazlasının günlük 3 saatin üzerinde internet kullandığı belirtilmiştir. Öğrencilerin okul dışındaki vakitlerinin çoğunu internette geçirmeleri okul başarılarını olumsuz etkilemektedir. Daha çok kitap okuma ve ders çalışma ise okul başarılarını olumlu etkilemektedir. İnternet kullanım süresi ders çalışma amaçlı yapıldığı zaman ise okul başarısı artmaktadır. Sonuç olarak internetin öğrencilerin okul başarıları ile ilişkili olduğu, öğrencilerin interneti ders çalışma amaçlı kullandıkları zaman okul başarılarının da arttığı görülmüştür.

Aksal, 2011 yılında yayınlamış olduğu “*Bilgisayar Teknolojilerinin Kullanımında Etik ve Karşılaşılan Sorunlar*” isimli çalışmasında Öğretim Teknolojileri ve Materyal tasarımı dersi alan öğrencilerin bilgisayar teknolojilerinde etik ve sorunlar konusundaki tecrübe, görüş ve düşüncelerini ortaya çıkarma ve etik konusuna yönelik farkındalık kazandırmayı amaçlamıştır. Araştırmada, bilişim teknolojilerinde etik ve etik kurallar eğitiminin önemine değinmiş, araştırma sonucunda bilgisayar teknolojilerinde etik sorunların yaşanmasına etkisi olduğunu belirtmiştir. Öğretmen adayları özellikle sanal iletişim, sosyal ağ ve internet, haberleşme konularında sıkıntı yaşamaktadır. Teknolojinin eğitimin ayrılmaz bir parçası olması nedeniyle, teknoloji eğitimi ve etik konusunda eğitim programlarının zenginleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Yaman, Yaman ve Horzum, 2004 yılında yayınlamış oldukları “*Öğretim Elemanlarının İnternet Kullanımında Etik İlkelerine Uyuma Düzeyleri*” isimli çalışmalarında öğretim elemanlarının internetin etik kullanımı konusundaki

görüşlerini; yaş, kıdem, unvan, cinsiyet, görev yeri ve internet kullanım düzeyi açısından belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma Sakarya Üniversitesinde görev yapan 130 öğretim elemanı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda öğretim elemanlarının internet kullanımında etik ilkelere uyma düzeyleri ile cinsiyet, görev yeri ve internet kullanım düzeyleri açısından anlamlı bir fark bulunamamıştır. İnternette kullanımında, 31-40 yaş grubundaki öğretim elemanlarının 21-30 yaş aralığındaki öğretim elemanlarına göre etik ilkelere daha çok dikkat ettikleri belirtilmiştir. 6-10 ve 16-20 yıl arası kıdeme sahip öğretim elemanlarının 1-5 yıl arası kıdeme sahip öğretim elemanlarına göre internet kullanımında etik ilkelere daha uygun davrandıkları belirtilmiştir. Ayrıca yardımcı doçentlerin, araştırma görevlisi, öğretim görevlisi ve okutmanlara göre internet kullanımında etik ilkelere daha uygun davrandıkları belirtilmiştir.

Odabaşı ve Şendağ, 2006 yılında yayınlamış oldukları “*İnternet ve Çocuk: Etik bunun neresinde?*” isimli çalışmalarında çocuğun internet ortamında karşılaşılabileceği etik sorunları doğruluk, mülkiyet, erişilebilirlik ve gizlilik ölçütleri açısından ele almışlar, çocukta siber farkındalık bilinci oluşmasına yönelik öğretmenlere ve ailelere bir takım önerilerde bulunmuşlardır. Çalışmada internette çocukları bekleyen olası tehlikeleri; çevrimiçi yeni insanlarla tanışma, gizliliğin yitirilmesi, çevrimiçi kavgalar, uygun olmayan materyaller, çevrimiçi arama ve okuma, insanları tehlikeye atma, silah ve madde kullanımı, aşırı macilik ve telif hakları olarak belirtmişlerdir. Eğitimciler çocuklara öğrenmeleri, bilgilenmeleri konusunda her türlü özgürlüğü tanımakla yükümlü olmalarının yanı sıra onları güvende tutmakla da yükümlüdürler. İnternetteki zararlı bilgilerden çocuğu korumak öncelikle eğitimcilerin ve ailelerin görevidir. Sınıf içi etkinliklerde bilgisayar ve internet etiği ile ilgili konulara yer verilmesi ve siber farkındalık bilincinin oluşturulması büyük ölçüde öğretmenlere düşmektedir. Aileler öncelikle kendileri internet etiği konusunda bilgi sahibi olmalı, etik kuralları bizzat kendileri uygulayarak çocuklara örnek olmalı ve çocukları internet ortamında fazla kontrolsüz bırakmamalıdır.

Tavşancıl ve Keser, 2002 yılında yayınlamış oldukları “*İnternet Kullanımına Yönelik Likert Tipi Bir Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi*” isimli çalışmada, internet kullanımına yönelik tutumları ölçen bir ölçme aracı geliştirmeyi amaçlamışlardır.

Araştırmanın çalışma grubunu 370 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Ölçeğin geliştirilme aşamasında 132 madde oluşturulmuş yapılan analizler sonucunda 31 maddeden oluşan, internetin öğretimde, araştırmada, sosyal etkileşimde, iletişimde, bilgi paylaşımında kullanımı ve öğretimde kullanımından hoşlanma olmak üzere 6 faktörlü geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmişlerdir.

Torun, 2007 yılında yayınlamış olduğu “*Resmî Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin İnternet Etiğine İlişkin Algılarının İncelenmesi*” isimli tez çalışmasında, resmî ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin internet etiği tutumlarının ve bu tutumlara etki eden faktörlerin belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırma kapsamında ortaöğretim düzeyi için ‘İnternet Etiği Tutum Ölçeği’ de geliştirmiştir. 2006-2007 eğitim-öğretim yılında 16 farklı devlet lisesinde yaşları 15-19 arasında değişen toplam 1587 öğrenci üzerinde gerçekleştirdiği araştırma sonucunda, kızların internet etiği tutumlarının erkeklere göre anlamlı derecede yüksek olduğunu, kız öğrencilerin tüm alt boyutlarda erkeklere göre daha etik tutum içerisinde olduğunu, öğrencilerin internet etiği tutumlarının okul türü değişkenine göre farklılık göstermediğini, anadolu imam hatip lisesi ve kız meslek lisesi öğrencilerinin diğer okul türlerinde eğitim gören öğrencilere göre internet etiği tutum puanlarının daha yüksek olduğunu, öğrencilerin yaşlarının arttıkça telif hakları konusundaki tutumlarının olumsuzlaştığını, ilköğretimde ya da lisede bilgisayar dersi alan öğrencilerle almayan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmadığını belirtmiştir. Öğrencilerin internet etiği tutumları ile internete bağlanma yeri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Öğrencilerin internete bağlı kalma süresinin arttıkça internet etiği tutumlarının olumsuzlaştığını, öğrenci ailelerinin gelir seviyesinin yükseldikçe, internet tutumlarının olumsuzlaştığını, anne ve babanın eğitim düzeyinin arttıkça öğrencilerin internet etiği tutum puanlarının düştüğünü belirtmiştir.

Tuncer, 2000 yılında yayınlamış olduğu “*Çocuk ve İnternet Kullanımı*” isimli çalışmasında, internetin başta eğitim, iletişim, yaratıcılık olmak üzere çeşitli alanlarda yararları olduğunu, ancak bilgisayar ve internet kullanımının çocuklar için olumsuz fiziksel, psikolojik ve sosyal etkilerinin yanında tehlikeler de içerdiğini belirtmiştir. Çalışmasında bu konuda alınabilecek önlemlere ve ana-babaların yapabileceklerine de değinmiştir.

Genç, Kazez ve Fidan, 2013 yılında yayınlamış oldukları “*Çevrimiçi Etik Dışı Davranışlarının Belirlenmesi İçin Bir Ölçek Uyarlama Çalışması*” isimli çalışmalarında, literatürde mevcut olan bir etik dışı davranış ölçeğinden yola çıkılarak üniversite öğrencilerinin çevrimiçi etik dışı davranışlarının belirlenmesine yönelik yeni bir ölçek geliştirmişlerdir. Ölçekteki benzer maddeleri tek bir maddeye indirgeyip çevrimiçi kavramı altında toplamışlar ve 40 maddeden oluşan yeni bir “Çevrimiçi Etik Dışı Davranışlar” ölçeği geliştirmişlerdir. Araştırmayı Fırat Üniversitesi Bilgisayar Mühendisliği, Yazılım Mühendisliği ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümlerinde okuyan 370 öğrenciden elde edilen veriler doğrultusunda gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonucunda Bilgisayar Bilimleri bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin çevrimiçi etik dışı davranış düzeylerinin düşük düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çelen ve arkadaşları, 2011 yılında yayınlamış oldukları “*Çocukların İnternet Kullanımları ve Onları Bekleyen Çevrim-İçi Riskler*” isimli çalışmalarında, çocukların ve gençlerin internet ve bilgisayar teknolojilerini hangi amaçlarla, nasıl kullandıklarını ve bu teknolojileri kullanırken karşılaşılabilecekleri riskli durumları ortaya koymayı amaçlamışlardır. Çalışma kapsamında konu ile ilgili çeşitli çalışmalarla birlikte Avrupa Çevrim-içi Çocuklar Araştırma Projesi Türkiye bulguları incelenmiş ve Türkiye’de çocukların ve gençlerin internette karşılaştıkları riskli durumlar, ebeveynlerin olaya bakış açıları, istenmeyen durumları engellemek için alınabilecek önlemlere değinilmiştir. Çevrim-içi erişim ve kullanım olanaklarının artması ile birlikte çevrim-içi riskler de artmaktadır. Yaşanan olumsuzluklara rağmen, riskleri azaltmak için çeşitli stratejiler ve yöntemler uygulanırken çocukların çevrim-içi fırsatlarının azaltılmaması, onların belli düzeydeki risklerle mücadele edebilmeyi öğrenme olanaklarının sınırlandırılmaması gerektiği, ayrıca çocukların ve gençlerin çevrim-içi etkinliklerden olumsuz etkilenmesini önlemek için gerekli düzenlemelerin yapılarak bilinçlendirme çalışmalarının gerekliliği belirtilmiştir.

Canbek ve Sağıroğlu, 2007 yılında yayınlamış oldukları “*Çocukların ve Gençlerin Bilgisayar ve İnternet Güvenliği*” isimli çalışmalarında, çocukların ve gençlerin bilgisayar ve İnternet kullanırken karşılaşılabilecekleri güvenlik tehlikelerini incelemiş, konu ile ilgili yurtdışında yapılan araştırma çalışmalarını ele almış,

üzerinde durulması gereken hususlar ve alınması gereken önlemleri incelemiş, çocuklarımızın ve gençlerimizin karşılaşılabilecekleri teknik, fiziksel ve hayati zararlara uğramamaları için çözüm önerileri sunmuşlardır. Çocuklarımızın ve gençlerimizin zarar görmemesi ve karşılaşılabilecek olumsuzluklardan fazlaca etkilenmemesi için sorumluların ve ailelerin konu hakkında bilgi birikimini artırmaları gerektiği, yetkililerin gerekli önlemleri almaları ve bu konuda daha duyarlı olmaları gerektiğini belirtmişlerdir.

Cömert ve Kayıran, 2010 yılında yayınlamış oldukları “*Çocuk ve Ergenlerde İnternet Kullanımı*” isimli çalışmalarında, çocuk ve ergenlerin internet kullanımları hakkında genel bilgiler vermeyi, internet kullanımlarının yaratabileceği olumsuz sonuçlar üzerinde durmayı ve ailelere bazı önerilerde bulunmayı amaçlamışlardır. İnternet çocuklara eğitim konusunda büyük katkı sağlamaktadır. Çocuklar e-posta veya sohbet odaları aracılığıyla sosyalleşmekte, gördükleri ve okudukları karşısında etkilenerek yaratıcılıkları gelişmekte ve bir çok konuda bilgi sahibi olmaktadır. Aileler bilgisayar ve internet kullanımını eğitim amaçlı desteklemekte fakat bilgisayar ve internet kullanımı konusunda bilinçli değillerdir. Çocukları internetin olası tehlikelerinden korumak adına aileler; bilgisayar ve internet kullanımını öğrenmeli, internetin güvenli kullanımı konusunda bilinçlenmeli ve çocuklara örnek olmalı, çocuklarını internette yer alan tehlikeler konusunda bilgilendirmeli ve uyarmalıdır.

Özdemir, 2017 yılında yayınlamış olduğu çalışmasında Yönetim Bilişim Sistemleri ve Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi bölümlerinde lisans ve lisansüstü öğrencilerinin internet teknolojilerini etik kullanım düzeylerinin incelenmesini amaçlamıştır. Araştırma kapsamında, “Temel İlkeler, Dürüstlük, Güvenlik, Sağlıklı İnternet Kullanımı, Çevrimiçi Nezaket, Telif Hakkı” olmak üzere altı boyuttan oluşan 38 maddelik bir internet etik kullanım ölçeği geliştirmiştir. 491 öğrenci ile gerçekleştirilen araştırma sonucunda; kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre internetin etik kullanım düzeylerinin daha yüksek olduğunu, öğrencilerin sınıf seviyelerinin arttıkça interneti etik kullanım düzeylerinin arttığını belirtmiştir. Ailelerin gelir seviyesinin arttıkça öğrencilerin interneti etik kullanım düzeylerinin azaldığını, öğrencilerin internete bağlı kalma süreleri arttıkça interneti etik

kullanımlarının arttığını, kişisel bilgisayara sahip olma durumları ile internetin etik kullanım düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını belirtmiştir.

Aslan, 2016 yılında yayınladığı çalışmasında Türkiye’de 2010-2015 yılları arasında güvenli İnternet kullanımına yönelik geliştirilmiş uygulamaları ve çalışmaları; 9-16 yaş grubu çocukların internet kullanımlarını, internette gerçekleştirdikleri etkinlikleri ve sahip oldukları becerileri, internette yaşadıkları riskleri ve bu risklerle başa çıkma stratejilerindeki değişimi, sosyal çevrenin bu değişim üzerindeki yansımalarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışma sonucunda Türkiye’de çocukların güvenli internet kullanımlarına yönelik uygulamaların ve çalışmaların, bilinçlendirme seminerleri, etkinlikler, farkındalık ve tanıtım kampanyaları, basılı ve görsel materyaller, ihbar hattı, teknik ve yasal önlemler olmak üzere altı ana başlık altında gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Çocukların internet kullanım yaşları giderek düştüğünü, bunun yanı sıra kullanım sürelerinin ise arttığını belirtmiştir. Çocukların eğlence amaçlı internet kullanımı artmıştır. Çocukların yaşadıkları internet risklerinde anlamlı bir artış gerçekleştiğini, çocukların internet kullanımı esnasında müstehcen içeriklerle karşılaşma ve müstehcen içerikli mesaj alma, internet bağımlılığı ve zorbalığa maruz kalma oranlarının arttığını belirtmiştir. Çocukların karşılaştıkları risklerle kendilerinin başa çıkmaya çalıştıklarını ancak bazı durumlarda ebeveynleri başta olmak üzere sosyal çevrelerinden de bu konuda destek aldıklarını belirtmiştir.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

Bu bölümde sırasıyla araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili bölümler yer almaktadır.

4.1 Araştırma Modeli

Bu araştırma ortaokullarda öğrenim gören öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme ve öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarını betimleme çalışmasıdır.

Ortaokullarda öğrenim gören öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarını belirlemek amacıyla “Tarama Modeli” kullanılmıştır. Tarama modellerinin amacı, geçmişte veya şurada olan bir durumu kendi koşulları içinde değiştirmeye veya etkilemeye çalışmadan olduğu şekliyle tanımlamaya çalışmaktır. Burada önemli olan bilinmek istenen şeyi uygun bir şekilde gözleyip belirleyebilmektir (Karasar, 2011: 77).

Ortaokullarda öğrenim gören öğrencilerin; cinsiyetleri, sınıfları, evde internet bağlantısı bulunma durumları, internet kullanım sıklığı, aile ekonomik düzeyleri, anne ve babanın eğitim düzeyi, bilgisayar dersi alma durumları ve okul başarıları ile internetteki etik ihlallerine yönelik algıları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla “İlişkisel Tarama Modeli” kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli; iki ve daha fazla değişken arasındaki birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2011: 81).

4.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2013-2014 eğitim öğretim yılında Konya ili merkez ilçelerinde (Meram, Selçuklu ve Karatay) Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ortaokullarda öğrenim gören 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini Konya ili merkez ilçeleri (Meram, Selçuklu ve Karatay) sınırları içerisinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ortaokullar içerisinde seçkisiz örnekleme yöntemiyle belirlenen ortaokullarda öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma 2013-2014 eğitim öğretim yılında Konya ili merkez

ilçeleri sınırları içerisinde yer alan 6 farklı ortaokulda 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda öğrenim gören toplam 527 öğrenciden elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilere ait istatistiki veriler Tablo 1 de yer almaktadır.

Tablo 1 Araştırmaya Katılan Öğrencilere Ait İstatistiki Bilgiler

Sınıflar	Kız Öğrenci Sayısı (N)	Erkek Öğrenci Sayısı (N)	Toplam Öğrenci Sayısı (N)
5	49	68	117
6	79	56	135
7	47	54	101
8	84	90	174
Toplam	259	268	527

Araştırmaya katılan 527 öğrencinin 117 tanesi 5. sınıfta, 135 tanesi 6. sınıfta, 101 tanesi 7. sınıfta ve 174 tanesi 8. sınıfta öğrenim görmektedir. 527 öğrencinin 259 tanesi kız, 268 tanesi ise erkek öğrencidir.

4.3 Veri Toplama Araçları

Ortaokullarda öğrenim gören öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarını betimlemek için veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen “İnternet Etik İhlali Algı Ölçeği” kullanılmıştır. Örneklem gurubunun yaş seviyesi göz önüne alınarak, üçlü likert tipinde bir ölçek geliştirilmiştir.

Ölçek iki bölümden oluşmaktadır. Ölçeğin birinci bölümünde, öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algıları ile kişisel bilgileri arasındaki ilişkiyi belirleyebilmek amacıyla “Kişisel Bilgi Formu” yer almaktadır. Kişisel Bilgi Formunda öğrencinin; cinsiyetini, sınıfını, evde internet bağlantısı bulunma durumunu, internet kullanım sıklığını, aile ekonomik düzeyini, anne ve babanın eğitim düzeyini, bilgisayar dersi alma durumunu ve okul başarısını belirleyebilmek adına öğrencinin cevaplandıracağı 9 adet soru bulunmaktadır. Ölçeğin ikinci bölümünde ise öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarını betimlemek amacıyla oluşturulmuş “İnternet Etik İhlali Algı Ölçeği” maddeleri yer almaktadır. Ölçek maddelerinde “Uygun Değil”, “Kısmen Uygun” ve “Uygun” olmak üzere 3

adet seçenek bulunmaktadır. Ölçeğin giriş bölümünde ölçekle ilgili kısa ve öz olarak hazırlanmış açıklama ve yönerge kısmı yer almaktadır.

4.4 Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması amacıyla daha önceden belirlenen örneklem grubundaki öğrencilere ölçeği uygulamak için belirlenen okullarda araştırma yürütülmüştür. Öğrencilere “İnternet Etik İhlali Algı Ölçeği” uygulanmıştır. Öğrencilerin kişisel bilgi formunda yer alan soruları ve ölçek maddelerini cevaplandırmaları için 30 dk. yeterli görülmüştür. Uygulama yapılacak sınıflar araştırmacı tarafından rastgele belirlenmiştir. Uygulama öncesinde araştırmayla ilgili gerekli açıklamalar yapılarak soruları içtenlikle cevaplandırmaları istenmiştir. Öğrencilerden kimlik bilgilerinin talep edilmeyeceği belirtilip, ölçekte yer alan her bir maddeyi dikkatlice okumaları ve kendileri için uygun olup olmadığını ilgili kutucuğa işaretlemeleri istenmiştir.

4.5 Verilerin Analizi

Öğrencilere uygulanan İnternet Etiği Ölçeğinden elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak çözümlenmiştir. Ölçekte yer alan “Uygun Değil” ifadesi 1, “Kısmen Uygun” ifadesi 2, “Uygun” ifadesi 3 olarak puanlanmıştır. Tüm maddelerden alınan puanların ortalaması hesaplandığında elde edilen puanın az olması öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının yüksek olduğunu; elde edilen puanın çok olması ise öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının düşük olduğunu ifade etmektedir.

Ankette kullanılan üçlü seçeneklere uygun olarak, her seçeneğin aritmetik ortalamasının anlamlandırılabilmesi amacıyla aşağıdaki değerlendirme aralıklarına göre yorum yapılmıştır.

Seçenek	Verilen Puan	Sınırı
Uygun Değil	1	1.00 – 1.66
Kısmen Uygun	2	1.67 – 2.33
Uygun	3	2.33 – 3.00

Elde edilen verilerin istatistiksel çözümlemesi için “SPSS Statistics 24” programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma betimsel istatistikleri uygulanmış ayrıca faktör analizi, Cronbach Alpha güvenirlik analizi yapılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığını belirlemek için normallik testi uygulanmıştır. Normallik testi sonucunda elde edilen Kolmogorov-Smirnov testi ve Shapiro-Wilk testi değerleri Tablo 2 de verilmiştir.

Tablo 2 Normallik Testi Değerleri

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	İstatistik	sd	p	İstatistik	sd	p
$\bar{X}$	.188	527	.000	.755	.527	.000

Tablo 2 incelendiğinde Kolmogorov-Smirnov testi ve Shapiro-Wilk testi anlamlılık düzeyleri $p=.000$ olarak bulunmuştur. Anlamlılık değeri $p<.005$ olduğu için verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri 2’den büyük olduğu için parametrik olmayan testler tercih edilmiştir. Verilerin normal dağılım göstermemesi nedeniyle verilerin analizinde Mann-Whitney U testi ve Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Verilerin analizinde birinci tip hatadan arınmak için Bonferroni düzeltmesi yapılmıştır. Bonferroni düzeltmesinde anlamlılık düzeyi grup sayısına bölünerek belirlenmiştir. Araştırmada yapılan tüm analizler için istatistiksel anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

BÖLÜM V

BULGULAR

5.1 İnternet Etik İhlali Algı Ölçeğinin Geliştirilmesi

Çalışmada, hazırlanan ölçme aracının geliştirilme aşamaları madde havuzunun oluşturulması, ölçekte yer alan maddelerin belirlenmesi ve ölçeğin hazırlanması şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Ölçeğin madde havuzunu oluşturmak için hedef grup olan ortaokul 5., 6., 7. ve 8. sınıfta öğrenim gören ve rastgele belirlenen 100 öğrenciye uygulanmak üzere bir görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunda bir adet açık uçlu soru yer almıştır. Sorunun hazırlanmasında uzman görüşüne başvurulmuştur. Hazırlanan taslak soru; 2 bilişim teknolojisi öğretmeni ve 1 ölçme değerlendirme uzmanı öğretim üyesinin görüşüne sunulmuş ve olumlu geri dönüt alınmıştır. Hazırlanan form ayrıca araştırmaya katılan gruptan farklı 3 öğrenciye gösterilmiş ve maddenin anlaşılabilirliği doğrulanmıştır. Araştırmada kullanılan soru maddesi şu şekildedir:

“İnternette dolaşırken karşılaştığınız, rahatsızlık duyduğunuz ve yapılmasının yanlış olduğunu düşündüğünüz davranışlar nelerdir? Maddeler biçiminde belirtiniz”

Öğrencilerden elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Cevaplar incelenmiş ve ortak cümleler bir araya getirilmiştir. Ayrıca literatür taraması yapılmış ve gerek öğrencilerden elde edilen verilerle gerekse literatür taramasından elde edilen veriler doğrultusunda bir madde havuzu oluşturulmuştur. İlk etapta 208 adetlik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Elde edilen maddeler tek tek incelenmiş benzer anlam ifade eden maddeler bir araya getirilmiş ve madde sayısı 51'e düşürülmüştür.

Ölçeğin uygulanacağı hedef grubun yaş aralığı göz önüne alınarak ölçek üçlü likert türünde hazırlanmıştır. Ölçekte yer alan madde cümlelerinin cevaplanacağı seçenekler “Uygun Değil - Kısmen Uygun - Uygun” şeklinde belirlenmiştir.

Ölçekte yer alacak maddelerin belirlenmesi için gerekli geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılarak ölçeğe son hali verilmeye çalışılmıştır. İlk etapta ölçeğin içerik (kapsam) geçerliğini test etmek için hazırlanan taslak form uzman görüşüne sunulmuştur.

51 maddeden oluşan bu ilk taslak form 6 adet akademisyenin görüşüne sunulmuş ve onlardan çıkarılmasını düşündükleri maddelerin yanına eksi (-) işareti koyarak nedenini belirtmeleri, ayrıca düzeltilmesini istedikleri maddelerin altına önerilerini yazmaları istenmiştir. Gelen geri dönütler doğrultusunda bazı maddeler çıkarılmış, bazıları birleştirilmiş, bazıları da düzeltilmiş ve madde sayısı 20' ye düşürülmüştür.

Uzman görüşleri sonucu elde edilen 20 maddelik ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla faktör analizi kullanılmıştır. Faktör analizi; ölçme aracının yapısını, aynı yapıyı ya da niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmeyi, az sayıda faktör ile açıklamayı amaçlayan bir istatistiksel tekniktir (Büyüköztürk, 2002:117).

Planın amaca uygunluğunu ve sürecin işlerliğini belirlemek amacıyla bir ön deneme gerçekleştirilmiştir. Ön deneme, araştırmayı temsil edebilecek küçük bir grup üzerinde ve asıl gerçekleşecek olan araştırmaya benzer koşullarda araştırmacının da katılımı ile gerçekleştirilmelidir (Karasar, 2011:156). Üçlü likert tipinde hazırlanan ve 20 maddeden oluşan taslak ölçek formu ilk etapta 50 kişilik bir ön deneme grubuna uygulanmış ve ölçeğin uygulanma aşamasında yapılan gözlemler ve öğrencilerden gelen dönütler neticesinde aksayan yönler belirlenmeye çalışılmıştır. Uygulama sonunda öğrencilerin ölçeği cevaplama süreleri göz önüne alınarak ölçeğin cevaplanması için 30 dk. süre vermenin yeterli olacağı görülmüştür.

5.1.1 Geçerlik Analizleri

Bir ölçeğin geçerliği, “Ölçme aracının ölçülmek istenen özelliği, başka özelliklerin etkilerini ölçüme yansıtmadan tam ve doğru bir şekilde ölçmesidir” (Tavşancıl, 2010).

5.1.1.1 Kapsam Geçerliği

Hazırlanan taslak ölçeğin içerik (kapsam) geçerliğini test etmek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. İçerik geçerliği hazırlanan ölçekte yer alan maddelerin ölçülmek istenen alanı kapsayıp kapsamadığını ve ölçme amacına uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla uzman görüşüne sunulmasıdır (Karasar, 2011: 151). İlk taslak form 6 adet akademisyenin görüşüne sunulmuş ve onlardan çıkarılmasını düşündükleri maddelerin yanına eksi (-) işareti koyarak nedenini

belirtmeleri ayrıca düzeltilmesini istedikleri maddelerin altına önerilerini yazmaları istenmiştir. Hazırlanan bir değerlendirme formunda her bir maddenin yanına uzmanlardan gelen geri dönütler yazılmış ve her bir madde tek tek incelenerek gelen geri dönütler doğrultusunda bazı maddeler çıkarılmış, bazıları birleştirilmiş, bazıları da düzeltilmiş ve madde sayısı 20'ye düşürülmüştür.

5.1.1.2 Faktör Analizi

Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla faktör analizi yapılmıştır. İçerik geçerliği gerçekleştirildikten sonra ortaya çıkan üçlü likert tipindeki 20 maddelik ölçek, araştırmaya katılan öğrenci grubuna uygulanmış ve öğrencilerin maddelere verdikleri cevaplar SPSS programına aktararak faktör analizi hesaplamaları gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrenci grubundan elde edilen verilere temel bileşenler analizi (Principal Component Analysis) ve varimax rotasyonu tekniği uygulanmıştır. Faktör analizinde öncelikle elde edilen verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını belirlemek için KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Barlett Test değerlerine bakılmıştır. KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değerinin .915 olduğu, Barlett Test değerinin de .000 olduğu görülmüştür. Elde edilen değerlere baktığımızda KMO değerinin 0-1 arasında olduğu, Barlett Test değerinin ise $p < .001$ olduğu görülmektedir. KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Barlett Test değerlerinin uygun seviyede çıktığı görülerek faktör analizinin yorumlanabilir olduğuna karar verilmiştir. Çalışmamızda herhangi bir maddenin bir faktörle ilişkisinin kabul edilebilir olması için .40 ve üzerinde bir yük değerine sahip olması ölçüt alınmıştır. Faktör analizinde bir maddenin yük değerinin yüksek olması o maddenin faktörle ilişkili olduğunu belirlemektedir. Faktör analizi neticesinde 7. Maddenin hem birinci faktörde hem de ikinci faktörde yer alması ve birinci faktörde aldığı değer ile ikinci faktörde aldığı değer arasındaki farkın .1 den küçük olması sebebiyle sorunlu bir madde olduğu düşünülmüş ve çıkarılmasına karar verilmiştir. 7. Madde çıkarılarak elde edilen 19 maddeden oluşan ölçeğe tekrar faktör analizi uygulanmış KMO ve Bartlett Test değerleri Tablo 3 te verilmiştir.

Tablo 3 KMO ve Bartlett's Test Değerleri

Ölçüt		Değer
Kaiser-Meyer-Olkin Değeri		.912
Bartlett Test Değeri	Kay kare	3519.884
	Sd	171
	p	.000

KMO değeri .912 çıkmış ve 0.90 ve 1.00 arasında yer aldığı için mükemmel olarak değerlendirilmiştir. Barlett test değeri ise $p < .001$ altında .000 çıkmış ve bu değer bize sağlıklı bir şekilde ilerleyebileceğimizi göstermektedir.

7. Maddenin çıkarılması ile 19 madde üzerinden gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda ortaya çıkan faktörlerin varyans oranlarına ilişkin veriler Tablo 4 te verilmiştir.

Tablo 4 Faktörler ve Açıkladıkları Varyans Oranları

Madde	Başlangıç Özdeğerleri			Toplam Faktör Yükleri			Yüklerin Döndürülmüş Topamları		
	Toplam	Varyans %	Toplam Varyans %	Toplam	Varyans %	Toplam Varyans %	Toplam	Varyans %	Toplam Varyans %
1	6.571	34.584	34.584	6.571	34.584	34.584	3.656	19.243	19.243
2	1.766	9.293	43.877	1.766	9.293	43.877	3.093	16.278	35.521
3	1.226	6.455	50.332	1.226	6.455	50.332	2.596	13.664	49.184
4	1.008	5.305	55.637	1.008	5.305	55.637	1.226	6.453	55.637
5	0.877	4.618	60.255						
6	0.795	4.187	64.442						
7	0.771	4.055	68.497						
8	0.727	3.827	72.324						
9	0.650	3.419	75.743						
10	0.637	3.352	79.095						
11	0.600	3.156	82.250						
12	0.553	2.912	85.162						
13	0.518	2.724	87.886						
14	0.497	2.618	90.505						
15	0.440	2.316	92.820						
16	0.407	2.140	94.960						
17	0.358	1.884	96.845						
18	0.326	1.717	98.562						
19	0.273	1.438	100.000						

Tablo 4 incelendiğinde özdeğeri 1' in üzerinde olan 4 faktör olduğu görülmüştür. Oluşan dört faktörün açıklanan toplam varyans miktarı % 55.637 olarak bulunmuştur. Faktörlere ilişkin özdeğerler ve açıklanan varyans miktarı Tablo 5 te verilmiştir.

Tablo 5 Faktörlerin Özdeğerleri ve Varyans Oranları

Faktör	Özdeğer	Varyans %	Toplam Varyans %
I	6.571	34.584	34.584
II	1.766	9.293	43.877
III	1.226	6.455	50.332
IV	1.008	5.305	55.637

Tablo 5 incelendiğinde birinci faktörün toplam varyansın % 34.584' ünü, ikinci faktörün toplam varyansın % 9.293'ünün, üçüncü faktörün toplam varyansın % 6.455'ini, dördüncü faktörün toplam varyansın % 5.305'ini açıkladığı görülmektedir. Bu dört faktörün toplam varyansı açıklama yüzdesi ise % 55.637 dir.

Maddelerin faktörlere dağılımını belirlemek amacıyla Varimax dik döndürme analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde yük değeri .40' in altında kalan, hiçbir faktöre girmeyen veya iki faktör arasındaki yük değeri farkı .1' in altında olan herhangi bir madde olmadığı ve maddelerin faktörlere uygun bir şekilde dağıldığı görülmüştür. Analiz sonucunda belirlenen maddelerin faktörlere dağılımı ve aldıkları yük miktarları Tablo 6 da verilmiştir.

Tablo 6 Faktör Analizi Sonrası Maddelerin Faktörlere Dağılımı ve Faktör Yükleri

Maddeler	Faktörler			
	I	II	III	IV
Madde 12	.749			
Madde 11	.746			
Madde 5	.740			
Madde 8	.662			
Madde 6	.626			
Madde 10	.623			
Madde 7	.460			
Madde 18		.685		
Madde 16		.675		
Madde 17		.648		
Madde 15		.638		
Madde 19		.621		
Madde 14		.521		
Madde 3			.729	
Madde 1			.727	
Madde 2			.701	
Madde 4			.701	
Madde 19				.848
Madde 13				.581

Tablo 6 incelendiğinde birinci faktörde yer alan maddelerin yük değerlerinin .460 ile .749 arasında olduğu ve 5, 6, 7, 8, 10, 11 ve 12. maddelerin birinci faktörde yer aldığı görülmüştür. İkinci faktörde yer alan maddelerin yük değerlerinin .521 ile .685 arasında olduğu ve 14, 15, 16, 17, 18 ve 19. maddelerin bu faktörde yer aldığı görülmüştür. Üçüncü faktörde yer alan maddelerin yük değerlerinin .701 ile .729 arasında olduğu ve 1, 2, 3 ve 4. maddelerin bu faktörde yer aldığı görülmüştür. Dördüncü faktörde yer alan maddelerin yük değerlerinin .581 ile .848 arasında olduğu 9. ve 13. maddelerin bu faktörde yer aldığı görülmüştür. Faktörler ve içerdikleri maddeler Tablo 7 de verilmiştir.

Tablo 7 Faktörler ve İçerdikleri Maddeler

Faktörler	Madde Sayısı	Madde Numarası
İçerik	7	5, 6, 7, 8, 10, 11, 12
Dürüstlük	6	14, 15, 16, 17, 18, 19
Gizlilik	4	1, 2, 3, 4.
Fikri Mülkiyet	2	9, 13

Tablo 7 incelendiğinde birinci faktörün 7 maddeden, ikinci faktörün 6 maddeden, üçüncü faktörün, 4 maddeden ve dördüncü faktörün 2 maddeden oluştuğu görülmektedir. Her bir faktörde yer alan maddeler incelenerek faktörler uygun şekilde isimlendirilmiş ve ölçeğin alt boyutları oluşturulmuştur. Buna göre birinci alt boyut “İçerik”, ikinci alt boyut “Dürüstlük”, üçüncü alt boyut “Gizlilik”, dördüncü alt boyut ise “Fikri Mülkiyet” olarak belirlenmiştir.

5.1.2 Güvenirlik Analizleri

Araştırmada kullanılacak ölçeğin güvenirlilik analizi yapılmıştır. Bir ölçekte güvenirlilik katsayısı 0 ile 1 arasında bir değer alır, güvenirlilik katsayısının 1’e yaklaşması ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu gösterir. Ölçeğin güvenirliliğini belirlemek amacıyla Cronbach alpha, Spearman Brown ve Guttman Split Half değerleri hesaplanmıştır. Güvenirlilik analizi sonucu elde edilen veriler Tablo 8 de verilmiştir.

Tablo 8 Ölçek Güvenirlilik Değerleri

Cronbach Alpha	Spearman Brown	Guttman Split Half	Madde Sayısı
.862	.783	.771	19

Güvenirlilik analizi neticesinde Cronbach Alpha değeri .862, Spearman Brown değeri .783 ve Guttman Split Half değeri .771 olarak bulunmuştur. Bu değerler bize ölçeğin oldukça iyi bir güvenirliliğe sahip olduğunu göstermektedir.

5.2 Ortaokul Öğrencilerinin İnternetteki Etik İhlallerine Yönelik Algıları

Ortaokul öğrencilerinin internetin etik kullanımına yönelik algıları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir.

5.2.1 Ölçek Alt Boyutlarının Genel Ortalama Değerleri

Öğrencilere uygulanan ölçekte yer alan 19 maddenin genel ortalama ve standart sapma değeri ve belirlenen dört alt boyutun ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen değerler Tablo 9 da verilmiştir.

Tablo 9 Alt Boyutların Ortalama Değerleri

Boyutlar	N	Ortalama	ss	Durum
İçerik	527	1.108	.278	Uygun Değil
Dürüstlük	527	1.386	.452	Uygun Değil
Gizlilik	527	1.150	.368	Uygun Değil
Fikri Mülkiyet	527	1.862	.619	Kısmen Uygun
Genel Ortalama	527	1.284	.297	Uygun Değil

Tablo 9 incelendiğinde ölçekte yer alan maddelerin genel ortalama değeri ölçekte yer alan “Uygun Değil” ifadesine karşılık gelmektedir. Ayrıca içerik, dürüstlük ve gizlilik alt boyutları ortalama değerleri de “Uygun Değil” seçeneğine karşılık gelmektedir. Fikri mülkiyet alt boyutu ortalama değeri ise “Kısmen Uygun” seçeneğine karşılık gelmektedir. Bu sonuca göre öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının yüksek olduğu görülmektedir. İçerik, dürüstlük ve gizlilik alt boyutları açısından öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik davranışları uygun bulmadıkları ve öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının istenen seviyede olduğu söylenebilir. Fikri mülkiyet alt boyunda ise öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının istenen seviyede olmadığı söylenebilir.

5.2.1 Cinsiyet Açısından İnternetteki Etik İhlallerine Yönelik Elde Edilen Bulgular

Ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin cinsiyet açısından ölçekte yer alan alt boyutların ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen değerlere ilişkin bilgiler Tablo 10 da verilmiştir.

Tablo 10 Cinsiyet Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri

Boyutlar	Cinsiyet	N	Ortalama	ss
İçerik	Kız	259	1.061	.195
	Erkek	268	1.153	.337
Dürüstlük	Kız	259	1.268	.343
	Erkek	268	1.500	.513
Gizlilik	Kız	259	1.074	.217
	Erkek	268	1.224	.460
Fikri Mülkiyet	Kız	259	1.901	.619
	Erkek	268	1.825	.619
Genel Ortalama	Kız	259	1.218	.207
	Erkek	268	1.349	.353

Cinsiyet açısından ortalama değerlerine bakıldığında içerik, dürüstlük, gizlilik alt boyutlarında ve genel ortalama kız öğrencilerin ortalama değerlerinin erkek öğrencilerin ortalama değerlerinden düşük olduğu görülmektedir. Fikri mülkiyet alt boyutunda ise kız öğrencilerin ortalama değerinin erkek öğrencilerin ortalama değerinden yüksek olduğu görülmektedir.

Ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin cinsiyetlerine göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algı değerlerinin istatistiksel açıdan farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Yapılan test sonucunda elde edilen veriler Tablo 11 de verilmiştir.

Tablo 11 Cinsiyet Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Boyutlar	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıraların Toplamı	U	p
İçerik	Kız	259	242.23	62737.00	29067.000	.00
	Erkek	268	285.04	76391.00		
Dürüstlük	Kız	259	229.34	59398.50	25728.500	.00
	Erkek	268	297.50	79729.50		
Gizlilik	Kız	259	245.20	63506.50	29836.500	.00
	Erkek	268	282.17	75621.50		
Fikri Mülkiyet	Kız	259	273.48	70831.00	32251.000	.15
	Erkek	268	254.84	68297.00		
Genel Toplam	Kız	259	237.19	61432.50	27762.500	.00
	Erkek	268	289.91	77695.50		

Kız öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının içerik alt boyutundaki sıra ortalamaları 242.23, sıraların toplamı ise 62737.00 dir. Erkek öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının içerik alt boyutundaki sıra ortalamaları 285.04, sıraların toplamı ise 76391.00 dir. Yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının içerik alt boyutunun istatistiki açıdan farklılaştığı bulunmuştur (U=29067.000; p<.05).

Kız öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının dürüstlük alt boyutundaki sıra ortalamaları 229.34, sıraların toplamı ise 59398.50 dir. Erkek öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının dürüstlük alt boyutundaki sıra ortalamaları 297.50, sıraların toplamı ise 79729.50 dir. Yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının dürüstlük alt boyutunun istatistiki açıdan farklılaştığı bulunmuştur (U=25728.500; p<.05).

Kız öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının gizlilik alt boyutundaki sıra ortalamaları 245.20, sıraların toplamı ise 63506.50 dir. Erkek öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının gizlilik alt boyutundaki sıra ortalamaları 282.17, sıraların toplamı ise 75621.50 dir. Yapılan Mann-Whitney U

testi sonucunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının gizlilik alt boyutunun istatistiki açıdan farklılaştığı bulunmuştur ($U=29836.500$; $p<.05$).

Kız öğrencilerin internetin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının fikri mülkiyet alt boyutundaki sıra ortalamaları 273.48, sıraların toplamı ise 70831.00 dir. Erkek öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının fikri mülkiyet alt boyutundaki sıra ortalamaları 254.84, sıraların toplamı ise 68297.00 dir. Yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının fikri mülkiyet alt boyutunun istatistiki açıdan farklılaşmadığı bulunmuştur ($U=32251.000$; $p>.05$).

Kız öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının genel toplam sıra ortalamaları 237.19, sıraların toplamı ise 61432.50 dir. Erkek öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının genel toplam sıra ortalamaları 289.91, sıraların toplamı ise 77695.50 dir. Yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda öğrencilerin cinsiyetlerine göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının genel toplamda istatistiki açıdan farklılaştığı bulunmuştur ($U=27762.500$; $p<.05$).

Elde edilen bulgular doğrultusunda kız öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının içerik, dürüstlük, gizlilik alt boyutlarında ve genel toplamda erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

5.2.2 Evde İnternet Bağlantısı Bulunma Durumu Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin evde internet bağlantısı bulunma durumu açısından ölçekte yer alan alt boyutların ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen değerlere ilişkin bilgiler Tablo 12 de verilmiştir.

Tablo 12 Evde İnternet Bağlantısı Bulunma Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri

Boyutlar	İnternet Bağlantısı		N	Ortalama	ss
	Durumu				
İçerik	Yok		255	1.111	.254
	Var		272	1.105	.303
Dürüstlük	Yok		255	1.344	.423
	Var		272	1.426	.477
Gizlilik	Yok		255	1.108	.283
	Var		272	1.190	.430
Fikri Mülkiyet	Yok		255	1.837	.598
	Var		272	1.886	.638
Genel Ortalama	Yok		255	1.260	.266
	Var		272	1.307	.323

Evde internet bağlantısı bulunma durumu açısından ortalama değerlerine bakıldığında dürüstlük, gizlilik, fikri mülkiyet alt boyutlarında ve genel ortalama evinde internet bağlantısı bulunmayan öğrencilerin ortalama değerlerinin evinde internet bağlantısı bulunan öğrencilerin ortalama değerlerinden düşük olduğu görülmektedir. İçerik alt boyutunda ise evinde internet bağlantısı bulunmayan öğrencilerin ortalama değerlerinin evinde internet bağlantısı bulunan öğrencilerin ortalama değerinden yüksek olduğu görülmektedir.

Ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin evde internet bağlantısı bulunma durumlarına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algı değerlerinin istatistiksel açıdan farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Yapılan test sonucunda elde edilen veriler Tablo 13 de verilmiştir.

Tablo 13 Evde İnternet Bağlantısı Bulunma Durumuna İlişkin Elde Edilen Bulgular

Boyutlar	İnternet		Sıra Ortalaması	Sıraların Toplamı	U	p
	Bağlantısı Durumu	N				
İçerik	Yok	255	270.41	68955.50	33044.500	.23
	Var	272	257.99	70172.50		
Dürüstlük	Yok	255	250.25	63814.00	31174.000	.04
	Var	272	276.89	75314.00		
Gizlilik	Yok	255	251.42	64112.50	31472.500	.01
	Var	272	275.79	75015.50		
Fikri Mülkiyet	Yok	255	259.24	66106.50	33466.500	.47
	Var	272	268.46	73021.50		
Genel Toplam	Yok	255	253.53	64650.00	32010.000	.12
	Var	272	273.82	74478.00		

Evinde internet bağlantısı bulunmayan öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının içerik alt boyutundaki sıra ortalamaları 270.41, sıraların toplamı ise 68955.50 dir. Evinde internet bağlantısı bulunan öğrencilerin internetteki etik ihlallerine algılarının içerik alt boyutundaki sıra ortalamaları 257.99, sıraların toplamı ise 70172.50 dir. Yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda öğrencilerin evinde internet bağlantısı bulunma durumuna göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının içerik alt boyutunun istatistiki açıdan farklılaşmadığı bulunmuştur (U=33044.500; p>.05).

Evinde internet bağlantısı bulunmayan öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının dürüstlük alt boyutundaki sıra ortalamaları 250.25, sıraların toplamı ise 63814.00 dir. Evinde internet bağlantısı bulunan öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının dürüstlük alt boyutundaki sıra ortalamaları 276.89, sıraların toplamı ise 75314.00 dir. Yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda öğrencilerin evinde internet bağlantısı bulunma durumuna göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının dürüstlük alt boyutunun istatistiki açıdan farklılaştığı bulunmuştur (U=31174.000; p<.05).

Evinde internet bağlantısı bulunmayan öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının gizlilik alt boyutundaki sıra ortalamaları 251.42, sıraların toplamı ise 64112.50 dir. Evinde internet bağlantısı bulunan öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının gizlilik alt boyutundaki sıra ortalamaları 275.79, sıraların toplamı ise 75015.50 dir. Yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda öğrencilerin evinde internet bağlantısı bulunma durumuna göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının gizlilik alt boyutunun istatistiki açıdan farklılaştığı bulunmuştur ($U=31472.500$; $p<.05$).

Evinde internet bağlantısı bulunmayan öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının fikri mülkiyet alt boyutundaki sıra ortalamaları 259.24, sıraların toplamı ise 66106.50 dir. Evinde internet bağlantısı bulunan öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının fikri mülkiyet alt boyutundaki sıra ortalamaları 268.46, sıraların toplamı ise 73021.50 dir. Yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda öğrencilerin evinde internet bağlantısı bulunma durumuna göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının fikri mülkiyet alt boyutunun istatistiki açıdan farklılaşmadığı bulunmuştur ($U=33466.500$; $p>.05$).

Evinde internet bağlantısı bulunmayan öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının genel toplam sıra ortalamaları 253.53, sıraların toplamı ise 64650.00 dir. Evinde internet bağlantısı bulunan öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının genel toplam sıra ortalamaları 273.82, sıraların toplamı ise 74478.00 dir. Yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda öğrencilerin evde internet bağlantısı bulunma durumuna göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının genel toplamın istatistiki açıdan farklılaşmadığı bulunmuştur ($U=32010.000$; $p>.05$).

Elde edilen bulgular doğrultusunda evinde internet bağlantısı bulunmayan öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının dürüstlük ve gizlilik alt boyutlarında evinde internet bağlantısı bulunan öğrencilere göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

5.2.3 Bilgisayar Dersi Alma Durumu Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin evde bilgisayar dersi alma durumu açısından ölçekte yer alan alt boyutların ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen değerlere ilişkin bilgiler Tablo 14 te verilmiştir.

Tablo 14 Bilgisayar Dersi Alma Durumu Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri

Boyutlar	Bilgisayar Dersi Alma Durumu	N	Ortalama	ss
İçerik	Hayır	167	1.115	.326
	Evet	360	1.105	.256
Dürüstlük	Hayır	167	1.393	.480
	Evet	360	1.383	.440
Gizlilik	Hayır	167	1.162	.393
	Evet	360	1.145	.357
Fikri Mülkiyet	Hayır	167	1.925	.648
	Evet	360	1.833	.604
Genel Ortalama	Hayır	167	1.298	.338
	Evet	360	1.278	.277

Bilgisayar dersi alma durumu açısından ortalama değerlerine bakıldığında tüm alt boyutlarda ve genel ortalama da bilgisayar dersi alan öğrencilerin ortalama değerlerinin bilgisayar dersi almayan öğrencilerin ortalama değerinden düşük olduğu görülmektedir.

Ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin bilgisayar dersi alma durumlarına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algı değerlerinin farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için Mann-Whitney U testi uygulanmıştır. Yapılan test sonucunda elde edilen veriler Tablo 15 te verilmiştir.

Tablo 15 Bilgisayar Dersi Alma Durumuna İlişkin Elde Edilen Bulgular

Boyutlar	Bilgisayar Dersi Alma Durumu	N	Sıra Ortalaması	Sıraların Toplamı	U	p
İçerik	Hayır	167	259,92	43406,00	29378,000	.60
	Evet	360	265,89	95722,00		
Dürüstlük	Hayır	167	260,77	43548,00	29520,000	.73
	Evet	360	265,50	95580,00		
Gizlilik	Hayır	167	268,49	44838,00	29310,000	.53
	Evet	360	261,92	94290,00		
Fikri Mülkiyet	Hayır	167	278,57	46521,00	27627,000	.12
	Evet	360	257,24	92607,00		
Genel Toplam	Hayır	167	265,54	44345,50	29802,500	.87
	Evet	360	263,28	94782,50		

Yapılan Mann-Whitney U testi sonucunda bilgisayar dersi alan ve almayan öğrencilerin internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının içerik (U=29378,000; $p>.05$), dürüstlük (U=29520,000; $p>.05$), gizlilik (U=29310,000; $p>.05$), fikri mülkiyet (U=27627,000; $p>.05$) alt boyutlarının ve genel toplamın (U=29802,500; $p>.05$) istatistiki açıdan farklılaşmadığı söylenebilir.

5.2.4 Sınıf Düzeyi Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin sınıf düzeyi açısından ölçekte yer alan alt boyutların ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen değerlere ilişkin bilgiler Tablo 16 da verilmiştir.

Tablo 16 Sınıf Düzeyi Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri

Boyutlar	Sınıf Düzeyi	N	Ortalama	ss
İçerik	5. Sınıf	117	1.089	.256
	6. Sınıf	135	1.055	.143
	7. Sınıf	101	1.095	.225
	8. Sınıf	174	1.171	.378
Dürüstlük	5. Sınıf	117	1.246	.361
	6. Sınıf	135	1.320	.372
	7. Sınıf	101	1.348	.425
	8. Sınıf	174	1.554	.527
Gizlilik	5. Sınıf	117	1.064	.230
	6. Sınıf	135	1.122	.355
	7. Sınıf	101	1.126	.317
	8. Sınıf	174	1.244	.455
Fikri Mülkiyet	5. Sınıf	117	1.688	.575
	6. Sınıf	135	1.796	.627
	7. Sınıf	101	1.886	.565
	8. Sınıf	174	2.017	.638
Genel Ortalama	5. Sınıf	117	1.197	246
	6. Sınıf	135	1.231	212
	7. Sınıf	101	1.265	255
	8. Sınıf	174	1.397	370

Sınıf düzeyi açısından ortalama değerlerine bakıldığında tüm alt boyutlarda ve genel ortalama sınıf düzeyinin arttıkça ortalama değerlerinin de arttığı görülmektedir.

Ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin sınıf düzeyine göre internetteki etik ihlallerine yönelik algı değerleri arasında fark olup olmadığını belirlemek için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Yapılan test sonucunda elde edilen veriler Tablo 17 de verilmiştir.

Tablo 17 Sınıf Düzeyi Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Boyutlar	Sınıf Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	Sd	χ^2	p	Anlamlı Fark
İçerik	5. Sınıf	117	247.42	3	13.978	.00	6-8
	6. Sınıf	135	243.80				
	7. Sınıf	101	267.32				
	8. Sınıf	174	288.89				
Dürüstlük	5. Sınıf	117	211.84	3	38.786	.00	5-8
	6. Sınıf	135	248.37				6-8
	7. Sınıf	101	253.40				7-8
	8. Sınıf	174	317.35				
Gizlilik	5. Sınıf	117	236.92	3	25.990	.00	5-8
	6. Sınıf	135	247.19				6-8
	7. Sınıf	101	259.12				
	8. Sınıf	174	298.08				
Fikri Mülkiyet	5. Sınıf	117	223.25	3	19.770	.00	5-8
	6. Sınıf	135	248.99				6-8
	7. Sınıf	101	272.73				
	8. Sınıf	174	297.98				
Genel Toplam	5. Sınıf	117	205.85	3	41.357	.00	5-8
	6. Sınıf	135	244.93				6-8
	7. Sınıf	101	264.33				7-8
	8. Sınıf	174	317.71				

Öğrencilerin sınıf düzeyine göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının içerik alt boyutunda 5. sınıfların sıra ortalaması 247.42, 6. sınıfların sıra ortalaması 243.80, 7. sınıfların sıra ortalaması 267.32 ve 8. sınıfların sıra ortalaması 288.89 dur. Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda sınıf düzeylerine göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının içerik alt boyutunda istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2=13.978$; $p<.05$).

Öğrencilerin sınıf düzeyine göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının dürüstlük alt boyutunda 5. sınıfların sıra ortalaması 211.84, 6. sınıfların sıra ortalaması 248.37, 7. sınıfların sıra ortalaması 253.40 ve 8. sınıfların sıra ortalaması 317.35 dir. Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda sınıf düzeylerine göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının dürüstlük alt boyutunda istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2=38.786$; $p<.05$).

Öğrencilerin sınıf düzeyine göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının gizlilik alt boyutunda 5. sınıfların sıra ortalaması 236.92, 6. sınıfların sıra ortalaması 247.19, 7. sınıfların sıra ortalaması 259.12 ve 8. sınıfların sıra ortalaması 298.08 dir. Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda sınıf düzeylerine göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının gizlilik alt boyutunda istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2=25.990$; $p<.05$).

Öğrencilerin sınıf düzeyine göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının fikri mülkiyet alt boyutunda 5. sınıfların sıra ortalaması 223.25, 6. sınıfların sıra ortalaması 248.99, 7. sınıfların sıra ortalaması 272.73 ve 8. sınıfların sıra ortalaması 297.98 dir. Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda sınıf düzeylerine göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının fikri mülkiyet alt boyutunda istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2=25.990$; $p<.05$).

Öğrencilerin sınıf düzeyine göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının genel toplamda 5. sınıfların sıra ortalaması 205.85, 6. sınıfların sıra ortalaması 244.93, 7. sınıfların sıra ortalaması 264.33 ve 8. sınıfların sıra ortalaması 317.71 dir. Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda sınıf düzeylerine göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının genel toplamda istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2=41.357$; $p<.05$).

Tüm alt boyutlarda ve genel toplamda bulunan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Bonferroni testi sonucunda, içerik alt boyutunda 6. ve 8. sınıflar arasında; dürüstlük alt boyutunda 5. ve 8. sınıflar, 6. ve 8. sınıflar, 7. ve 8. sınıflar arasında; gizlilik alt boyutunda 5. ve 8. sınıflar, 6. ve 8. sınıflar arasında; fikri mülkiyet alt boyutunda 5. ve 8. sınıflar, 6. ve 8. sınıflar

arasında; genel toplamda ise 5. ve 8. sınıflar, 6. ve 8. sınıflar, 7. ve 8. sınıflar arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık görülmektedir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda alt sınıf kademesinde öğrenim gören öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının üst sınıf kademelerinde öğrenim gören öğrencilere göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

5.2.5 İnternet Kullanım Sıklığı Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin internet kullanım sıklığı açısından ölçekte yer alan alt boyutların ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen değerlere ilişkin bilgiler Tablo 18 de verilmiştir.

Tablo 18 İnternet Kullanım Sıklığı Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri

Boyutlar	İnternet Kullanım Sıklığı	N	Ortalama	ss
İçerik	Hiç	120	1.156	.349
	Haftada Bir Gün	103	1.122	.332
	Haftada Birkaç Gün	189	1.074	.209
	Her Gün	115	1.103	.243
Dürüstlük	Hiç	120	1.329	.467
	Haftada Bir Gün	103	1.278	.329
	Haftada Birkaç Gün	189	1.343	.386
	Her Gün	115	1.614	.552
Gizlilik	Hiç	120	1.119	.346
	Haftada Bir Gün	103	1.148	.387
	Haftada Birkaç Gün	189	1.105	.291
	Her Gün	115	1.259	.460
Fikri Mülkiyet	Hiç	120	1.800	.574
	Haftada Bir Gün	103	1.815	.634
	Haftada Birkaç Gün	189	1.894	.637
	Her Gün	115	1.917	.621
Genel Ortalama	Hiç	120	1.270	.341
	Haftada Bir Gün	103	1.250	.291
	Haftada Birkaç Gün	189	1.252	.243
	Her Gün	115	1.383	.318

İnternet kullanım sıklığı açısından ortalama değerlerine bakıldığında dürüstlük, gizlilik, fikri mülkiyet alt boyutlarında ve genel ortalamada interneti her gün kullandığını belirten öğrencilerin ortalama değerlerinin interneti haftada bir gün veya birkaç gün kullandığını belirten öğrencilerin ortalama değerlerinden yüksek olduğu görülmektedir.

Ortaokul öğrencilerinin internet kullanım sıklığına göre internetteki etik ihlallerine yönelik algı değerleri arasında fark olup olmadığını belirlemek için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Yapılan test sonucunda elde edilen veriler Tablo 19 da verilmiştir.

Tablo 19 İnternet Kullanım Sıklığı Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Boyutlar	İnternet Kullanım Sıklığı	N	Sıra Ortalaması	χ^2	p	Anlamlı Fark
İçerik	Hiç	120	278.58	4.009	.26	-
	Haftada Bir Gün	103	268.85			
	Haftada Birkaç Gün	189	251.76			
	Her Gün	115	264.56			
Dürüstlük	Hiç	120	234.68	29.63 4	.00	Hiç-Her Gün
	Haftada Bir Gün	103	238.02			
	Haftada Birkaç Gün	189	257.66			
	Her Gün	115	328.28			
Gizlilik	Hiç	120	249.25	14.43 0	.00	Birkaç Gün-Her Gün
	Haftada Bir Gün	103	263.52			
	Haftada Birkaç Gün	189	252.93			
	Her Gün	115	298.02			
Fikri Mülkiyet	Hiç	120	249.58	2.922	.40	-
	Haftada Bir Gün	103	253.94			
	Haftada Birkaç Gün	189	270.48			
	Her Gün	115	277.41			
Genel Toplam	Hiç	120	242.40	21.19 4	.00	Bir Gün- Her Gün Birkaç Gün- Her Gün
	Haftada Bir Gün	103	243.52			
	Haftada Birkaç Gün	189	254.42			
	Her Gün	115	320.62			

Öğrencilerin internet kullanım sıklığına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının dürüstlük alt boyutunda hiç kullanmayanların sıra ortalaması 249.25, haftadan bir gün kullananların sıra ortalaması 238.02, haftada birkaç gün kullananların sıra ortalaması 257.66 ve her gün kullananların sıra ortalaması 328.28 dir. Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda internet kullanım sıklığına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının dürüstlük alt boyutunda istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2=29.634$; $p<.05$).

Öğrencilerin internet kullanım sıklığına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının gizlilik alt boyutunda hiç kullanmayanların sıra ortalaması 249.25, haftadan bir gün kullananların sıra ortalaması 263.52, haftada birkaç gün kullananların sıra ortalaması 252.93 ve her gün kullananların sıra ortalaması 298.02 dir. Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda internet kullanım sıklığına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının gizlilik alt boyutunda istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2=298.02$; $p<.05$).

Öğrencilerin internet kullanım sıklığına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının genel toplamda hiç kullanmayanların sıra ortalaması 242.40, haftada bir gün kullananların sıra ortalaması 243.52, haftada birkaç gün kullananların sıra ortalaması 254.42 ve her gün kullananların sıra ortalaması 320.62 dir. Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda internet kullanım sıklığına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının genel toplamda istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2=21.194$; $p<.05$).

Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda öğrencilerin internet kullanım sıklığı ile internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının içerik ($\chi^2=4.009$; $p>.05$) ve fikri mülkiyet ($\chi^2=2.922$; $p>.05$) alt boyutlarında istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmadığı söylenebilir.

Dürüstlük, gizlilik alt boyutlarında ve genel toplamda bulunan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Bonferroni testi sonucunda, dürüstlük alt boyutunda hiç kullanmayan-her gün kullananlar arasında; gizlilik alt boyutunda birkaç gün-her gün kullananlar arasında; genel toplamda ise bir gün-her

gün kullananlar arasında ve birkaç gün- her gün kullananlar arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık görülmektedir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda dürüstlük, gizlilik alt boyutlarında ve genel toplamda haftalık internet kullanım süresi fazla olan öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının diğer öğrencilere göre daha düşük olduğu söylenebilir.

5.2.6 Aile Ekonomik Düzeyi Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin aile ekonomik düzeyi açısından ölçekte yer alan alt boyutların ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen değerlere ilişkin bilgiler Tablo 20 de verilmiştir.

Tablo 20 Aile Ekonomik Düzeyi Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri

Aile				
Boyutlar	Ekonomik Düzeyi	N	Ortalama	ss
İçerik	Düşük	157	1.172	.380
	Orta	297	1.084	.227
	Yüksek	73	1.072	.191
Dürüstlük	Düşük	157	1.405	.489
	Orta	297	1.368	.426
	Yüksek	73	1.422	.477
Gizlilik	Düşük	157	1.199	.446
	Orta	297	1.126	.323
	Yüksek	73	1.144	.353
Fikri Mülkiyet	Düşük	157	1.815	.605
	Orta	297	1.872	.624
	Yüksek	73	1.925	.633
Genel Ortalama	Düşük	157	1.319	.361
	Orta	297	1.265	.265
	Yüksek	73	1.288	.265

Aile ekonomik düzeyi açısından ortalama değerlerine bakıldığında içerik, gizlilik alt boyutlarında ve genel ortalama da aile ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin ortalama değerlerinin aile ekonomik düzeyi yüksek olan öğrencilerin ortalama değerlerinden yüksek olduğu görülmektedir. Dürüstlük ve fikri mülkiyet alt boyutlarında ise aile ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin ortalama değerlerinin aile ekonomik düzeyi yüksek olan öğrencilerin ortalama değerlerinden düşük olduğu görülmektedir.

Ortaokul öğrencilerinin aile ekonomik düzeyine göre internetteki etik ihlallerine yönelik algı değerleri arasında fark olup olmadığını belirlemek için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Yapılan test sonucunda elde edilen veriler Tablo 21 de verilmiştir.

Tablo 21 Aile Ekonomik Düzeyi Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Boyutlar	Aile		Sıra Ortalaması	χ^2	p	Anlamlı Fark
	Ekonomik Düzeyi	N				
İçerik	Düşük	157	281.81	5.665	.05	-
	Orta	297	258.83			
	Yüksek	73	246.73			
Dürüstlük	Düşük	157	262.99	0.219	.89	-
	Orta	297	262.68			
	Yüksek	73	271.55			
Gizlilik	Düşük	157	272.36	1.244	.53	-
	Orta	297	260.21			
	Yüksek	73	261.45			
Fikri Mülkiyet	Düşük	157	253.57	1.410	.49	-
	Orta	297	266.34			
	Yüksek	73	276.93			
Genel Toplam	Düşük	157	268.29	0.377	.82	-
	Orta	297	260.45			
	Yüksek	73	269.23			

Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda öğrencilerin aile ekonomik düzeyi ile internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının içerik ($\chi^2=5.665$; $p>.05$), dürüstlük ($\chi^2=0.219$; $p>.05$), gizlilik ($\chi^2=1.244$; $p>.05$), fikri mülkiyet ($\chi^2=1.410$; $p>.05$) alt boyutlarında ve genel toplamda ($\chi^2=0.377$; $p>.05$) istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmadığı söylenebilir.

5.2.7 Anne Eğitim Düzeyi Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin anne eğitim düzeyi açısından ölçekte yer alan alt boyutların ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen değerlere ilişkin bilgiler Tablo 22 de verilmiştir.

Tablo 22 Anne Eğitim Düzeyi Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri

Boyutlar	Anne Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	ss
İçerik	İlkokul	313	1.121	.310
	Orta Okul	155	1.089	.199
	Lise ve üstü	59	1.092	.294
Dürüstlük	İlkokul	313	1.398	.480
	Orta Okul	155	1.395	.408
	Lise ve üstü	59	1.305	.412
Gizlilik	İlkokul	313	1.153	.373
	Orta Okul	155	1.173	.380
	Lise ve üstü	59	1.076	.309
Fikri Mülkiyet	İlkokul	313	1.879	.609
	Orta Okul	155	1.884	.637
	Lise ve üstü	59	1.720	.618
Genel Ortalama	İlkokul	313	1.295	.323
	Orta Okul	155	1.287	.249
	Lise ve üstü	59	1.222	.272

Anne eğitim düzeyi açısından ortalama değerlerine bakıldığında dürüstlük, fikri mülkiyet alt boyutlarında ve genel ortalama da anne eğitim düzeyi ilkökul olan

öğrencilerin ortalama değerlerinin anne eğitim düzeyi ortaokul ve üzeri olan öğrencilerin ortalama değerlerinden yüksek olduğu görülmektedir.

Ortaokul öğrencilerinin anne eğitim düzeyine göre internetteki etik ihlallerine yönelik algı değerleri arasında fark olup olmadığını belirlemek için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Yapılan test sonucunda elde edilen veriler Tablo 23 te verilmiştir.

Tablo 23 Anne Eğitim Düzeyi Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Boyutlar	Anne Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	χ^2	p	Anlamlı Fark
İçerik	İlkokul	313	266.40	1.220	.54	-
	Orta Okul	155	265.25			
	Lise ve üstü	59	248.01			
Dürüstlük	İlkokul	313	263.73	3.591	.167	-
	Orta Okul	155	276.27			
	Lise ve üstü	59	233.18			
Gizlilik	İlkokul	313	264.71	5.830	.54	-
	Orta Okul	155	274.38			
	Lise ve üstü	59	232.97			
Fikri Mülkiyet	İlkokul	313	269.00	3.816	.15	-
	Orta Okul	155	267.39			
	Lise ve üstü	59	228.58			
Genel Toplam	İlkokul	313	265.74	7.322	.03	-
	Orta Okul	155	278.61			
	Lise ve üstü	59	216.42			

Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda öğrencilerin anne eğitim düzeyi ile internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının içerik ($\chi^2=1.220$; $p>.05$), dürüstlük ($\chi^2=3.591$; $p>.05$), gizlilik ($\chi^2=5.830$; $p>.05$), fikri mülkiyet ($\chi^2=3.816$; $p>.05$) alt boyutlarında ve genel toplamda ($\chi^2=7.322$; $p>.05$) istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmadığı söylenebilir.

5.2.8 Baba Eğitim Düzeyi Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin baba eğitim düzeyi açısından ölçekte yer alan alt boyutların ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen değerlere ilişkin bilgiler Tablo 24 te verilmiştir.

Tablo 24 Baba Eğitim Düzeyi Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri

Boyutlar	Baba Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	ss
İçerik	İlkokul	194	1.128	.326
	Orta Okul	163	1.098	.247
	Lise	110	1.084	.210
	Üniversite ve üstü	60	1.117	.316
Dürüstlük	İlkokul	194	1.415	.487
	Orta Okul	163	1.366	.412
	Lise	110	1.385	.435
	Üniversite ve üstü	60	1.353	.480
Gizlilik	İlkokul	194	1.174	.417
	Orta Okul	163	1.150	.340
	Lise	110	1.120	.328
	Üniversite ve üstü	60	1.129	.352
Fikri Mülkiyet	İlkokul	194	1.869	.597
	Orta Okul	163	1.850	.639
	Lise	110	1.886	.648
	Üniversite ve üstü	60	1.833	.594
Genel Toplam	İlkokul	194	1.306	.334
	Orta Okul	163	1.273	.274
	Lise	110	1.271	.257
	Üniversite ve üstü	60	1.269	.309

Baba eğitim düzeyi açısından ortalama değerlerine bakıldığında içerik, dürüstlük, gizlilik boyutlarında ve genel ortalama baba eğitim düzeyi ilkokul olan öğrencilerin ortalama değerlerinin diğer öğrencilerin ortalama değerlerinden yüksek olduğu görülmektedir.

Ortaokul öğrencilerinin baba eğitim düzeyine göre internetteki etik ihlallerine yönelik algı değerleri arasında fark olup olmadığını belirlemek için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Yapılan test sonucunda elde edilen veriler Tablo 25 te verilmiştir.

Tablo 25 Baba Eğitim Düzeyi Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Boyutlar	Baba Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	χ^2	p	Anlamlı Fark
İçerik	İlkokul	194	269.10	0.960	.81	-
	Orta Okul	163	264.69			
	Lise	110	255.55			
	Üniversite ve üstü	60	261.12			
Dürüstlük	İlkokul	194	269.75	2.404	.49	-
	Orta Okul	163	263.44			
	Lise	110	269.37			
	Üniversite ve üstü	60	237.07			
Gizlilik	İlkokul	194	268.78	2.028	.57	-
	Orta Okul	163	268.82			
	Lise	110	253.17			
	Üniversite ve üstü	60	255.33			
Fikri Mülkiyet	İlkokul	194	266.45	0.385	.94	-
	Orta Okul	163	259.77			
	Lise	110	268.88			
	Üniversite ve üstü	60	258.63			
Genel Toplam	İlkokul	194	271.80	2.052	.56	-
	Orta Okul	163	259.28			
	Lise	110	269.15			
	Üniversite ve üstü	60	242.16			

Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda öğrencilerin baba eğitim düzeyi ile internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının içerik ($\chi^2=0.960$; $p>.05$), dürüstlük ($\chi^2=2.404$; $p>.05$), gizlilik ($\chi^2=2.028$; $p>.05$), fikri mülkiyet ($\chi^2=0.385$; $p>.05$) alt boyutlarında ve genel toplamda ($\chi^2=2.052$; $p>.05$) istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmadığı söylenebilir.

5.2.9 Okul Başarısı Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Öğrencilerin okul başarısı değerlendirmesinde; okul başarı puanı 45-69 arası “Geçer”, 70-84 arası “Orta” ve 85-100 arası “İyi” olarak değerlendirilmiştir.

Ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin okul başarısı açısından ölçekte yer alan alt boyutların ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen değerlere ilişkin bilgiler Tablo 26 da verilmiştir.

Tablo 26 Okul Başarısı Açısından Alt Boyutların Ortalama Değerleri

Boyutlar	Okul Başarısı	N	Ortalama	ss
İçerik	Geçer	207	1.135	.307
	Orta	199	1.095	.232
	İyi	121	1.085	.301
Dürüstlük	Geçer	207	1.425	.465
	Orta	199	1.395	.446
	İyi	121	1.306	.436
Gizlilik	Geçer	207	1.193	.419
	Orta	199	1.131	.318
	İyi	121	1.109	.350
Fikri Mülkiyet	Geçer	207	1.882	.611
	Orta	199	1.892	.621
	İyi	121	1.781	.629
Genel Ortalama	Geçer	207	1.318	.311
	Orta	199	1.281	.271
	İyi	121	1.233	.311

Okul başarısı açısından ortalama değerlerine bakıldığında içerik, dürüstlük, gizlilik alt boyutlarında ve genel ortalama okul başarısının arttıkça ortalama değerlerinin düştüğü görülmektedir.

Ortaokul öğrencilerinin okul başarısına göre internetteki etik ihlallerine yönelik algı değerleri arasında fark olup olmadığını belirlemek için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Yapılan test sonucunda elde edilen veriler Tablo 27 de verilmiştir.

Tablo 27 Okul Başarısı Açısından İnternetteki Etik İhlallerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Boyutlar	Okul Başarısı	N	Sıra Ortalaması	χ^2	p	Anlamlı Fark
İçerik	Geçer	207	278.82	8.845	.01	Geçer - İyi
	Orta	199	264.09			
	İyi	121	238.50			
Dürüstlük	Geçer	207	278.15	8.120	.01	Geçer - İyi
	Orta	199	269.39			
	İyi	121	230.93			
Gizlilik	Geçer	207	276.69	6.422	.04	Geçer - İyi
	Orta	199	262.85			
	İyi	121	244.17			
Fikri Mülkiyet	Geçer	207	268.15	2.516	.28	-
	Orta	199	270.99			
	İyi	121	245.40			
Genel Toplam	Geçer	207	283.97	1.776	.00	Geçer - İyi Orta - İyi
	Orta	199	268.32			
	İyi	121	222.72			

Öğrencilerin okul başarısına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının içerik alt boyutunda okul başarısı geçer olanların sıra ortalaması 278.82, okul başarısı orta olanların sıra ortalaması 264.09, okul başarısı iyi olanların sıra ortalaması 238.50 dir. Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda öğrencilerin okul başarısına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının içerik alt boyutunda istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2=8.845$; $p<.05$).

Öğrencilerin okul başarısına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının dürüstlük alt boyutunda okul başarısı geçer olanların sıra ortalaması 278.15, okul başarısı orta olanların sıra ortalaması 269.39, okul başarısı iyi olanların sıra ortalaması 230.93 dür. Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda öğrencilerin okul başarısına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının dürüstlük alt boyutunda istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2=8.120$; $p<.05$).

Öğrencilerin okul başarısına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının gizlilik alt boyutunda okul başarısı geçer olanların sıra ortalaması 276.69, okul başarısı orta olanların sıra ortalaması 262.85, okul başarısı iyi olanların sıra ortalaması 244.17 dir. Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda öğrencilerin okul

başarısına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının gizlilik alt boyutunda istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2=6.422$; $p<.05$).

Öğrencilerin okul başarısına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının fikri mülkiyet alt boyutunda okul başarısı geçer olanların sıra ortalaması 268.15, okul başarısı orta olanların sıra ortalaması 270.99, okul başarısı iyi olanların sıra ortalaması 245.40 dir. Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda öğrencilerin okul başarısına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının fikri mülkiyet alt boyutunda istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($\chi^2=2.516$; $p>.05$).

Öğrencilerin okul başarısına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının genel toplamda okul başarısı geçer olanların sıra ortalaması 283.97, okul başarısı orta olanların sıra ortalaması 268.32, okul başarısı iyi olanların sıra ortalaması 222.72 dir. Yapılan Kruskal-Wallis H testi sonucunda öğrencilerin okul başarısına göre internetteki etik ihlallerine ilişkin algılarının genel toplamda istatistiki açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2=1.776$; $p<.05$).

İçerik, dürüstlük, gizlilik alt boyutlarında ve genel toplamda bulunan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Bonferroni testi sonucunda, içerik alt boyutunda geçer-iyi arasında; dürüstlük alt boyutunda geçer-iyi arasında; gizlilik alt boyutunda geçer-iyi arasında; genel toplamda ise geçer-iyi ve orta-iyi arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık görülmektedir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda başarılı öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının içerik, dürüstlük, gizlilik alt boyutlarında ve genel toplamda başarısız öğrencilere göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda sonuç, tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

6.1 Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algıları belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle bir ölçek geliştirme çalışmalarına başlanmıştır. Yapılan geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucunda 19 maddeden oluşan üçlü likert tipinde bir “İnternet Etik İhlali Algı Ölçeği” geliştirilmiştir. Ölçek “İçerik”, “Dürüstlük”, “Gizlilik” ve “Fikri Mülkiyet” olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Yapılan alan yazın taraması sonucunda internetin etik kullanımı konusunda yurt içinde yapılan çalışmalar incelendiğinde Torun (2007) tarafından lisede öğrenim gören öğrencilere yönelik bir “İnternet Etiği Tutum Ölçeği”, Özdemir (2017) tarafından üniversite öğrencilerine yönelik bir “İnternet Etik Kullanım Ölçeği” geliştirildiği görülmüştür. Fakat ortaokulda öğrenim gören öğrencilere yönelik bir internet etiği ölçeğine rastlanmamıştır. Geliştirilen ölçeğin bu yaş grubuna özgü ilk ölçek olması sebebiyle bu konuda yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının içerik, dürüstlük ve gizlilik alt boyutları açısından istenen seviyede olduğu söylenebilir. Fikri mülkiyet alt boyunda ise öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının istenen seviyede olmadığı söylenebilir. Çelen (2012) yapmış olduğu çalışmasında ortaokul öğrencilerinin bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımında etik olmayan davranışlarla ilgili farkındalık düzeylerinin yüksek olduğunu belirtmiştir.

Öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algıları cinsiyet açısından değerlendirildiğinde kız öğrencilerin internetteki etik ihlallere yönelik algılarının içerik, dürüstlük, gizlilik alt boyutlarında ve genel toplamda erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Elde edilen sonucun bu konuda yapılan diğer

araştırmalar ile tutarlı olduğu görülmüştür. Torun (2007) yapmış olduğu çalışmada kız öğrencilerin internet etiği tutum puanlarının erkek öğrencilere göre istatikseldan anlamlı derecede yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde zdemir (2017) kız öğrencilerin internet kullanımında erkek öğrencilere göre daha etik davrandığını belirtmiştir. elen (2012) alışmasında bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımında erkek öğrencilerin etik olmayan davranışları etik bulma düzeylerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Kiere ve Cronan (1998) bireylerin bilgisayar kullanımında karar vermelerinde etkili olan ahlaki değerleri incelemek amacıyla yapmış oldukları çalışmada kadınların erkeklere göre etik davranmaya daha çok zen gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Horzum ve Ayas (2012) ortaokulda öğrenim gören öğrencilerin sanal zorba ve mağdur olma durumlarını incelemek amacıyla yapmış oldukları çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla sanal zorbalık yaptđı bulgusuna ulaşmışlardır. Bayhan (2011) lisede öğrenim gören öğrencilerin internet alışkanlıklarını ve internet bağımlılığı eğilimlerini belirlemek amacıyla yapmış olduğu çalışma da erkek öğrencilerin interneti kullanma oranlarının kız öğrencilere oranla daha yüksek olduğunu, bu nedenle erkek öğrencilerin internet bağımlılığı oranının kız öğrencilere göre daha fazla olduğunu ifade etmiştir.

Bu durumun kız öğrencilerin internet kullanım süresinin ve internet kullanım becerilerinin erkek öğrencilere göre daha düşük olmasından kaynaklandığı dşnlmektedir. Yapılan araştırmalarda erkek öğrencilerin günlük internet kullanım süresinin kız öğrencilere göre daha fazla olduğu görülmektedir (Kelleci vd., 2009; Kulu, 2012). İnternet kullanım süresinin artması internette daha fazla etik dışı davranışla karşılaşılmasına ve zamanla bazı etik dışı davranışların etik olarak algılanmasına neden olabilmektedir.

Öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algıları evde internet bağlantısı bulunma durumu açısından incelendiğinde genel toplamda, içerik ve fikri mülkiyet alt boyutlarında evinde internet bağlantısı bulunan ve bulunmayan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmadđı görülmektedir. Evinde internet bağlantısı bulunmayan öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algıları dürüstlük ve gizlilik alt boyutları açısından evinde internet bağlantısı bulunan öğrencilere göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Evde internet bağlantısının

bulunmasıyla birlikte internete bağlanma oranı da artmakta bu durumda internetin etik dışı kullanım oranı da artmaktadır. Zeybek ve Beyhan (2014) bilgisayar dersi almış ya da almakta olan ortaöğretim öğrencilerinin bilişim teknolojilerini etik dışı kullanımlarını incelemek amacıyla yapmış oldukları çalışmada kaldıkları yerde internet bağlantısı bulunmayan öğrencilerin, bulunan öğrencilere göre bilişim teknolojilerinin etik kullanımına daha çok dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Bu durum kaldıkları yerde internet bağlantısı bulunan öğrencilerin internette daha uzun zaman harcamalarından kaynaklanmaktadır.

Öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algıları bilgisayar dersi alma durumu açısından incelendiğinde genel toplamda ve tüm alt boyutlarda bilgisayar dersi alan ve bilgisayar dersi almayan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir. Torun (2007) yapmış olduğu çalışmada ilköğretimde ya da lise de bilgisayar dersi alan öğrenciler ile almayan öğrencilerin internet etiği tutumları açısından anlamlı bir fark olmadığını belirtmiştir. Zeybek ve Beyhan (2014) interneti çok iyi düzeyde kullanan öğrencilerin, hiç bilmeyen veya daha düşük düzeyde bilen öğrencilere göre bilişim teknolojilerini daha etik dışı amaçlarla kullandıklarını belirtmişlerdir. İnternette etik dışı davranışlarda bulunmak için belirli düzeyde internet kullanım bilgisi olması gerekmektedir. Bilgisayar dersi alan ve almakta olan öğrencilerin internet kullanım düzeyi artmakta, internet kullanım düzeyi arttıkça da internetin etik dışı kullanımı artmaktadır. Araştırma sonuçlarından anlaşılacağı üzere bilgisayar derslerinde internet etiği konusuna yeterli zaman ayrılmamakta ve gerekli hassasiyet gösterilmemektedir. Dolayısıyla öğrenciler internetin etik kullanımı konusunda bilinçlenmemektedir.

Öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algıları sınıf düzeyi açısından incelendiğinde üst sınıf kademelerinde öğrenim gören öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının alt sınıf kademelerinde öğrenim gören öğrencilere göre daha düşük olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılan öğrencilerin gelişim özellikleri göz önüne alındığında küçük yaşlardaki çocukların gerek ebeveynlerin etkisiyle, gerekse daha masum davranışlar sergilemeleri nedeniyle büyük yaştaki çocuklara göre internetteki etik ihlallerine yönelik algıları daha yüksektir. Torun (2007) öğrencilerin yaşlarının arttıkça internetin etik kullanımının telif hakkı alt boyutu açısından olumsuzlaştığını belirtmiştir. Çelen (2012) öğrencilerin sınıf düzeyi ile

bilişim teknolojilerinin etik kullanımı arasında anlamlı bir fark olmadığını ifade etmiştir. Bu durum sınıf düzeylerinin birbirine çok yakın olmasından kaynaklanmaktadır. Horzum ve Ayas (2012) öğrencilerin sınıf seviyesinin arttıkça sanal zorbalık davranışının da arttığını ve 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin diğer sınıflarda öğrenim gören öğrencilere göre daha fazla sanal zorbalık yaptığı sonucuna ulaşmışlardır. Yaşın artmasıyla birlikte çocukların internet kullanım becerileri artmakta ve dolayısıyla internete bağlı kalma süreside artmaktadır. Ergenlik çağının gelişim özellikleri göz önüne alındığında kontrolsüz internet kullanımının onların etik dışı tutumlar sergilemelerine neden olduğu düşünülmektedir.

Öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algıları internet kullanım sıklığı açısından incelendiğinde haftalık internet kullanım süresi fazla olan öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının diğer öğrencilere göre daha düşük olduğu söylenebilir. Bu durumun internet kullanım süresinin artmasıyla birlikte internet kullanım becerilerinin artmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Young (1998) bilgisayar ve internette geçirilen zamanın artmasıyla birlikte bilgisayar ve internet kullanım becerilerinin arttığını bununda internet bağımlılığına yol açtığını belirtmiştir. Torun (2007) öğrencilerin internette geçirdikleri sürenin artmasıyla birlikte internet etiği tutumlarının olumsuzlaştığını ifade etmiştir. Özdemir (2017) yapmış olduğu çalışmasında internette geçirilen süre ile internetin etik kullanımı arasında anlamlı bir farklılık olduğunu belirtmiştir. İnternette geçirilen sürenin artmasıyla birlikte güvenlik alt boyutunda internetin etik kullanımının da arttığını, sağlıklı internet kullanım alt boyutunda ise etik kullanım düzeyinin azaldığını ifade etmiştir. Çelen (2012) internet kullanım sıklığının artmasıyla öğrencilerin etik dışı düşüncelere sahip olma oranının da arttığı sonucuna ulaşmıştır. Günlük internette geçirilen sürenin artmasıyla birlikte öğrencilerin etik olmayan davranışları etik davranış olarak kabul etmelerinde de bir artış olduğunu gözlemlemiştir. Benzer bir sonuca da Zeybek ve Beyhan (2014) ulaşmıştır. Yapmış oldukları çalışmaların da öğrencilerin haftalık internette geçirdikleri sürenin artmasıyla birlikte bilişim teknolojilerini etik dışı kullanım oranlarının da arttığı görülmüştür. Gökçearslan ve Günbatar (2012) lise öğrencilerinin internet bağımlılığı düzeylerini çeşitli değişkenler açısından belirlemek amacıyla yapmış oldukları çalışmalarında günde üç saatten fazla sosyal medyada vakit geçiren öğrencilerin internet bağımlılığı

düzeylerinin diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yılmaz (2010) da 6, 7 ve 8. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin bilgisayar bağımlılığı eğilimlerini belirlemek amacıyla yapmış olduğu çalışmada günlük bilgisayar kullanım süresinin artmasıyla birlikte öğrencilerin bilgisayar bağımlılığı eğilimlerinin de arttığını belirtmiştir. Sarıkaya ve Seferoğlu (2013) günlük internet kullanım süresinin artmasıyla birlikte problemlerli internet kullanımına yönelik eğiliminde arttığını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algıları aile ekonomik düzeyi açısından incelendiğinde internetteki etik ihlallerine yönelik algılarında genel toplamda ve tüm alt boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Çelen (2012) de çalışmada öğrencilerin bilişim teknolojilerinin etik kullanımı konusundaki düşüncelerinde maddi sebeplerin etkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bunun yanı sıra Torun (2007) aile ekonomik düzeyinin artmasıyla birlikte öğrencilerin internet etiği tutumlarının olumsuzlaştığını belirtmiştir. Özdemir (2017) ise aile ekonomik düzeyi ile internet etik kullanımı arasında sadece sağlıklı internet kullanımı boyutu arasında anlamlı bir fark olduğunu belirtmiş ve aile ekonomik düzeyinin arttıkça internetin etik kullanımına yönelik farkındalık düzeyinin azaldığını ifade etmiştir. Araştırmanın yürütüldüğü okullarda öğrenim gören öğrencilerin aile ekonomik düzeylerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu durum, öğrencilerin aile ekonomik düzeyi ile internetteki etik ihlallerine yönelik algıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamasının nedeni olarak görülmektedir. Yapılan araştırma şehir merkezinde yer alan okullarda gerçekleştirilmiştir. Araştırma sosyo-ekonomik açıdan farklı bölgelerde yer alan okulları kapsayacak şekilde genişletildiğinde farklı sonuçların elde edileceği düşünülmektedir.

Öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algıları anne ve baba eğitim düzeyi açısından incelendiğinde öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarında genel toplamda ve tüm alt boyutlarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Çelen (2012) bilişim teknolojilerinin etik dışı kullanımında anne baba eğitim düzeyinin etkisi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Torun (2007) ise çalışmada anne babanın eğitim düzeyinin arttıkça öğrencilerin internetin etik dışı kullanım tutumlarının da arttığını belirtmiş bunun nedeninin ise

eğitim ile sosyo-ekonomik durum arasındaki ilişkiden kaynaklanabileceğini ifade etmiştir. Gökçearslan ve Günbatar (2012) da anne baba eğitim düzeyi ile öğrencilerin internet bağımlılığı arasında anlamlı bir farklılık olmadığını ifade etmişlerdir.

Bu durumun öğrencilerin internetin güvenli ve etik kullanımını konusunda ebeveynlerin yeterli etkisinin olmamasından kaynaklandığı düşünölmektedir. Öğrencilerin internetin güvenli ve etik kullanımını konusunda bilinçlendirilmesinde ebeveynlere büyük görev düşmektedir. Ebeveynlerin çocuklarını bilinçlendirmesi için öncelikle kendilerinin bu konuda bilgi sahibi olmaları ve internet kullanımında etik davranışlar sergileyerek çocuklarına örnek olmaları gerekmektedir. Avinç (2017) ebeveynlerin çocuklarının interneti güvenli kullanmalarında kendi tutumlarının etkili olmayacağını düşündüklerini ayrıca ebeveynlerin çoğunluğunun yaptıkları yanlışın farkında olduklarını fakat düzeltmek için ne yapmaları gerektiğini bilmedikleri için yapmış oldukları yanlış davranışları düzeltmeye çalışmadıklarını belirtmiştir. Ayas ve Horzum (2013) ebeveynlerin internet tutumu konusunda yeterli bilgiye sahip olmasının çocuklarının bilinçli ve güvenli internet kullanımını açısından oldukça önemli olduğunu belirtmişlerdir. Aslan (2016) ebeveynlerin internet kullanımındaki yetersizliklerinden dolayı internetle ilgili bir problemle karşılaşıldığında çocuklarıyla konuşarak problemi çözmek yerine kısıtlayıcı ve yasaklayıcı bir yol izlediklerini, oysa çocuklara internetin güvenli kullanımını konusunda verilecek destekte ebeveynlerin önemli bir rolü olduğunu belirtmiştir. EU Kids Online (2010) projesi Türkiye bulgularında ebeveynlerin %72'den fazlasının, çocuklarının internette karşılaştıkları problemler konusunda onlara yardım edebileceklerini belirtmelerine karşın, sadece %36'sının, böyle bir durumla karşılaştıklarında ne yapmaları gerektiği konusunda çocuklarıyla konuştuğu sonucuna yer verilmiştir. Bu durumun ebeveynlerin internet güvenliği konusunda yeterli bilgiye sahip olmamasına rağmen bilgisizce kendilerine güvenmelerinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Demirel, Özkan ve Yörük (2012) güvenli internet hizmeti ve ebeveyn görüşleri üzerine yaptıkları çalışmada ebeveynlerin % 85'inin çocuklarını internet kullanımının olumlu ve olumsuz yönleri konusunda bilgilendirdiğini buna karşın ebeveynlerin yaklaşık % 50'sinin çocuklarının internet kullanımındaki bazı olumsuz davranışlarını yasaklamadığını belirtmişlerdir. Ayrıca çocukların internetin güvenli kullanımını konusunda ve internette karşılaştıkları problemleri çözme konusunda

ebeveynlerinden yardım almak yerine arkadaşlarına danıştıklarını, dolayısıyla internetin etik dışı kullanımını konusunda arkadaşlarının büyük etkisinin olduğu bunun yanı sıra ebeveynlerin bu konuda çocuklara gerekli desteği sağlamadıklarını belirtmişlerdir. Ebeveynler çocuklarını internette yer alan içerikler ve riskler konusunda bilgilendirerek gerekli tedbirleri almalı ve internetin doğru kullanımı konusunda bilinçlendirmelidir (Eastin, vd., 2006).

Öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algıları okul başarısı açısından incelendiğinde başarılı öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının içerik, dürüstlük, gizlilik alt boyutlarında ve genel toplamda başarısız öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun internet kullanım süresi ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. İnternetin kullanım süresinin artması ile birlikte öğrencilerin ders çalışmaya ve kitap okumaya ayırdıkları zaman azalmakta bu durum okul başarısının düşmesine neden olmaktadır. Kulu (2012), yapmış olduğu çalışmada başarısız öğrencilerin okul dışında kalan vakitlerinde diğer öğrencilere göre daha fazla internette vakit geçirdiklerini belirtmiştir. Başarılı öğrencilerin ise okul dışında kalan vakitlerini diğer öğrencilere göre daha çok kitap okumaya ve ders çalışmaya ayırdıklarını belirtmiştir.

6.2 Öneriler

Ortaokul öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen araştırma sonucundan elde edilen verilere dayanarak şu önerilerde bulunulabilir:

1. İnternetin etik ve güvenli kullanımı konusu ilkokuldan itibaren ilişkili derslerin öğretim programına dâhil edilerek öğrencilerin küçük yaştan itibaren bilinçlenmesi sağlanmalıdır.
2. Bilişim Teknolojileri dersi öğretim programında internetin etik kullanımı konusuna daha fazla yer verilerek internet kullanımında etik ilkelere özen gösteren bireylerin yetiştirilmesi sağlanmalıdır.
3. Okul rehber öğretmenlerinin yardımıyla okullarda öğrencilere “İnternet Etik İhlali Algı Ölçeği” uygulanarak elde edilen veriler doğrultusunda öğrencilere yönelik rehberlik çalışmaları yapılarak gerekli tedbirler alınmalıdır.
4. Hazırlanan ölçeğin kişisel bilgiler bölümüne farklı değişkenler eklenerek, öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algıları farklı değişkenler açısından incelenebilir. Elde edilen veriler doğrultusunda gerekli çalışmalar yapılabilir.
5. İnternet kullanım sıklığı arttıkça, öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algıları düşmektedir. Ebeveynlerin bu konuda bilinçlenmesi sağlanarak evde çocukların internet kullanım sürelerine düzenleme getirmeleri sağlanmalıdır.
6. Hazırlanan bu ölçeğe siber zorbalık, internet bağımlılığı gibi yeni boyutlar eklenerek ölçeğin daha da geliştirilmesi sağlanabilir.
7. Yapılan bu çalışmada öğrencilerin internetteki etik ihlallerine yönelik algılarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin bu konudaki algılarının davranışlarına ne ölçüde yansıdığını belirleyebilmek amacıyla öğrencilerin internetin etik kullanımına yönelik davranışlarını belirlemeye yönelik çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Akca, E. B. ve Sayımer, İ. (2017). Siber zorbalık kavramı, türleri ve ilişkili olduğu faktörler: Mevcut araştırmalar üzerinden bir değerlendirme. *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*, 8(30), DOI: 10.5824/1309-1581.2017.5.001.x
http://www.ajite.org/?menu=pages&p=details_of_article&id=285
- Akca, E. B., Sayımer, İ, Salı, J. B. ve Başak, B. E. (2014). Okulda siber zorbalığın nedenleri, türleri ve medya okuryazarlığı eğitiminin önleyici çalışmalarındaki yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOIR)*, 2(özel sayı), 17-30.
- Akipek, İ. (1954). John Locke'un Mülkiyet Hakkındaki Fikirleri. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(11).
- Akpınar, Y. (2005). *Bilgisayar Destekli Eğitimde Uygulamalar*. (2. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aksal, F. A. (2011). Bilgisayar teknolojilerinin kullanımında etik ve karşılaşılan sorunlar. *Eğitim Teknolojileri Araştırmaları Dergisi*, 2(3)
- Arıtürk, M. (2015). *Analysis Of Impact On Ethical Values Of Internet Use: A Data Mining Model Approach*. Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Arnas, Y. A. (2005). 3-18 Yaş Grubu Çocuk Ve Gençlerin İnteraktif İletişim Araçlarını Kullanma Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 4(4), 59-66.
- Aslan, A. (2016). *Türkiye’de Çocukların Güvenli İnternet Kullanımında 2010-2015 Yılları Arasındaki Değişimler Ve Uygulamaların Yansımaları*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Aslan, A. ve Yılmaz T. K. (2017). Türkiye’de güvenli internet kullanımına yönelik gerçekleştirilen uygulamalar. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 53. Sayı, 121-143.
- Atabek, Ü. (2006). İnternette Etik Sorunların Ekonomi Politik Bağlamı. *Küresel İletişim Dergisi*, sayı 2.
- Avinç, Z. (2017). *0-8 Yaş Arasındaki Çocukların İnternet Ve Mobil Teknoloji Alışkanlıkları Ve Güvenli İnternet Kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2011). Exploring the Teachers’ Cyber Bullying Perception in terms of Various Variables. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(2), 619-640.

- Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2012). On being cyber bully and victim among primary school students. *Elementary Education Online*, 11(2), 369-380
- Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2013). İlköğretim öğrencilerinin internet bağımlılığı ve aile internet tutumu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (39), 46-57
- Aydın, İ. (2000). *Eğitim ve Öğretimde Etik*. Ankara: Pegem Yayıncılık
- Baker, Ö. E. ve Kavşut, F. (2007). *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42
- Balbay, R. (2004). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 61-82.
- Baş, T. (2006). *Anket*. (4. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Bayhan, V. (2011). Lise öğrencilerinde internet kullanma alışkanlığı ve internet bağımlılığı (Malatya Uygulaması). *XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*. 2-4 Şubat. Malatya: İnönü Üniversitesi
- BBC Türkçe, (2018). Facebook kurucusu Zuckerberg: Hata yaptım, özür dilerim. (Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-43715583>). Erişim Tarihi: 25.12.2018
- Bedir, U. (2012). *Siber Alanda Güvenliğin “Technophobia” Üzerinden İnşası: Türkiye’de Güvenli İnternet*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bryman, A. and Cramer, D. (2001). *Quantitative Data Analysis with SPSS Release on for Windows*. Philadelphia: Poutledge.
- BTK (Bilgi ve İletişim Teknolojileri Kurumu). *İnternetimi Güvenli Kullanıyorum*. Ankara: BTK
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar Ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, (32), 47-483.
- Bynum T. W. and Rogerson, S. (1996). Introduction and Overview: Global Information Ethics. *Science and Engineering Ethics*, 2(2). 131–6.
- Bynum, T. (2008). Computer and Information Ethics. *In Stanford encyclopedia of philosophy*. Bağlantı Adresi: <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-computer/>
- Canbek, G. ve Sağıroğlu, Ş. (2007). Çocukların ve gençlerin bilgisayar ve internet güvenliği. *Politeknik Dergisi*, 10(1), 33-39.
- Capurro, R. (2013). Information Ethics. *Encyclopedia of Philosophy and the Social Sciences*, 471-473. Bağlantı Adresi: <http://www.capurro.de/kaldis.html>

- Castells, M. (2005). *Ağ Toplumunun Yükselişi*. (Çeviri: Ebru Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2016). *İletişim Gücü*. (Çeviren: Ebru Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- CEI (Computer Ethics Institute), 1992. *Ten Commandments of Computer Ethics*.
Bağlantı Adresi:
<http://computerethicsinstitute.org/publications/tencommandments.html> Erişim
Tarihi 12.05.2018.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe Giriş* (2. Basım). İstanbul: Paradigma.
- CNNTÜRK, (2018). Facebook'a 87 Milyon Kullanıcı İçin Dava. (Erişim Adresi:
- Cömert, I. ve Kayıran S. (2010). Çocuk ve Ergenlerde İnternet Kullanımı. *Çocuk Dergisi* 10(4), 166-170.
- Çağır, G. ve Gürkan, U. (2010). Lise ve Üniversite Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanım Düzeyleri İle Algılanan İyilik Halleri ve Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(24), 70-85.
- Çalık, D. ve Çınar, Ö. (2009). Geçmişten Günümüze Bilgi Yaklaşımları Bilgi Toplumu ve İnternet. XIV. *Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirileri*.12-13 Aralık. İstanbul: Bilgi Üniversitesi, 77-88.
- Çelen, F., Çelik, A. ve Seferoğlu, S. (2011). Çocukların İnternet Kullanımları ve Onları Bekleyen Çevrim-İçi Riskler. *Akademik Bilişim Konferansı*. 2-4 Şubat. Malatya: İnönü Üniversitesi, 645-652.
- Çelik, A. (2018). *Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Dijital Ürünlerle İlgili Telif Hakları Konusundaki Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çubukçu, A. ve Bayzan, Ş. (2013). *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, (5), 148-174.
- Çüçen, A., (2001). *Felsefeye Giriş* (2. Basım). Bursa: Asa Kitabevi.
- Dedeoğlu, G. (2004). *Bilişim Toplumunda Ortaya Çıkan Etik Sorunlar*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Dedeoğlu, G. (2006). *Bilişim Toplumu ve Etik Sorunlar* (1. Baskı). İstanbul: Aktuel Yayınları Alfa Akademi LTD. ŞTİ.
- Demirel, M., Yörük, M. ve Özkan, O. (2012). Çocuklar İçin Güvenli İnternet: Güvenli İnternet Hizmeti ve Ebeveyn Görüşleri Üzerine Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7), 54-68.

- Dill, B. J. and Anderson, R. E. (2003). Ethics-Related Technology Policies in Schools. *Social Science Computer Review*, 21(3), 326-339.
- Eastin, M. S., Greenberg, B. S., and Hofschire, L. (2006). Parenting the internet. *Journal of Communication*, 56 (3), 486-504.
- Ersoy, A. (2002). *İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanma Durumları*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Eu Kids Online, (2010). *Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Araştırma Projesi*. Bağlantı adresi: <http://eukidsonline.metu.edu.tr/>. Erişim Tarihi: 04.03.2011.
- Floridi, L. (1999). Information ethics: On the philosophical foundation of computer ethics. *Ethics and Information Technology* 1(1), 37-56.
- Fox, D. (2003). An Examination of Information Ethics as a Theory to adress Internet Ethical Concerns. Master Thesis Carleton University.
- Froehlich, T. (2004). A Brief History Of Information Ethics. Bağlantı Adresi: <http://www.ub.edu/bid/13froel2.htm>
- Genç, Z., Kazez, H. ve Fidan, A. (2013). Çevrimiçi etik dışı davranışlarının belirlenmesi için bir ölçek uyarlama çalışması. *XV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*. 23-25 Ocak. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, 197-200.
- Global Digital Report, 2018. *We Are Social..* Bağlantı Adresi: <https://digitalreport.wearesocial.com/> Erişim Tarihi: 05.08.2018.
- Global Digital Report, 2019. *We Are Social..* Bağlantı Adresi: <https://wearesocial.com/global-digital-report-2019> Erişim Tarihi: 07.04.2019.
- Gotterbarn, D. (1991). "Computer Ethics: Responsibility Regained." *National Forum: The Phi Beta Kappa Journal*, 71: 26-31.
- Gökçearslan, Ş. ve Günbatır, M. S. (2012). Ortaöğrenim öğrencilerinde internet bağımlılığı. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 2(2), 10-24
- Gönenç, Ö. (2003). İnternet ve Türkiye'deki Gelişimi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 89-98.
- Greenfield, P. M. (2004). Developmental Considerations For Determining Appropriate Internet Use Guidelines For Children And Adolescent. *Applied Developmental Psychology*, 25, 751-762.
- Gündüz, Ş. ve Şahin, Ş. (2011). İnternet useage and parents' views about internet addiction. *International Journal of Human Sciences*, 8(1), 277-288.

- Gürcan, A., Özhan, S. ve Uslu, R. (2008). *Dijital Oyunlar ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri*. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Headrick, D. R. (2002). *Enformasyon Çağı*. (Çeviren: Zülal Kılıç). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Henkoğlu, T. ve Uçak, N. Ö. (2012). Elektronik Bilgi Güvenliğinin Sağlanması ile İlgili Hukuki ve Etik Sorumluluklar. *Bilgi Dünyası*, 13(2), 377-396.
- Holman JP, Hansen CE, Cochian ME and Lindsey CR (2005). Liar, Liar: Internet faking but not frequency of use affect social skills, self-esteem, social anxiety, and aggression, *Cyber Psychol Behav* ;8(1):1-6. <http://dx.doi.org/10.1089/cpb.2005.8.1>
- <https://www.cnnturk.com/dunya/facebooka-87-milyon-kullanici-icin-dava>). Erişim Tarihi: 25.12.2018
- Hürriyet, (2018). Facebook skandalı nasıl oldu? Neler yaşandı? (Erişim Adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/facebook-skandali-nasil-oldu-neler-yasandi-40783998>). Erişim Tarihi: 25.12.2018
- IPSOS (2012). *Bilgisayar Ve İnternet Kullanım Detayları İle Alışkanlıklarımız*. Bağlantı adresi: <https://www.marketingturkiye.com.tr/haberler/iste-turkiyenin-internet-aliskanliklari/> Erişim Tarihi: 12.09.2018
- IPSOS, (2018). *Dijital Hayatlar Araştırması*. Bağlantı adresi: <https://www.ipsos.com/tr-tr/iste-turkiyenin-dijital-hayatları>. Erişim Tarihi: 26.03.2019
- İnan, A. (1999). *İnternet El Kitabı* (Üçüncü Basım). İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Johnson, D. (1985). *Computer Ethics*. Prentice-Hall Inc. Nev Jersey.
- Johnson, D. and Simpson, C. (2005). Are you the copy cop?. *Learning ve Leading with Technology*, 32(7), 14-20.
- Kant, I. (2018). *Eğitim Üzerine* (Çeviren: Emre Bekman). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Karahisar, T. (2014). İnternette Çocukları Bekleyen Riskler Ve Medya Okuryazarlığı. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication-TOJDAC*, 4(4), 82-95.
- Karakoç, F. Y. ve Dönmez, L. (2014). Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Temel İlkeler. *Tıp Eğitimi Dünyası*, (40. Sayı), 39-49
- Karasar, N. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (22. Basım). Ankara: Nobel

- Kaşıkcı, D. N., Çağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun E. ve Ogan, C. (2014). Türkiye ve Avrupa'daki Çocukların İnternet Alışkanlıkları ve Güvenli İnternet Kullanımı. *Eğitim ve Bilim Dergisi, Cilt 39*, 230-243.
- Kavuk, M., Keser, H. ve Teker, N. (2011). Reviewing unethical behaviors of primary education students' internet usage. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, (28), 1043 – 1052.
- Kelleci M, Güler N, Sezer H ve Gölbaşı Z. (2009). Lise öğrencilerinde internet kullanma süresinin cinsiyet ve psikiyatrik belirtiler ile ilişkisi. *TAF Prev Med Bull*, 8(3), 223-30.
- Kiere, J., and Cronan, T. P. (1998). How men and women view ethics. *Communications of the ACM*, 41(9), 70-76.
- Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (2016). T.C. Resmi Gazete, 29677, 7 Nisan 2016.
- Kline, P. (1994). *An Easy Guide To Factor Analysis*. London: Routledge
- Kraut, R. (1998). Internet Paradox. *American Psychologist*, 53(9), 1017-1031.
- Kubey, R. W., Lavin, M. J. and Barrows, J.R. (2001). Internet use and collegiate academic performance decrements: early findings. *Journal of communication*, 51(2), 366-382.
- Kuçuradi, İ. (1999). *Nietzsche ve İnsan*. İstanbul: Türkiye Felsefe Kurumu
- Kuçuradi, İ. (2003). Etik Ve “Etikler”. *Türkiye Mühendislik Haberleri* (423).
- Kulu, M. (2012). *Öğrencilerin İnternet Kullanımına Yönelik Görüşleri Ve Okul Başarısı İle İlişkisi (Şişli Teknik Ve Endüstri Meslek Lisesi Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kurbanoğlu, S. (1996). İnternette Uyulması Gereken Kurallar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 13(1), 113-123.
- Kurbanoğlu, S. (2002). WWW Bilgi Kaynaklarının Değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 11-25.
- Lee, W.W., (2015). Risk and Ethics in Cyberspace, (6). *ISACA Journal*. Bağlantı Adresi: https://www.isaca.org/Journal/archives/2015/volume-6/Pages/risk-and-ethics-in-cyberspace.aspx?utm_referrer=
- Lin, J. X. (2003). Educational Enlightenments from Internet Ethics Issues. *Journal of Information, Technology and Society*, (2), 65-72.

- Livingstone S. and Bober M. (2004). UK Children Go Online: Surveying the experiences of young people and their parents. Bağlantı Adresi: <http://eprints.lse.ac.uk/archive/00000395>. Erişim Tarihi: 24.10.2014
- Livingstone, S. and Haddon, L. (2008). Risky experiences for children online: Charting European research on children and the Internet. *Children & Society Volume*, (22), 314-323
- MacIntyre, A. (2001). *Ethik'in Kısa Tarihi*. (Çevirenler: Hakkı Hünler ve Solmaz Zelyüt Hünler). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Mason, R. O. (1986). Four Ethical Issues of Information Age. *MIS Quarterly*, 10(1), 5-11
- Mohay, G., Anderson, A., Collie, B., Olivier D. V. and Mckemish, R. (2003). *Human behavior in the electronic age; Computer and Intrusion Forensics*. London.
- Mollavelioğlu, M. Ş. (2003). *Küçük ve orta ölçekli işletmelerde bilgi teknolojilerinin etik kullanımı ve bir uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Moor, J. H. (1985). *What is computer ethics?.Metaphilosophy*. 16(4), 266-279
- Muslu, G. K. ve Bolışık, B. (2009). Çocuk ve Gençlerde İnternet Kullanımı. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(5), 445-450.
- Odabaşı, F. ve Kuzu, E. B. (2008). A Proposal For Ethics Training In Internet Cafes. *Proceedings of the 7th WSEAS International Conference on Education and Educational Technology*, 141-144
- Odabaşı, F., Kabakçı, I. ve Çoklar, A. N. (2007). *İnternet, Çocuk ve Aile* (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- ODTÜ (Ortadoğu Teknik Üniversitesi), (2018). İnternet Tarihi. Bağlantı adresi: <http://www.internetarsivi.metu.edu.tr/tarihce.php> Erişim Tarihi: 17.06.2018
- OECD, (2011). *The Protection of Children Online*. Erişim Adresi: https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/the-protection-of-children-online_5kgcjf71pl28-en Erişim Tarihi: 18.12.2018
- Orhan, F. ve Akkoyunlu, B. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin İnternet Kullanımları Üzerine Bir Çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 107-116.
- Özdemir, A. (2017). *Yönetim Bilişim Sistemleri Ve Bilgisayar Ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü Öğrencilerinin İnternet Teknolojilerinin Etik Kullanım Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.

- Özdemir, M. ve Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(4), 605-626.
- Özeren, S. (2017). *Türkiye’de Güvenli İnternet Politikaları*. Yüksek Lisans Tezi, Gebze Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özlem, D. (2001). *Günümüzde Felsefe Disiplinleri* (2. Basım). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Özlem, D. (2014). *Etik Ahlak Felsefesi* (1. Baskı). İstanbul: Notos.
- Özpinar, A. ve Kazaskeroğlu, E. ve Öz, Ö. (2010). Bilgiye erişim, paylaşım ve bilgi teknolojileri alanında etik olmayan davranışlar ve sebepleri. *III. Ağ ve Bilgi Güvenliği Sempozyumu, Ankara*, 5-6 Şubat.
- Pulaşlı, H. (2001). *Hukukun Temel Kavramları* (4. Baskı). Adana: Nobel Kitabevi.
- Rader, M. H. (2002). Strategies for teaching internet ethics. *Delta Pi Epsilon-Book of readings*, 44(2), 121-123.
- Sarıkaya, M. ve Seferoğlu, S. (2013). Öğretmen adaylarının problemlerini internet kullanımlarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), 356-368.
- Sarıkaya, M. ve Seferoğlu, S. (2018). Çocukların çevrim-içi ortamlarda karşılaştıkları riskler ve güvenli internet kullanımı. (Editörler: B. Akkoyunlu, A. İşman ve H. F. Odabaşı Ed). *Eğitim teknolojileri okumaları*. 12. Bölüm, ss. 185-202.
- Scheuermann, L. and Taylor, G. (1997). Netiquette. *Internet Research*, 7(4), 269-273.
- Schwab, K. (2017). *Dördüncü Sanayi Devrimi*. (Çeviren: Zülfü Dicleli). İstanbul: Optimist Yayın Dağıtım San. Tic. Ltd. Şti.
- Shields, M. K. and Behrman, R. E. (2002). Children and Computer Technology: Analysis and Recommendations. *Future of Children*, 10(2), 4-30.
- Szofran, N. (1994). Internet Etiquette and Ethics. *Computers in Libraries*, 14(1), 66-69.
- Şahin, M. G. ve Öztürk, N. B. (2017). Eğitim Alanında Ölçek Geliştirme Süreci: Bir İçerik Analizi Çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(1), 191-199.
- Şendağ, S. ve Odabaşı, F. (2006). İnternet ve Çocuk: Etik Bunun Neresinde?. 6. *Uluslararası Eğitim Teknolojileri Konferansı*. 19-21 Nisan. Gazimağusa: 3. Cilt, 1508-1515.

- Şimşek, N. ve Akça, N., K. ve Şimşek, M. (2015). Lise öğrencilerinde umutsuzluk ve internet bağımlılığı. *TAF Preventive Medicine Bulletin* 14(1), 7-14.
- Şirin, M. R. (2011). *Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı (1. Baskı)*. 1. Çocuk Hakları Kongresi. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Tamer, N. ve Vatanartıran, S. (2014). Ergenlerin Teknolojik Zorbalık Algıları. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1(2), 1-20.
- Tavşancıl, E. (2010). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi (4. Baskı)*. Adana: Nobel Kitabevi.
- Tavşancıl, E. ve Keser, H. (2002). İnternet Kullanımına Yönelik Likert Tipi Bir Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 1(1), 79-100.
- TDK (Türk Dil Kurumu), (2018). Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü. Bağlantı Adresi: http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&view=bilimsanat Erişim Tarihi: 23.02.2018.
- TDK (Türk Dil Kurumu), (2018). Güncel Türkçe Sözlük. Bağlantı Adresi: http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts Erişim Tarihi: 08.05.2014.
- Toffler, A. (2008). *Üçüncü Dalga*. (Çeviren: Selim Yeniçeri). İstanbul: Koridor Yayıncılık.
- Tonta, Y. ve Küçük, M. E. (2005). Main Dynamics of the Transition from Industrial Society to Information Society. *Proceedings of the Third International Symposium on "Society, Governance, Management and Leadership Approaches in the Light of the Technological Developments and the Information Age*. May 12-13. İstanbul, 3-16.
- Tor, H. ve Erden, O. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Bilgi Teknolojilerinden Yararlanma Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3(1), 120-130.
- Torun, Ö. (2007). *Resmî Ortaöğretim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrencilerin İnternet Etiğine İlişkin Algılarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tuncer, N. (2000). Çocuk ve İnternet Kullanımı. *Türk Kütüphaneciliği*, 14(2), 205-212.
- Tuncer, N. (2001). İnternet: Çocuklar ve Yasalar. *Türk Kütüphaneciliği*, 15(4), 427-435
- TÜİK (2018). Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. Bağlantı Adresi: http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028 Erişim Tarihi: 16.12.2018

- Türkecul, E. (2004). İnternet ortamında fikir ve sanat eserlerinin korunmasına ilişkin sorunlar ve çözüm önerileri. *İnternet ve Hukuk*. Ed. Yeşim Atamer. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul
- Türkoğlu, T. (2001). *İnternetin Kitabı* (1. Baskı). İstanbul: Beyaz Yayınları.
- Wilczenski, F. L and Coomey, S. M. (2006). Cyber-Communication: Finding Its Place in School Counseling Practice, Education, and Professional Development. *ASCA*, 9(4), 327-331.
- Willard, N. E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Champaign: Research press.
- Yaman, E., Yaman, H. ve Horzum, M. B. (2004). Öğretim elemanlarının İnternet kullanımında etik ilkelere uyma düzeyleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 2(6), 133-150.
- Yılmaz, M. (2017). *İlköğretim Öğrencilerinin Proje Tabanlı Öğrenme Modeline Dayalı Güvenli İnternet Kullanımı Uygulamalarının Değerlendirilmesi - Hollandalı Öğrencilerle Bir Eylem Araştırması*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, M. B. (2010). İlköğretim 6. ve 7. Sınıf öğrencilerinin bilgisayara yönelik bağımlılık gösterme eğilimlerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim Teknolojileri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-16.
- Young K. S. (1996). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *Published in CyberPsychology and Behavior* 1(3), 237-244.
- Young, K. S. (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *Cyberpsychology & Behavior*, 1(3), 237-244.
- YTÜ TTO (Yıldız Teknik Üniversitesi Teknoloji Transfer Ofisi) , (2015). *Fikri Mülkiyet Hakları*. Erişim Adresi: <https://www.yildiztto.com/pdf/fikri-haklar.pdf>. Erişim Tarihi: 17.03.2019.
- Zeybek, G. ve Beyhan, Ö. (2014). Bilgisayar Meslek Dersi Alan Ortaöğretim Öğrencilerinin Bilişim Teknolojilerini Kullanımlarının Etik Açıdan Değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(2), 307-324.
- Zygmunt, B. (2011). *Postmodern Etik*. (Çeviren: Alev Türker). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

EKLER**EK-1 İnternet Etik İhlali Algı Ölçeği**

	ÖLÇEK MADDELERİ	Uygun Değil	Kısmen Uygun	Uygun
1	İnternet aracılığıyla izinsiz olarak başkalarının bilgilerine ulaşma			
2	Başkalarına ait kişisel bilgileri izinsiz olarak internette paylaşma			
3	Başkalarının internet hesaplarını (e-posta, facebook, oyun vb.) ele geçirme			
4	Başkalarının bilgilerini ele geçirmek için aldatıcı mesaj gönderme			
5	Başkalarına cinsellik, şiddet, kumar vb. içerikli mail veya mesaj gönderme			
6	Başkalarına tehdit ve şantaj içerikli mail veya mesaj gönderme			
7	İnternette yer alan içeriklere (resim, oyun, video vb.) argo ve küfür içerikli yorumlar yapma			
8	İnternette veya sosyal paylaşım sitelerinde cinsellik, şiddet vb. içerikli paylaşımlarda bulunma			
9	İnternette lisanslı yazılım, film, müzik veya oyunları başkalarıyla paylaşma			
10	İnternette yer alan uygunsuz içerikli (Cinsellik, şiddet, kumar vb.) sitelerde gezinme			
11	İnternette gerçek dışı bilgilerle kişileri dolandırma			
12	İnternette gerçek dışı bilgiler yayma (Yalan haber, iftira vb.)			
13	İnternette yer alan çalışmalarını kaynak göstermeden kullanma (ödev, sunu, video, resim vb.)			
14	İnternette başkalarına ait web sitelerine saldırıda bulunma (ele geçirme, çökertme vb.)			
15	İzni olmadan, başkalarının kablosuz internet bağlantısını kullanma			
16	İnternette oyun oynarken hile yapma			
17	İnternet sitesine girişte veya üyelikte sunulan şartları okumadan onaylama/kabul etme			
18	İnterneti belirttiği amacı dışında kullanma			
19	İnternette yasa dışı bir durumla karşılaşıldığında görmemezlikten gelme			

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Emine Salman
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Yeri ve Tarihi : Adana 15.07.1987
e-mail : emnblt87@gmail.com

EĞİTİM

Derece	Adı, İlçe, İl	Bitirme Yılı
Lise	: Ramazan Atıl Lisesi, Çukurova, ADANA	2004
Üniversite	: Çukurova Üniversitesi, Seyhan, ADANA	2009

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
2009-2010	Nilüfer Hatun İlköğretim Okulu	BT Öğretmeni
2010-2013	Kocatepe İlköğretim Okulu	BT Öğretmeni
2013-2014	Mevlana İmam Hatip Ortaokulu	BT Öğretmeni
2014-2015	23 Nisan Ortaokulu	BT Öğretmeni
2015-2016	Merkez Ortaokulu	BT Öğretmeni
2016-	Hacı Suphiye Bölünmez İHO	BT Öğretmeni